

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 1999/2000

Katsauksen laatinut työryhmä:

Aakkula, Jyrki	(luku 5)
Ahlstedt, Jaana	(taitto)
Ala-Orvola, Leena	(luku 1.2, 4)
Hirvonen, Ahti	(luku 6.1)
Knaapinen, Petri	(luku 2.4)
Laurila, Ilkka P.	(yhteenveto, toimitus)
Marttila, Juha	(luku 1.3, 3, toimitus)
Niemi, Jyrki	(luku 2.1, 3, 4, toimitus)
Peltola, Jukka	(luku 5)
Peltomäki, Marja	(luku 2.5)
Peltoniemi, Ari	(luku 2.5)
Pentinmäki, Jari	(luku 2.2, 2.3)
Pietola, Kyösti	(luku 6.2)
Rantamäki-Lahtinen, Leena	(luku 1.1)
Rytsä, Taneli	(luku 4)

Kannen suunnittelu: Ben Rydman

Kansikuva: Albert Edelfelt, Kauppatori talvipäivänä

Teoksen omistaa Suomen taiteen museo Ateneum, kuvaajana Kuvataiteen keskusarkisto

Albert Edelfelt (1854-1905) tunnetaan niin historiamaalauksistaan, kansankuvauksistaan kuin muotokuvistaan, jotka omana aikanaan niittivät Suomelle mainetta ja kunniaa myös ulkomailla. Öljyväriyö *Kauppatori talvipäivänä* vuodelta 1889 on maalattu impressionisteille ominaisin luonnosmaisain siveltemenvedoin Helsingin Eteläsatamasta. Valokuvamaisesti hetkellinen sommitelma kuvaa toriväkeä askareissaan pilvisen syystalven päivän valaistuksessa.

JULKAISUJA 95

**Suomen maatalous
ja
maaseutuelinkeinot
1999/2000**

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND
PUBLICATIONS 95

ISBN 951-687-069-4
ISSN 0788-5393

Copyright

Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos

Julkaisija

Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos, PL 3, 00411 Helsinki
<http://www.mttl.fi>

Jakelu ja myynti

Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos, PL 3, 00411 Helsinki
puh. (09) 504 471, telekopio (09) 563 1164
e-mail: teija.johansson-laitio@mttl.fi

Painatus

Vammalan Kirjapaino Oy 2000

Esipuhe

Tutkimuslaitos on vuodesta 1986 lähtien laatinut vuosittain katsauksen Suomen maatalouselinkeinoon tilaan ja asemaan kansantaloudessa sekä keskeisiin maatalouspoliittisiin toimenpiteisiin. Julkaisuun on sisällytetty myös laaja maatalouselinkeino kuvaava tilasto-osa ja siitä on tullut laajasti käytetty tietolähde Suomen maataloudesta myös kansainvälisesti.

Maatalouden toimintaympäristön muututtua voimakkaasti Suomen liittyttyä vuonna 1995 Euroopan unioniin tuli tarve uudistaa myös aiemmin ”Suomen maatalous” –nimellä laadittu tietopaketti. Vuoden 1998 tapahtumia koskevaan katsaukseen sisällytettiin aiempaa enemmän maaseudun elinkeinotoimintaa laajemmin sekä ympäristön ja tuotannon vuorovaikutusta kuvaavaa tietoutta. Samalla julkaisun nimeksi otettiin ”Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot”. Tavoitteena on ollut antaa aikaisempaa kokonaisvaltaisempi kuva paitsi maatalouden myös maaseudun monimuotoisuudesta, toimintaympäristöstä, politiikkatoimenpiteistä ja niiden vaikutuksista.

Monet päättyneen vuoden toimenpiteiden ja tapahtumien myöhemmät vaikutukset ovat ennakoitavissa. Nyt ilmestyvässä julkaisussa on pyritty lisäämään tietosisällön ajan-kohtaisuutta, ja siksi julkaisun otsikon vuosilukukäytäntö päätettiin uudistaa. ”Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 1999/2000” –julkaisu on jatkoa vuoteen 1998 viittaavalle julkaisulle. Keväällä 2001 ilmestyvän julkaisun otsikossa tullaan viittaamaan vuoteen 2001. Yhtään vuotta ei siis jää väliin.

Tutkimuslaitos toivoo julkaisun mahdollisimman hyvin tyydyttävän käyttäjätahoja.

Helsingissä maaliskuussa 2000

Jouko Sirén
ylijohtaja

Sisällysluettelo

Yhteenveto	5
1. Maatalouden toimintaympäristö	11
1.1. Maaseudun yrittäjyys	11
1.2. Suomalainen maatila	18
1.3. Maatalous kansantaloudessa	22
2. Markkinakatsaus	25
2.1. Markkinajärjestelmä	25
2.2. Peltokasvituotanto	29
2.3. Kotieläintuotanto	34
2.4. Puutarhatuotanto	39
2.5. Elintarvikemarkkinat	43
3. Maatalouden tuki	49
3.1. EU:n yhteiset tukimuodot	50
3.2. Kansallinen tuki	54
4. Alue- ja rakennepoliittikka	59
4.1. EU:n aluepoliittinen tuki rakennerahastojen kautta	59
4.2. Uusi maaseutuasetus	60
4.3. Maatalouden investointituki	62
5. Maatalous ja ympäristö	66
5.1. Maatalouden ympäristötuki 2000-2006	67
5.2. Maatalouden ympäristötuki 2000-2006:n arviointia	69
5.3. Maatalouden ympäristöpolitiikan tulevaisuudennäkymät	71
6. Maatalouden taloudellinen tila	75
6.1. Maataloustulo	75
6.2. Maatalouden tuottavuuskehitys	77
Liitetaulukot	85

Erityisteemat

Resurssien ja strategian hallinnalla kestävät lähtökohdat menestymiselle maaseudun pienyrityksissä	16
Ruoan kuluttaminen – tiedon ja tunteen liitto	47
Agenda 2007	57
Kokemuksia investointitukijärjestelmästä – miten onnistuivat tiedotus ja neuvonta, entä vaikutukset tukitilojen talouteen ja työskentelyolosuhteisiin?	64
Elintarviketurvallisuuden yhteiskuntataloudellinen merkitys	73
Maataloustuen merkitys eri tuotantosuunnissa 1995-2003	80

YHTEENVETO

Vuonna 1999 käytiin vilkasta maatalouspoliittista keskustelua, kun EU uudisti politiikkojaan ja Suomi järjesteli tulevien vuosien kansallista maatalouspolitiikkaa. Myös kansainvälinen kauppapolitiikka oli esillä WTO:n ns. Millennium-neuvottelukierroksen käynnistämisyhteyden vuoksi.

Berliinin huippukokouksessa maaliskuussa 1999 Suomi oli ensimmäistä kertaa päättämässä EU:n yhteisen maatalouspolitiikan suunnasta, ja tulos oli Suomen kannalta hyvä verrattuna uhkakuviin. Ratkaisu oli viljelijöiden tulojen kannalta neutraali. Myös kuluttajan ja elintarvikejalostajan kannalta ratkaisu oli merkittävä, koska kotimaisen raaka-ainetuotannon mahdollisuudet säilyivät.

Hyväksytyyn Agenda 2000 -pakettiin sisältyy maatalouden tuottajahintojen alennuksia, jotka osittain korvataan viljelijöille pinta-alan ja eläinmäärän perusteella maksettavalla tuella. Vaikka maatalousuudistus on lähinnä vuoden 1992 reformin hienosäätöä, siihen sisältyy kaksi merkittävää uudistusta. Ensinnäkin osa tuesta maksetaan kansallisena määrärahana, jonka jaosta maat voivat itse päättää. Toinen merkittävä uudistus liittyy EU:n pohjoisten alueiden erityiskohteluun. Nurmen ottaminen peltokasvituen piiriin on ratkaisevaa Suomen karjataloudelle. Suomessa viljan puintikosteus ylittää varastointikosteuden, joten vilja on kuivattava. Suomessa ja Ruotsin pohjoisilla alueilla maksettava viljan ja öljykasvin kuivatustuki on poikkeus markkinajärjestelyiden säädöksiin.

Vuonna 2000 maatalouden siirtymäkausi on ohi, ja viljelijöiden tuloista huolehtiva tukijärjestelmä on tiedossa muutamaksi seuraavaksi vuodeksi. Vuosi saattaa olla maatalouspoliittisessa keskustelussa hiljaista aikaa. Tosin elintarvike turvallisuuuteen ja muut kuluttajiin liittyvät kysymykset tulevat todennäköisesti olemaan jatkuvasti esille. Muu maatalouspoliittinen keskustelu

vilkastuneen vasta kun WTO-kierros käynnistyy ja EU:n itälaajenemisen yksityiskohdista aletaan päättää. Vielä 1990-luvun alkupuolella esiintynyt viljelijät-kuluttajat – vastakkainasettelu on unohtunut lopullisesti samalla kun suurin osa päätöksistä tehdään EU-tasolla. Pikemminkin viljelijöitä kohtaan koetaan lojaliteettia.

Vuonna 1999 peltoa oli käytössä 2,18 milj. ha, josta 0,21 milj. ha kesantona. Viljelyala on pysynyt samana muutaman viime vuoden. Viljelykasvien pinta-alasta kaura ja ohra muodostavat noin puolet ja nurmirehukasvit kolmanneksen. Leipäviljan eli vehnän ja rukiin osuus viljellystä alasta on ollut viime vuosina 5-10 % sekä öljykasvien, perunan ja sokerijuurikkaan kunkin 1,5-3 %. Ilmasto-olot ja nautakarjatalouden alueellinen sijoittuminen heijastuvat selvästi pellonkäytön jakaumaan eri puolilla maata. Vuonna 1999 Etelä-Suomessa nurmen osuus viljelykasvien alasta oli viides ja leipäviljan 13 %. Muualla maassa nurmikasvien osuus oli noin 60 % ja leipäviljan alle yksi prosentti. Lapin läänissä nurmikasvit kattavat viljelykasvien pinta-alasta jopa 90 %.

Tukea saaneiden maatilojen määrä oli noin 82 000 vuonna 1999. Vuodesta 1995 tilojen määrä on vähentynyt 14 000 tilalla eli 15 %. Jos tilojen lukumäärä vähenee edellisvuosien tahtia, vuonna 2000 aktiivituloja on noin 78 000.

Vuosina 1995-1998 aktiivitulojen keski-koko kasvoi 22 peltotehtaarista 25 hehtaariin. Vuonna 1998 tiloilla oli metsämaata keskimäärin 46 ha. Vain noin 5 %:lla maataloista ei ole metsää. Aktiivituloista 43 % on kasvinviljelytiloja ja 31 % lypsykarjatiloja. Kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on pienentynyt voimakkaasti, ja samalla kasvintuotannon osuus on kasvanut. Vuosina 1995-1999 maitoa mejjeriin toimittavia tilojen määrä on vähentynyt 32 000 tilasta 24 000 tilaan. Tilakoon kasvun johdosta

meijeriin toimitettu maitomäärä on pysynyt noin 2,3 mrd. litrana. Maaliskuun 2000 lopussa päättyvänä kiintiökautena Suomen maakiintiö, 2 326 milj. litraa, on ylittymässä 14 milj. litralla eli parin päivän tuotoksen verran. Tuotanto kasvoi 2,5 % edellisen kiintiövuoden tuotannosta. Kasvu on lehmien keskituotoksen yli 4 % nousun ansiota, sillä lehmien lukumäärä aleni 2 %.

Paikoin toinen peräkkäinen katovuosi

Vuonna 1999 katoa aiheutti liika kuivuus, toisin kuin edellisellä vuonna, jolloin oli liian märkää. Viljelijöiden omalle työlle ja pääomalle saatavaa korvausta osoittava maataloustulo oli 5,6 mrd. mk. Lisäystä edelliseen vuoteen oli 0,1 mrd. mk eli 3 %. Maatalouden kokonaistuotto oli 20,8 mrd. mk, joka oli yhden prosentin suurempi kuin vuonna 1998. Markkinoilta saatu tuotto aleni kuitenkin 2 % ollen 11,6 mrd. Tukien osuus kokonaistuotosta oli 8,6 mrd. mk eli 41 %. Vuonna 1999 tuen määrä pysyi suunnilleen edellisvuoden tasolla, mutta vuonna 2000 Agenda 2000:n ansiosta tukitaso nousee ja markkinatuotto vähenee.

Vuonna 1999 kasvinviljelytuotto väheni 6 %, mikä selittyy viljatuoton vähenemisellä. Kotieläintuotto aleni 2 %, mikä selittyy naudanlihatuoton ja sianlihatuoton alenemisellä. Sen sijaan maitotuotto ja siipikarjanlihan tuotto kasvoivat. Puutarhatalouden markkinahintainen tuotto kasvoi 2 %.

Vuosien 1998 ja 1999 vaikeat sääolosuhteet heijastuivat maataloustuloon siten, että vuoden 1999 tulosparannuksen jälkeenkin maataloustulo oli yli 10 % alhaisemmalla tasolla kuin ennen katovuosia. EU-jäsenyyttä edeltävään aikaan verrattuna tason alennus on selvä; vuosien 1992-1994 keskimääräinen maataloustulo oli 7,7 mrd. mk, mikä on 28 % enemmän kuin vuosien 1998 ja 1999 keskiarvo. Vuoden 1999 maatalouden kokonaislaskelmassa ovat näkyvissä

EU-jäsenyyden tuomat uudet ilmiöt suomalaisen maatalouteen eli voimakas hintojen vaihtelu ja maatalouden kokonaistuoton suuri riippuvuus tuista. Lisäksi on jälleen nähty, kuinka riippuvainen maatalous on luonnonoloista.

Vuonna 1999 kiinteän pääoman kulumista mittaava poistokustannus säilyi edellisen vuoden tasolla. Kone- ja rakennusinvestoinnit lisääntyivät 1990-luvun alkuvuosien jälkeen tasaisesti, mutta vuonna 1999 investointien määrät kääntyivät laskuun. Maanparannusinvestoinnit (lähinnä salaojitusinvestoinnit) sen sijaan kasvoivat myös vuonna 1999. Investointien määrään on EU-jäsenyyden aikana vaikuttanut entistä voimakkaammin niille myönnetty tuki.

Koko sektorin maataloustuloa verrataan usein tilojen määrän muutokseen ja laskeaan tilaa kohti jäävä maataloustulo. Vertailussa on kuitenkin riski siitä, että toiminnan lopettavat maatilat eivät edusta keskimääräistä maatilaa, vaan toimintaansa lopettelevaa passiivista tai jopa tappiollista yritystä. Tällöin esimerkiksi tappiollisen maatilan lopettaminen nostaa toimintaansa jatkavien maatilojen maatalouden kokonaislaskelman perusteella laskettua keskimääräistä maataloustuloa, vaikka niiden oma maataloustulo ei muuttuisi todellisuudessa ollenkaan. Tilakohtaisissa arvioinneissa tulee toisaalta muistaa, että maatilojen lukumäärän vähetessä ja tuotannon kokonaismäärän säilyessä entisellä tasollaan jäljelle jäävien tilojen keskikoko kasvaa. Keskikoon kasvun myötä yritysten työ määrä lisääntyy ja yritysten toimintaan vaaditaan lisää pääomaa. Tämän vuoksi myös tilakohtaisen maataloustulon tulee kasvaa, jotta yrittäjien työlleen (mk/tunti) ja sijoitamalleen pääomalle saama korvaus (esim. oman pääoman tuotto-%) säilyisi samana. Maataloustulon lisäyksen vaatimusta alentaa ainoastaan tuottavuuden kasvu tilakoon kasvaessa. Tuottavuus voi kasvaa esimerkiksi uutta teknologiaa hyödyntävien koneiden käyttöönoton tai tehokkaammin käytetyn työajan ansiosta.

Katovuodet 1998 ja 1999 pysäyttivät maatalouden tuottavuuden paranemisen. Vuonna 1997 maataloudessa saatiin samalla panosmäärällä aikaan 1,33 kertaa enemmän tuotantoa kuin vuonna 1987, tai oikeammin sama tuotantomäärä tuotettiin 0,75-kertaisella panosmäärällä. Panosten käytön vähenemisestä merkittävä osa muodostui työpanoksen pienenemisestä. Aktiivitulojen lukumäärän pienenemisen myötä maatalouden työpanos on alentunut ja työtä on korvattu muilla tuotantopanoksilla.

Maatalous työllistää 5 % työvoimasta

Maatalouden osuus kansantaloudesta oli 6,8 mrd. mk eli 1,2 % vuonna 1998, kun se 40 vuotta sitten oli vielä yli kymmenen prosenttia. Kehitystä selittää maatalouden omavaraisuuden pieneneminen, eli toimintoja on kuoriutunut panosteollisuudelle ja ulkopuolisen energian käyttö on kasvanut. Tämä on tehty varsinkin työn tuottavuuden parantamiseksi. Toisaalta maatalous ei ole ottanut itselleen toisesta päästä uusia tehtäviä, eli elintarvikkeet myydään tilalta raaka-aineena ilman, että niihin luodaan jalostuksen kautta arvonlisää.

Runsaan prosentin osuus tuotannon arvosta antaa kuitenkin väärän kuvan maatalouden merkityksestä. Nykyisen markkinajärjestelmän oloissa BKT-laskelma on ongelmallinen. Tämän osoittaa se, että kun vuonna 1995 tuen painopistettä siirrettiin hintatuesta tulotukeen maatalouden BKT-osuus aleni 2,8 prosentista 1,8 prosenttiin, vaikka maataloustuotannon määrä säilyi ennallaan. Kansantalouden kasvu olisi johdannut maatalouden BKT-osuuden alenemiseen vain 0,2 %-yksiköllä.

Maatalouden työllisen työvoiman osuus työvoimasta on vuonna 2000 noin 5 %, siis huomattavasti suurempi kuin maatalouden bruttokansantuoteosuus. Ero käy ymmärrettävämmäksi kun muistetaan yllä oleva huomio BKT:n laskutavasta ja toi-

saalta se, että viljelijöiden tuloista vain noin puolet tulee maataloudesta.

Suuri osa maatalouteen liittyvistä tuotantopanos-, keräily- ja jalostussektoreista on voimakkaasti sidoksissa kotimaisen maatalouden laajuuteen ja toimintaan. Esimerkiksi elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo vuonna 1998 oli noin 49 mrd. mk. Jalostusarvo, 11,3 mrd. mk, oli selvästi maataloutta suurempi. Kulutuksen painopiste siirtyy jatkuvasti yhä pidemmälle jalostettuihin elintarvikkeisiin, joten raaka-aineen osuus ruuan hinnassa pienenee. Jalostusarvolla mitattuna merkittävimmät elintarviketeollisuuden alat ovat teurastus ja lihanjalostus, leipomotuotteiden valmistus ja maidonjalostus.

Elintarvikkeiden vienti väheni noin 20 % vuonna 1999. Samalla pitkään jatkunut elintarvikkeiden tuonnin lisääntyminen taittui muutaman prosentin laskuksi. Elintarvikkeiden osuus oli alle 2 % Suomen kokonaisviennistä. Tuonnista elintarvikkeiden osuus oli runsaat 5 %.

Metsätaloudella on merkittävä rooli suomalaisen maatalousyrittäjän tulonmuodostuksessa. Vuonna 1999 yksityismetsistä hakattiin puuta vajaa 48 milj. kuutiometriä eli hieman edellisvuotta vähemmän. Maatilojen bruttopuunmyyntitulot olivat arviolta noin 3,3 mrd. mk eli 36 % yksityismetsien bruttokantorahatuloista. Puun kysyntä jatkuu vahvana myös vuonna 2000. Metsänomistajien puunmyyntitulot tuskin kuitenkaan kohoavat ainakaan merkittävästi. Kasvava tuonti jarruttaa kotimaisten hintojen nousupaineita.

EU:n maksamien tukien määrä kasvussa

Suomalaisten kuluttamien elintarvikkeiden raaka-aineen tuottaminen maksaa vuodessa runsaat 20 miljardia markkaa. Maailmankaupan vapauttamisen ja EU:n yhteismarkkinoiden puristuksessa maanviljelijöille ei kuitenkaan voida maksaa tuotteista hinto-

ja, jotka kattaisivat tuotannosta aiheutuvat kustannukset. Kannuste tuottaa on siis luotava muilla keinoin. Kannustejärjestelmä perustuu viljelijäperheen tulotasoa ylläpitäviin ja ympäristöstä huolehtiviin tukiin, joilla katetaan maatalouden kokonaistuotosta vuonna 2000 arviolta 45 %.

Suomen maatalouden viisivuotinen siirtymäkausi EU-jäsenyyteen päättyi vuoteen 1999. Näin myös tälle siirtymäkaudelle neuvotellut maatalouden erityistuet loppuivat. Maataloutta kuitenkin tuetaan myös tulevana vuosina entisen kaltaisin toimenpitein. Se on mahdollista, sillä suuri osa kansallisesta tulouesta sovittiin pitkäaikaiseksi jo liittymissopimuksessa ja Etelä-Suomen tuen jatkoa koskevissa neuvotteluissa päästiin sopimukseen vuoden 1999 lopussa. Etelä-Suomen kansalliset tulotuet pohjautuvat suurelta osin ns. vakavien vaikeuksien tukiratkaisuun. Tuen perusta on kirjattu liittymissopimuksen artiklaan 141. Komissio myönsi Suomelle oikeuden maksaa kansallisia tukia Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhataloudelle sekä

korotettua investointitukea vuoden 2003 loppuun saakka.

EU:n maatalousuudistus Agenda 2000 ei sekään tuonut Suomen kannalta dramaattisia muutoksia tukipolitiikkaan. Peltokasvien, maidon ja naudanlihan hintatukea vähennetään asteittain ja maatalouselinkeinolle tästä aiheutuvia menetyksiä kompensoidaan suorilla tukilla lisäämällä. Maitoalan uudistus aloitetaan vasta markkinointivuonna 2005-2006. Uutena elementtinä mukaan tuli tuki säilörehunurmelle ja Suomessa sekä Pohjois-Ruotsissa maksettava lisäkorvaus viljalle ja öljykasveille.

Tuet jaetaan maksajan perusteella kolmeen kokonaisuuteen. Peltokasvien ja kotieläinten CAP-tuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Vuonna 2000 käytettävänä olevasta maataloudesta (9,5 mrd. mk) näiden EU:n kokonaan maksamien tukien osuus on 23 %. Jos Suomen esitys EU:n ja Suomen yhteisesti maksamista, maaseudun kehittämiseen

Maatalouden tukijärjestelmä Suomessa, milj. mk.

	1999ennakko	2000arvio
EU:n rahoittamat		
Peltokasvien tuki	1 325	1 871
Muut peltoalatuot	55	55
CAP-eläintuki	220	238
EU:n osarahoittamat		
Luonnonhaittakorvaus	1 734	2 543
Ympäristötuki	1 690	1 287 ¹⁾
Kansallisesti rahoitettavat		
Siirtymäkauden tuki	1 285	0
Etelä-Suomen kansallinen tuki	*	856
Pohjoinen tuki	1 664	2 069
Kasvinviljelyn kansallinen tuki	363	429
Muut kansalliset tuet	108	125
Yhteensä	8 444	9 474
EU:n osuus	2 962	3 835
Kansallinen osuus	5 482	5 639

¹⁾ Lisäksi edelliseltä vuodelta siirtyvää määrärahaa 110 milj. mk, joista puolet on EU:n osuutta.

*Sisältyy muihin tukiin.

tähtävistä tuista toteutuu, niiden osuus kokonaistuesta on vuonna 2000 noin 40 %. Näistä epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta EU maksaa vuodesta 2000 alkaen vajaan 40 % ja ympäristötuesta runsaan puolet. Kolmas tukikokonaisuus on Suomen kansalliset tuet. Vuonna 2000 niiden osuus maatalouden koko tukipaketista on 37 %.

Aluepolitiikkaan aiempaa enemmän varoja

Aluepoliittinen tuki, joka on EU:n budjetista noin 35 %, ohjataan neljän rakennerahaston kautta. Rahastojen tehtävänä on kaventaa alueiden välisiä taloudellisia eroja pitkäjänteisesti koko unionissa, edistää taloudellista ja sosiaalista toimeliaisuutta sekä kilpailukykyä kehitysalueilla. Vuosina 2000-2006 Suomi saa EU:n aluepoliittista tukea yhteensä 12,4 miljardia markkaa, johon sitoutuu miltei saman verran valtion rahoitusta. Edellisellä jaksolla 1995-1999 rahaa tuli EU:lta 8,0 miljardia markkaa. Uusi jakso on kaksi vuotta edellistä pidempi, joten vuotuinen keskiarvo nousee 1,6 miljardista markasta 1,8 miljardiin markkaan. Ohjelmien rahoitukseen osallistuvat myös kunnat ja yksityinen sektori.

Rakennerahastoista rahoitettavaa toimintaa toteutetaan tavoiteohjelmien ja yhteisöaloitteiden kautta. Uuden rakennerahastokauden myötä tavoiteohjelmien määrä vähenee seitsemästä kolmeen. Köyhimmät alueet Itä- ja Pohjois-Suomessa kuuluvat tavoite 1 -ohjelmaan ja rakenteellisissa vaikeuksissa olevat alueet kakkosohjelmaan. Kolmosohjelmaa voidaan toteuttaa koko maassa lukuun ottamatta ykkösaluetta ja Ahvenanmaata. Sen avulla etsitään ja kekeillaan uusia ratkaisuja Suomen työvoima-, koulutus- ja elinkeinopolitiikkaan. Yhteisöaloitteiden määrä vähenee kolmesta toista kolmeen. Maaseutupoliittisesti merkittäviä välineitä ovat maaseutuyhteisöaloite LEADER III ja raja-alueyhteisöaloite INTEREG III.

Luomua 6,4 % peltoalasta

Vuoden 1999 aikana julkistettiin ehdotus uudeksi ympäristöohjelmaksi, joka ei toimenpiteiltään eroa merkittävästi vanhasta. Rakenteellisesti olennaisin muutos on ympäristötuen perustuen korvaaminen perus- ja lisätoimenpiteistä maksettavalla tuella. Ympäristötuen erityistuki sen sijaan säilyy rakenteellisestikin suunnilleen ennallaan. Lisätoimenpiteiden käyttöönotto merkitsee valinnaisuuden lisääntymistä. Toinen olennainen muutos on tuen maksuperusteiden muuttuminen. Tuki on edelleen hehtaarikohtaista, mutta tuen määrään eivät enää vaikuta tukialue tai viljelykasvi sillä poikkeuksella, että kesannolle ympäristötukea ei makseta. Tuki vaihtelee kuitenkin tuotantosuunnan mukaan; tosin tuotantosuuntia on vain kaksi. Tila voi olla joko kasvinviljely- tai kotieläintila, joskin tämän lisäksi puutarhakasvialalle maksetaan erikseen määriteltyä ympäristötukea. Maaliskuussa 2000 EU:n komissio ei ole vielä ilmoittanut hyväksyneensä Suomen esitystä uudeksi ympäristöohjelmaksi.

Suomalainen luomutuotanto laajeni edelleen vuonna 1999. Hyväksytty luomutuotantoala oli 103 000 ha (4,7 % käytössä olleesta peltoalasta) ja siirtymäkauden aloineen kokonaispinta-ala oli 140 000 ha (6,4 %). Perinteisen viljelyn tuotannon merkintäjärjestelmä eteni vuonna 1999, kun ensimmäinen suomalainen maatila sai ISO 14 001-standardin mukaisen ympäristösertifikaatin. Jo ennen myönnetty ISO 9002-standardit mukaan lukien Suomessa on laatujärjestelmäsertifikaatteja 14 tilalla. Tässä vaiheessa laatusertifikaatit toimivat tuotteen erilaistajina, mutta tulevaisuudessa niistä saattaa tulla välttämättömiä kaupankäynnin vähimmäisvaatimuksia.

Vuoden 1999 merkittävin elintarviketurvallisuusongelma oli alkuvuodesta esiintynyt listerioosi. Vuoden lopussa ilmeni useamman ihmisen tartuttanut salmonellaepidemia. EU:ia koettelivat belgialainen dioksiinirehuskandaali, ranskalainen

viemärijätterehuskandaali sekä epäilyt myrkyllisestä virvoitusjuomasta. BSE eli hulun lehmän tauti pysyi esillä lähinnä siksi, että Ranska ja Saksa olivat EU:n komission kanssa törmäyskursilla, koska ne eivät päästäneet brittiläistä nautanlihaa ja lihavalmisteita markkinoilleen. Saksa kumosi tuontikiellon lopullisesti maaliskuussa 2000. Viime vuosien elintarvikeskandaalien vauhdittamana unioniin esitettiin perustettavaksi elintarviketurvallisuustyötä koordinoiva viranomaisena. Keväällä 2000 Suomi ponnisteli saadakseen elintarvikeviraston Suomeen.

Geenitekniikan ja yleisemminkin biotekniikan asema elintarviketuotannossa oli eräs keskeisiä puheenaiheita vuonna 1999 ja keväällä 2000. Tuotantolähtöinen biotekniikkateollisuus on liputtanut voimakkaasti biotekniikan käyttöönoton puolesta. Sen sijaan ovat omaksuneet neutraalimman kannan. Ne ovat painottaneet tekniikoihin liittyviä arvaamattomia terveydellisiä ja yhteiskunnallisia аспекteja sekä mahdollisten biologisten ongelmien peruuttamattomuutta. Kauppapolitiikassa ympäristö- ja elintarviketurvallisuuskysymykset sekä tuotantoeläinten hyvinvointi tulivat esille, kun EU nosti asiat WTO-neuvottelupöytään.

Kuluttajanäkökulma korostumassa

Maatalouden merkitystä ei tule arvioida vain sen tuottamien raaka-aineiden perusteella, sillä maatalous tuottaa ja ylläpitää viihtyisää ympäristöä ja kulttuurimaisemaa, pitää yllä maaseudun elinvoimaisuutta ja takaa elintarvikkeiden saannin myös poikkeusoloissa. Näitä raaka-aineen yhteydessä tuotettavia julkishyödykkeitä ei hinnoitella

markkinoilla. Tuotantotavallakin on merkitystä. Monivaikutteinen maatalous huolehtii ympäristöstä, biodiversiteetistä ja tuotantoeläinten hyvinvoinnista sekä takaa elintarvikkeiden turvallisuuden. Maatalouden tuottamien julkishyödykkeiden kysyntä kasvaa samalla, kun puhdas luonto ja perinnemaisema käyvät yhä niukemmaksi, kun kuluttajat tiedostavat tuotannon elinkaariset ympäristövaikutukset ja vaikutukset tuotantoeläinten hyvinvointiin ja kun Keski-Euroopasta kantautuu tietoja elintarvikkeiden turvallisuusongelmista.

1990-luvulla kuluttajanäkökulma tuli yhä selvemmin maatalouteen. Elintarvikkeiden laatu-, ravinto- ja terveysominaisuudet tulivat tärkeiksi kysymyksiksi. Hinnan merkitys vastaavasti väheni. Ruokaskandaalit ovat saaneet elintarvikkeiden tarjontaketjut varpailleen. Virhe säännöissä tai valvonnassa jollakin tasolla saattaa koi-tua koko ketjun turmioksi. Siksi suomalaisen tarjontaketjun on varmistettava laatu, kuitenkin kustannustehokkaasti.

Maatalouden rooli yhteiskunnassa on muuttunut EU-jäsenyyden myötä. Yhteismarkkinoilla kysymys on elintarvikkeiden koko kysyntä- ja tarjontaketjusta. Elintarviketalous on kokonaisuus, jonka menestys riippuu kaikkien toimijoiden menestyksestä. Maatalouden panosteollisuus, maatalous, jalostus, kuljetus ja kauppa kilpailevat EU:n yhteismarkkinoilla ja osittain globaalimarkkinoilla. Tarjontaketjun tehokkuutta parantavat ja kuluttajien luottamusta edistävät laatu-järjestelmät tarvitsevat toimiakseen koko ketjun mukanaoloa. Ilman maataloutta se ei onnistu, sillä suomalaisen kuluttajan preferenssi kotimaisia elintarvikkeita kohtaan on paljolti kotimaisen raaka-aineen ansiota.

1. MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

1.1. Maaseudun yrittäjyys

Suomen maaseudulla asuu 1,6 milj. asukasta eli 32 % suomalaisista. Maaseudulla tarkoitetaan tällöin postinumeroalueittain määriteltyjä alueita, joiden väestötiheys on alle 50 henkilöä/km². Maaseutuväestön tuloilla ja maaseutuelinkeinoilla on näin merkittävä vaikutus koko maan talouteen. Käsite ”maaseutu” voidaan rajata monella muullakin eri tavalla tarkastelunäkökulmasta riippuen.

Maaseutuelinkeinoja harjoittavat yritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perustuotantotilat, maaseutuyritykset ja monitoimitilat. Perustuotantotiloilla harjoitetaan maataloutta, metsätaloutta ja niiden rinnalla mahdollisesti pienimuotoista erikoismaataloutta. Erikoismaataloutta on esimerkiksi puutarhaviljely, turkistarhaus ja kalanviljely sekä alkutuotannon yhteydessä harjoitettava pienimuotoinen tuotteiden jatkojalostus. Maaseutuyrityksiksi kutsutaan maaseudulla sijaitsevia pienyrityksiä. Monitoimitiloilla harjoitetaan sekä perinteistä maatilataloutta että pienyritystoimintaa.

Pienyrityksellä tarkoitetaan tässä yritystä, jonka liikevaihto on vähintään 49 000 mk, mutta jonka henkilöstömäärä on alle 20 henkilöä. Tätä luokitusta sovellettaessa maataloilla tapahtuvaan pienyritystoimintaan luetaan mukaan sekä maatilalan tuotteiden jatkojalostus että maataloustuotannosta riippumaton yritystoiminta. Jos pienyritystoimintaa kuitenkin verotetaan maatalouden tuloverolain (mvl) mukaan, sitä koskevat tiedot eivät sisälly Tilastokeskuksen Yritys- ja toimipaikkarekisteriin, joka sisältää tiedot vain elinkeinoverolain (evl) alaisesta toiminnasta. Yhteensä mvl:n ja evl:n alaista yritystoimintaa harjoittavia monitoimitiloja arvioidaan olevan kolme kertaa Yritys- ja toimipaikkarekisteriin sisältyvien maataloilla toimivien pienyritysten verran.

Maatilatalous on ylivoimaisesti tärkein maaseutuelinkeino. Vaikka maataloustuotannon määrän arvioidaan säilyvän lähivuosina lähes ennallaan, tuottavuus kasvaa ja samalla tilamäärä supistuu ja maatalouden parissa työskentelevät ihmiset vähenevät. Vuonna 1980 maatalouden osuus työllisestä työvoimasta oli 11 % eli 251 000

Maaseudun yritykset alueittain ja yritystyypeittäin vuonna 1997.

Alue ¹⁾	Perus- maatilat	Monitoimitilat		Maaseutu- yritykset	Yhteensä
		Mvl:n alaiset monitoimitilat (arvio)	Evl:n alainen pienyritys		
Koko maa	65 400	16 000	7 400	56 700	145 500
Uusimaa	5 800	*	400	4 400	10 600
Etelä-Suomi	30 700	*	2 700	18 400	51 800
Itä-Suomi	14 700	*	1 300	11 900	27 900
Väli-Suomi	20 700	*	2 300	13 000	36 000
Pohjois-Suomi	8 800	*	600	8 300	17 700
Ahvenanmaa	700	*	80	600	1 400

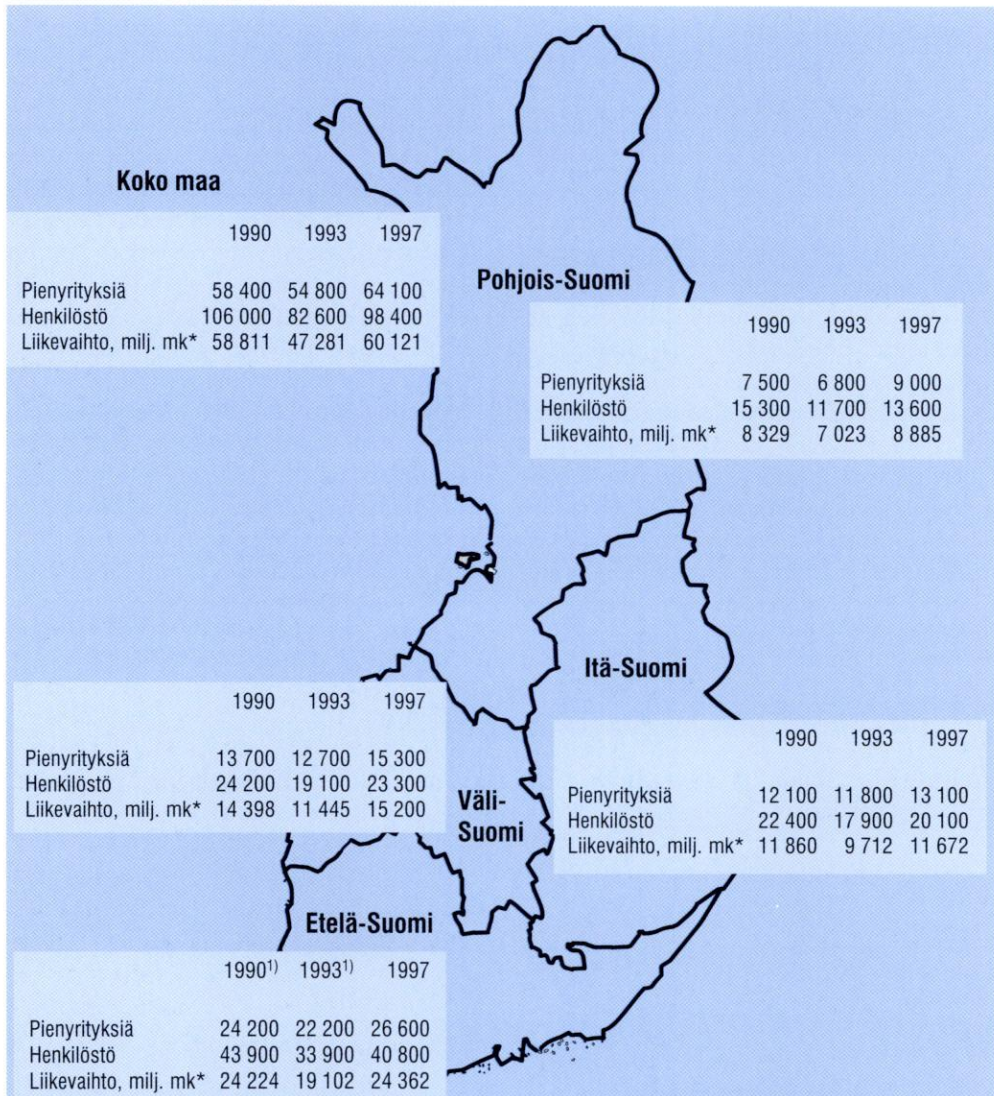
¹⁾ NUTS 2 mukaisen aluejaon suuralueet

* Mvl:n alaiset monitoimitilat ovat mukana perusmaatilojen luvuissa

Lähteet: TIKE, Tilastokeskus, MTTL.

henkilöä. Vuonna 1999 vastaava määrä oli 121 000 työllistä ja osuus työllisestä työvoimasta oli 5,3 %. Vuosina 1990-1998 aktiivitulojen eli tilojen, joilla on viljelyksessä vähintään yksi peltohehtaari ja joilla harjoitetaan maatilataloutta, lukumäärä on vähentynyt noin 129 100 tilasta 88 100

tilaan. Maatalouden kokonaisliikevaihto tuet mukaan lukien väheni vastaavana aikana 27,5 mrd. markasta 20,8 mrd. markkaan. Vuonna 1999 tukea hakeneita tiloja oli 81 500, joista noin 65 000 arvioidaan olevan edellä mainittuja perustuotantotiloja. Suomalaisen maatalouden pääpiirteet ja ra-

* Liikevaihto esitetty vuoden 1997 hinnoin, indeksinä käytetty tukkuhintaindeksiä.

¹⁾ Ahvenanmaan luvut puuttuvat vuosien 1990 ja 1993 Etelä-Suomen luvuista.

Maaseudun pienyritysten jakautuminen alueittain (NUTS 2 mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen). Lähteet: Tilastokeskus ja MTTL.

kenne esitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 1.2 ja maatalouden kansantaloudellinen merkitys luvussa 1.3.

Vuonna 1997 Yritys- ja toimipaikka-rekisteriin rekisteröidyistä pienyrityksistä yhteensä noin 30 % eli 64 100 sijaitsi maaseudulla. Näistä valtaosa, 56 700 yritystä, oli maaseutuyrityksiä ja noin 7 400 monitoimitiloja. Maaseudun pienyritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli 60,1 mrd. mk ja henkilöstö (yrittäjät + työntekijät) oli noin 98 400 henkilöä. Maaseudulla sijaitsevat yritykset ovat suhteellisen pieniä, keskimäärin yrityksissä työskentelee 1,5 henkilöä. Taajamissa toimivat vastaavankokoiset yritykset työllistävät keskimäärin 1,9 henkilöä. Väkilukuun suhteutettuna yrityksiä on eniten Pohjanmaalla (Vaasan rannikko-seutu), Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla.

Maaseudun pienyritysten määrä seuraa talouden yleistä kehitystä. Vuonna 1990 maaseutualueilla toimi 58 400 pienyritystä, joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli 58,8 mrd. mk (vuoden 1997 hinnoin) ja henkilöstömäärä 106 000 henkeä. Taloudellisen taantumana aikana vuonna 1993 yritysten määrä laski 54 800 yritykseen. Myös yritysten keskimääräinen koko pieneni: keskimääräinen liikevaihto laski vuoteen 1990 verrattuna 14 % ja henkilöstömäärä 17 %. Kun talous kasvoi, yritysten määrä ja liikevaihto kääntyi kasvuun. Henkilöstöllä mitattuna maaseudun yritykset ovat kuitenkin keskimäärin pienempiä kuin ennen lamaa.

Alkutuotantoon sidoksissa olevilla toimialoilla toimivien yritysten määrä on hieman kasvanut 1990-luvulla. Vuonna 1990 näillä toimialoilla oli 14 300 yritystä, vuonna 1997 yrityksiä oli jo 17 200. Tärkeimpiä alkutuotantoon sidottuja toimialoja ovat koneurakointi, matkailu- ja ateriapalvelut, puun- ja elintarvikkeiden jalostus sekä turpeen ja hiekan nosto. Suhteessa eniten on kasvanut maatalan tuotteiden tukku- ja vähittäiskauppa sekä erikoismaataloutta harjoittavien yritysten määrä. Villaa ja turkkisia jalostavien yritysten määrä on laskenut

ajanjaksolla lähes puoleen. 1990-luvun lama koetteli rakentamista, tämä heijastui myös puuta ja puutuotteita jalostaviin yrityksiin, joiden määrä on tosin kohentunut ja oli vuonna 1997 jo lähes 1990-luvun alun tasolla.

Niillä toimialoilla, jotka eivät ole sidoksissa alkutuotantoon, yritysten määrä on kasvanut noin 6 % vuodesta 1990. Tärkeimpiä toimialoja ovat rakentaminen ja maantieliikenteen kuljetukset. Suhteessa kaikkein nopeimmin on kuitenkin noussut erilaisten tietotekniikkayritysten määrä, esimerkiksi kaikista Suomen ohjelmistojen suunnittelu-, valmistus ja konsultointiyrityksistä 10 % sijaitsi maaseudulla. Näiden yritysten osuus koko toimialan liikevaihdosta oli 2 % ja työpaikoista 3 %.

Keskimäärin joka kymmenennellä vuonna 1998 tukea hakeneella maatilalla oli pienyritys. Kaikkiaan tällaisia monitoimitiloja oli 7 400. Maatiloilla toimivien pienyritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli 3,1 mrd. mk ja ne työllistivät 6 500 henkilöä. Maatilan yhteydessä sijaitsevat yritykset ovat keskimäärin pienempiä kuin muut maaseudun pienyritykset. Vaikka maatilojen yhteydessä sijaitsevia yrityksiä oli 12 % kaikista maaseudulla sijaitsevista pienyrityksistä, niiden liikevaihto oli vain 5 % ja henkilöstön määrä 7 % kaikkien maaseudun pienyritysten liikevaihdosta ja henkilöstöstä. Maatilalla sijaitseva yritys työllisti keskimäärin 0,9 henkilöä.

Lähes puolet monitoimitiloista toimi alkutuotantoon sidotuilla toimialoilla. Yleisintä oli koneurakointi, erikoismaatalous (mm. puutarha- ja turkistalous) sekä puun jatkojalostus. Muista kuin alkutuotantoon liittyvistä toimialoista yleisimpiä olivat rakentaminen ja maantieliikenteen kuljetukset.

Maatiloilla on runsaasti maatalouden tuloverolain alaista yritystoimintaa, joka ei sisälly edellä esitettyihin lukuihin pienyritystoiminnasta. Kannattavuuskirjanpidossa mukana olleista maatiloista noin 25 % ilmoitti vuonna 1999 harjoittavansa pien-

Maaseudun pienyritykset toimialoittain vuosina 1993 ja 1997 (sisältää sekä monialaiset maatala-yritykset että muut maaseudun pienyritykset).

Toimiala	Yrityksiä		Liikevaihto ¹⁾ milj. mk		Henkilöstö	
	1993	1997	1993	1997	1993	1997
Yhteensä	54 700	64 100	47 281	60 120	82 600	98 400
Alkutuotantoon sidoksissa olevat toimialat	13 500	17 200	11 388	15 324	21 300	25 700
Maatalous, erikoismaatalous, kalatalous	2 300	3 500	1 680	2 282	3 300	4 700
Elintarvikkeiden jatkojalostus	800	900	1 116	1 448	2 000	2 000
Villan ja turkisten jalostus	80	60	45	41	100	100
Matkailu	2 800	3 300	2 046	2 215	4 700	5 200
Maatilan tuotteiden tukku ja vähittäiskauppa	700	900	2 258	2 678	1 100	1 100
Maa- ja metsätalouden palvelut	400	400	28	38	1 700	1 300
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	1 700	2 000	1 516	2 269	3 200	3 400
Koneurakointi	3 900	5 100	2 229	3 644	4 300	6 400
Turpeen nosto	800	1 000	471	709	800	1 400
Muut toimialat	41 200	46 900	38 893	44 796	61 300	72 700

¹⁾ liikevaihto esitetty vuoden 1997 hinnoin (indeksinä käytetty tukkuhintaindeksiä)

yritystoimintaa. Tästä toiminnasta lähes 80 % oli mvl:n alaista. Yleisimpiä toimialoja mvl:n alaisilla yrityksillä olivat koneurakointi, maatilamatkailu, elintarvikkeiden jatkojalostus sekä puutavaran ja puutuotteiden valmistus. Seuraavassa esitellään tarkemmin yleistietoja merkittävistä maaseutuelinkeinoista. Maatalouden rakenne kuvataan luvussa 1.2.

Maaseutumatkailupalveluja tarjoaa runsaat 2 000 yritystä. Maaseutumatkailun teemaryhmän kokoamien tietojen mukaan maaseutumatkailuyrittäjistä 93 % tarjoaa majoituspalveluja, 43 % ateriapalveluja ja 62 % ohjelmapalveluja. Maaseutumatkailu antaa työtä noin 2 000 henkilötyövuotta. Maaseutumatkailun teemaryhmä on asettanut tavoitteeksi, että vuonna 2005 ala työllistäisi 5 000 henkilötyövuotta ja vuotuinen liikevaihto olisi 1,5 mrd. mk eli lähes kymmenkertainen nykyiseen verrattuna. Vaikka toiminta on monipuolistunut vuosien mittaen, ongelmana on matkailun kausiluonteisuus ja siitä johtuva majoitustilojen alhainen käyttöaste. Ympäri vuotisesti toimivien maaseutumatkailuyritysten

majoitustilojen käyttö rajoittuu keskimäärin 10 viikkoon vuodessa. Käyttöastetta pyritään nostamaan etenkin ulkomaanmyynnillä. Tällä hetkellä majoituspalvelujen käyttäjistä yli 80 % on suomalaisia.

Turkistarhausta harjoitetaan sekä maatilojen yhteydessä että itsenäisenä elinkeinona. Vuonna 1998 Turkiseläinten kasvattajain liiton mukaan turkistarhoja oli noin 2 000. Yritys- ja toimipaikkarekisteriin sisältyvistä 1 200 turkistarhasta 820 tarhalla toimintaa harjoitettiin itsenäisenä elinkeinona. Turkistarhoista neljä-viidesosaa sijaitsee Länsi-Suomen läänissä. Määrällisesti eniten kasvatetaan sinikettuja ja minkkejä. Muita tarhattavia turkiseläimiä ovat hopeakettu, suomensupi ja hilleri.

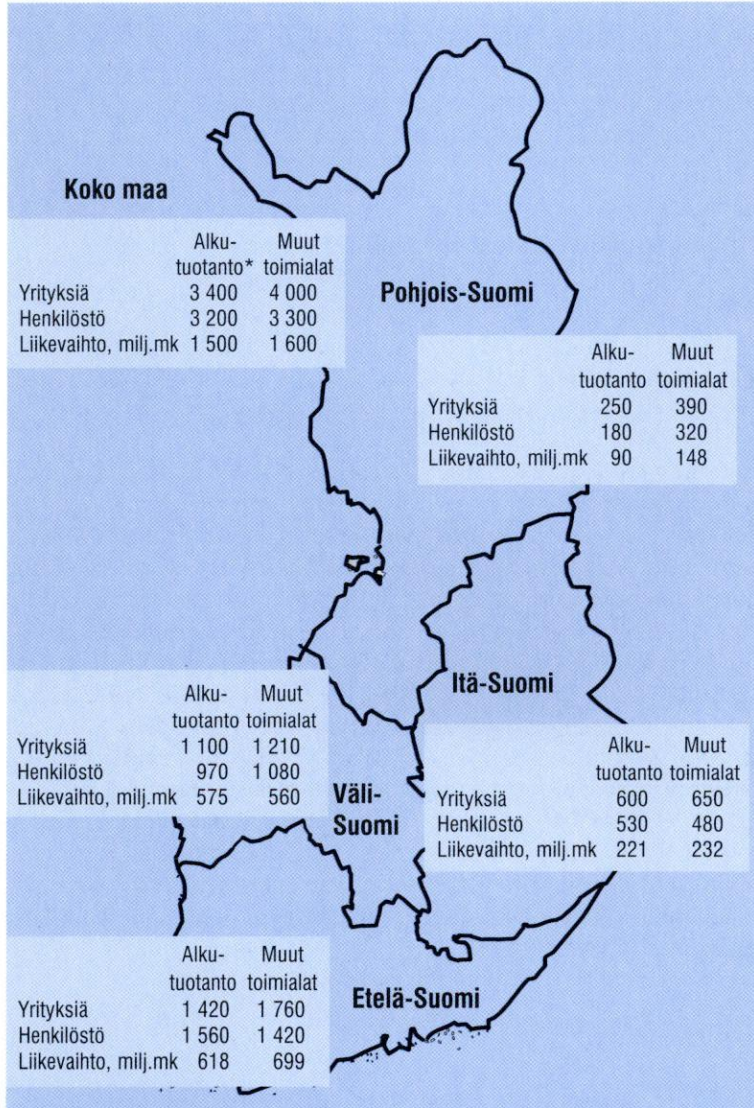
Turkistarhaus työllistää 6 000-7 000 henkilöä, välillinen työllisyysvaikutus mukaan lukien tarhaus työllistää yhteensä noin 10 000 henkilöä. Turkistuotannosta 98 % suuntautuu vientiin. Suomi on johtava ketunnahkojen tuottaja. Tärkeimmät viennit ovat Venäjä, Kiina, Italia, Kreikka ja Etelä-Korea. Turkisalalle ovat tyypillisiä jyrkät suhdannevaihtelut. 1990-luvun alun

jälkeen tarhauksessa on vallinnut korkeasuhdanne, ja vientitulot ovat olleet noin 1,5 mrd. mk vuodessa. Myyntikaudella 1998/1999 Venäjän talouden romahdus laski nahkojen hintoja, mutta kaudella 1999/2000 tilanne on taas huomattavasti parempi.

Vuonna 1998 ammattikalastajia oli 4 000, joista kaksi kolmasosaa oli osa-aikaisia. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan ammattikalastuksen saalis oli vuonna 1998 noin 117 milj. kg, ja saaliin arvo oli 196 milj. mk. Saaliista vain 4 % tulee sisävesikalastuksesta, mutta saaliin arvosta

sen osuus on noin 20 %. Ruokakalaa viljeltiin 16 milj. kg, mikä oli lähes kokonaan kirjo-lohta. Viljellyn ruokakalan arvo oli 232 milj. mk. Ihmisravinnoksi kelpaavaa kalaa ja kalatuotteita vietiin maasta 14 milj. kg (65 milj. mk). Kalaa ja kalatuotteita tuotiin 35 milj. kg (500 milj. mk).

Poronhoito antaa toimeentulon noin 700 ruokakunnalle Lapissa. Sen lisäksi se on merkittävä sivuammatti noin 1 500 taloudelle. Poronhoitajia oli poronhoitovuonna 1997/1998 noin 6 700. Poroja oli vuoden 1997/1998 poroerotuksessa 198 300, joista teurastettiin 89 000. Lihantuotanto oli noin 2,4 milj. kg, ja sen arvo on noin 70 milj. mk. Poronlihaa viedään lähinnä Ruotsiin ja Norjaan.

* Alkutuotantoon liittyvät toimialat lueteltu s. 14 taulukossa

Maatilojen yhteydessä toimivat evl:n alaiset pienyritykset vuonna 1997 (henkilöstöön ja liikevaihtoon ei lueta mukaan maatilataloutta). (NUTS 2 mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen).

Resurssien ja strategian hallinnalla kestävät lähtökohdat menestymiselle maaseudun pienyrityksissä

Sari Forsman ja Tiina Vibtonen

Maaseudun pienyrittäjyys on ollut voimakkaan tutkimuksen ja kehittämisen kohteena viime vuosina. Tutkimus- ja kehittämishankkeissa on keskitytty pääasiassa alku-tuotantoon sidoksissa oleviin toimialoihin, joita ovat mm. elintarvikkeiden jatkojalostus, matkailu- ja virkistyspalvelujen tuottaminen, koneurakointi ja puutavaran ja puutuotteiden valmistus. Lähtökohdana on ollut yritysten menestymismahdollisuuksien lisääminen ja vahvistaminen.

Yrityksen menestyminen ei ole sattumanvaraista

Maaseutuyrityksessäkin tarvitaan systemaattista suunnittelua, sillä yrityksen menestyminen ei ole sattumanvaraista. Kestävän menestymisen aikaan saamisessa keskeiset kulmakivet ovat strategiapäätöksissä, resurssien hallinnassa ja suunnitelmallisuudessa. On tarkoin mietittävä, miksi yritys on olemassa ja miksi toimitaan nykyisillä markkinoilla. On myös pohdittava, mikä on se strategia, jolla kilpaillaan kohdemarkkinoilla. Tavoitteenahan on luoda lisäarvoa asiakkaille, jotta asiakkaat ostaisivat yrityksen tuotteen tai palvelun – tästä seuraa yrityksen taloudellinen menestyminen.

Yritystoiminta edellyttää strategista ajattelua. Perusedellytyksenä on usko siihen, että asioihin voidaan vaikuttaa ja että niitä on mahdollista hallita. Pienyrityksen pitkän aikavälin suunnittelu on usein yrittäjän ajatuksissa. Monesti jatkuvaa suunnittelua ei edes pidetä tarpeellisena. Yritys voi tuottaa tiettyä tuotetta tai palvelua siksi, että sellaiselle näytti olevan kysyntää jokin aika sitten tai yritys meni mukaan alalle, jolle suuntautuminen oli suosittua. Tuote tai palvelu itsessään ei kuitenkaan tuota yritykselle menestystä. Menestystä saa aikaan se arvo, joka tuotteella tai palvelulla on asiakkaalle.

Yritystoimintaa – toimialasta tai toiminnan pienimuotoisuudesta riippumatta – tulisi kuitenkin johtaa systemaattisella ja yrityksen tavoitteisiin nähden yhdenmukaisella tavalla, vaikka ”tapaa toimia” ei tietoisesti strategiaksi sisäistettäisikään. Maaseutuyrityksessäkin tulisi panostaa nykyistä enemmän ja suunnitelmallisemmin kohderyhmän määrittämiseen sekä tuotteiden kysynnän, kysynnän kehityksen ja kilpailutilanteen selvittämiseen. Kilpailijoita kannattaa käyttää myös oppimisen lähteenä soveltamalla muilta oppimista omaan yritysseen.

Resurssit vahvuutena ja heikkoutena

Maaseutuyrityksen vahvuudet kuten myös heikkoudet ovat yritysten käytössä tai saatavilla olevissa resursseissa. Resurssit ovat panoksia tuotantoprosessissa. Näitä ovat mm. raaka-aineet, työntekijöiden taidot (esim. perinteisen valmistusmenetelmän taito), koneet ja taloudellinen pääoma. Useamman resurssin hyödyntämisestä muodostuu osaamista, esimerkiksi markkinointiosaaminen tai palvelukyky, joiden avulla suoritetaan yrityksen päivittäisiä tehtäviä ja toimintoja. Tuotteiden erilaistaminen

maaseutuyrityksissä perustuu usein juuri yksittäisiin resursseihin tai resurssien yhdistelmään, kuten ainutlaatuiseen tuotereseptiin tai mahdollisuuteen reagoida nopeasti asiakkaiden erityisvaatimuksiin. Luodakseen perustaa menestymiselle pitkällä aikavälillä, resurssien tai resurssien yhdistelmien tulisi olla sellaisia, joita markkina-alueella toimivat kilpailijat eivät pysty tai halua jäljitellä.

Monilla pienyrityksillä puuttuu resursseja, jotka ovat edellytyksenä kestäväälle ja kannattavalle yritystoiminnalle pitkällä aikavälillä. Nämä ovat niin sanottuja kriittisiä resursseja kuten pääoman saatavuus, olemassa oleva asiakaskunta, motivaatio, yrittäjäyhenki, yhteistyö ja verkostoituminen sekä talouden suunnittelu. Esimerkiksi taito valmistaa raaka-ainesisällöltään massatuotteista erottuva tuote ei ole kestävä erilaistamisen perusta, jos tuotetta ei kyetä markkinoimaan kannattavasti. Kriittisiä resursseja voidaan hankkia ja kehittää mm. koulutuksella, yhteistyöllä ja ostamalla osaamista yrityksen ulkopuolelta.

Suunnitelmallisuutta tarvitaan

Yrityksen jokapäiväisen toiminnan hoitaminen ei useinkaan jätä maaseutuyrittäjälle riittävästi aikaa senhetkisen tuotantonsa tai tuotteensa sopivuuden tarkasteluun verrattuna asetettuihin päämääriin. Maaseutuyrityksessä myös ajatellaan usein, että pitkän aikajakson suunnittelu ei koske omaa yritystä, koska tulevaisuus näyttää yhä epävarmemmalta.

Strateginen suunnittelu on kuitenkin sitä tärkeämpää, mitä epävarmemmassa ympäristössä toimitaan. Tuotteiden kysynnän muutokset, raaka-aineiden hintojen vaihtelut ja erilaiset yhteiskunnalliset muutokset voivat muuttaa ratkaisevasti niitä edellytyksiä, joiden varaan on toimintaa aloitettaessa laskettu. Myös mitä enemmän yritystoiminta sitoo pääomaa, sitä tärkeämpää olisi miettiä, miten yrityksen toimintaa muutetaan, jos esimerkiksi nykyiselle tuotteelle ei enää olisikaan riittävä kysyntää. Niin ikään mitä suuremmasta investoinnista on kysymys, sitä varmempi tulisi olla investoinnin järkevyydestä ja sitä valmiimpien tulisi vaihtoehdosuunnitelmien olla. Pienikin investointi voi epäonnistuessaan olla pienyrityksen mittakaavassa riittävän suuri poistamaan edellytykset toiminnan jatkumiselta.

Yrityksen laskentatoimi on sidoksissa yrityksen strategiaan. Laskentatoimen avulla voidaan tuottaa tietoa yrityksen päämäärien saavuttamisen tueksi. Erityisesti tarvitaan tietoa niistä tekijöistä, jotka ovat kriittisiä tavoitteiden saavuttamisessa. Tarvitaan myös tietoa siitä, miten päämäärien saavuttamisessa ollaan edistytty ja mitä voitaisiin tehdä paremmin. Laskentatoimen pitäisi myös tuottaa sellaisia suorituskyvyn mittareita, jotka tukevat yrityksen päämäärien saavuttamista valitun strategian avulla. Perinteisesti on tarkasteltu yrityksen kannattavuutta, rahoitusrakennetta ja maksukykyisyyttä. Nykyisessä asiakaslähtöisessä toiminnassa nämä rahoittaiset menetelmät eivät enää riitä, koska niiden avulla ei ole mahdollista mitata esimerkiksi sitä, miten yritys pystyy saamaan aikaan arvoa asiakkaan näkökulmasta. Suorituskykyä ja menestymistä tulisi siten tarkastella myös asiakkaan kannalta. Taloudellisin mittausten menetelmin havaittava menestyminen on oikeastaan jäävuoren huippu, johon päästäkseen yrityksen on menestyttävä kokonaisvaltaisesti toimintansa eri alueilla.

1.2. Suomalainen maatila

Suomi sijaitsee 60. ja 70. leveysasteen välillä. Suomen pinta-ala on 338 100 km², josta 8 % (27 500 km²) on maatalousmaata. Metsä- ja muu puustoalue kattavat pinta-alasta 68 %, rakennettu maa 3 % avomaa 11 %. Suomen pinta-alasta 10 % on sisämaan vesistöjä. Etelä-pohjoissuunnassa Suomi on lähes 1 100 km pitkä, joten ilmasto-olosuhteiden alueelliset erot ovat huomattavia. Terminen kasvukausi eli ajanjakso, jona vuorokauden keskilämpötila on yli +5 °C, vaihtelee etelän vajaasta 6 kuukaudesta pohjoisen 2-3 kuukauteen. Etelä-Suomessa kasvukausi alkaa huhtikuun loppupuolella ja jatkuu lokakuun puoleen väliin. Tehoisan lämpötilan summa vaihtelee välillä 500-1 300 °Cvrk. Kesäkuukausien keskimääräinen sadesumma on 180-220 mm.

Keski-Euroopassa kasvukausi on 260 ja Etelä-Euroopassa yli 300 vuorokautta, joten siellä viljeltävät lajikkeet eivät ehdi tuottaa satoa Suomen alle 170 vuorokauden pituisena kasvukautena. Siksi viljelykasveista onkin jalostettu pohjoisiin olosuhteisiin sopivia lajikkeita, jotka käyttävät hyväkseen mahdollisimman tehokkaasti lyhyen ja viileän mutta valoisan kasvukauden ja kestävät mahdollisimman hyvin hallaa. Lyhyen kasvukauden takia Suomessa viljeltävät lajikkeet eivät ole yhtä satoisia kuin keski- ja etelä-eurooppalaiset lajikkeet. Satoisuuteen vaikuttaa myös se, että ankara talvi rajoittaa syysviljojen viljelyä Suomessa.

Valoisuuserot tasoittavat hieman kasvuolosuhteita maan eri osien välillä, sillä maan keski- ja pohjoisosissa kesävuorokausien valoisa aika on pidempi kuin etelässä. Ilmasto-olot vaikuttavat kuitenkin merkittävästi kasvinviljelyn sijoittumiseen. Leipäviljan ja öljykasvien viljely rajoittuu eteläiseen Suomeen. Rehuviljaa, nurmirehukasveja ja perunaa voidaan sen sijaan viljellä koko maassa aivan pohjoisinta osaa lukuun ottamatta.

Vuonna 1999 Suomessa viljellyn ja kesantopellon ala oli yhteensä 2,18 milj. ha, josta 0,21 milj. ha oli kesantoa. Viljelykasvien pinta-alasta kaura ja ohra muodostavat noin puolet ja nurmirehukasvit kolmanneksen. Leipäviljan eli vehnän ja rukiin osuus viljellystä alasta on ollut viime vuosina 5-10 % sekä öljykasvien, perunan ja sokerijuurikkaan kunkin 1,5-3 %.

Ilmasto-olosuhteet ja menneiden vuosikymmenten maatalouspoliittiset ratkaisut ovat ohjanneet tuotantosuuntien alueellista sijoittumista. Kasvinviljelytilat painottuvat eteläiseen Suomeen ja nautakarjatilat maan keski-, itä- sekä pohjoisosiin. Sika- ja siipikarjatalous on keskittynyt maan länsi- ja eteläosiin. Ilmasto-olot ja nautakarjatalouden alueellinen sijoittuminen heijastuvat selvästi pellonkäytön jakaumaan eri puolilla maata. Vuonna 1999 Etelä-Suomessa nurmen osuus viljelykasvien alasta oli viidennes ja leipäviljan 13 %. Muualla maassa nurmikasvien osuus oli noin 60 % ja leipäviljan alle yksi prosentti. Lapin läänissä nurmikasvit kattavat viljelykasvien pinta-alasta jopa noin 90 %.

Puhuttaessa tilojen lukumäärästä ja sen kehityksestä, käytetään yleisesti kolmea toisistaan poikkeavaa käsitettä eli maatilat, aktiivitilat ja tukea saaneet tilat. Maatilalla tarkoitetaan yksikköä, jonka hallinnassa on vähintään yksi peltohehtaari. Aktiivitilalla tarkoitetaan yli yhden peltohehtaarin maatilaa, jolla harjoitetaan maataloustuotantoa tai muuta yritystoimintaa. Tukea saaneiden tilojen tarkastelu on puolestaan tarkoituksenmukaista siksi, että EU-jäsenyyden aikana tulotukien merkitys on muodostunut ratkaisevaksi maatalouden tulonmuodostuksessa, ja lähes kaikki aktiivisesti tuotantotoiminnassa olevat tilat saavat tukea. Edellä kuvatut tilajoukot saatetaan lisäksi rajata viljelyksessä tai omistuksessa olevan peltoalan perusteella esimerkiksi yli kolmen tai yli viiden peltohehtaarin tiloihin. Tästä seuraa melkoinen kirjo toisistaan poikkeavia lukuja tilamääristä, joista kukin kuvaa tilarakennetta omalla tavallaan oi-

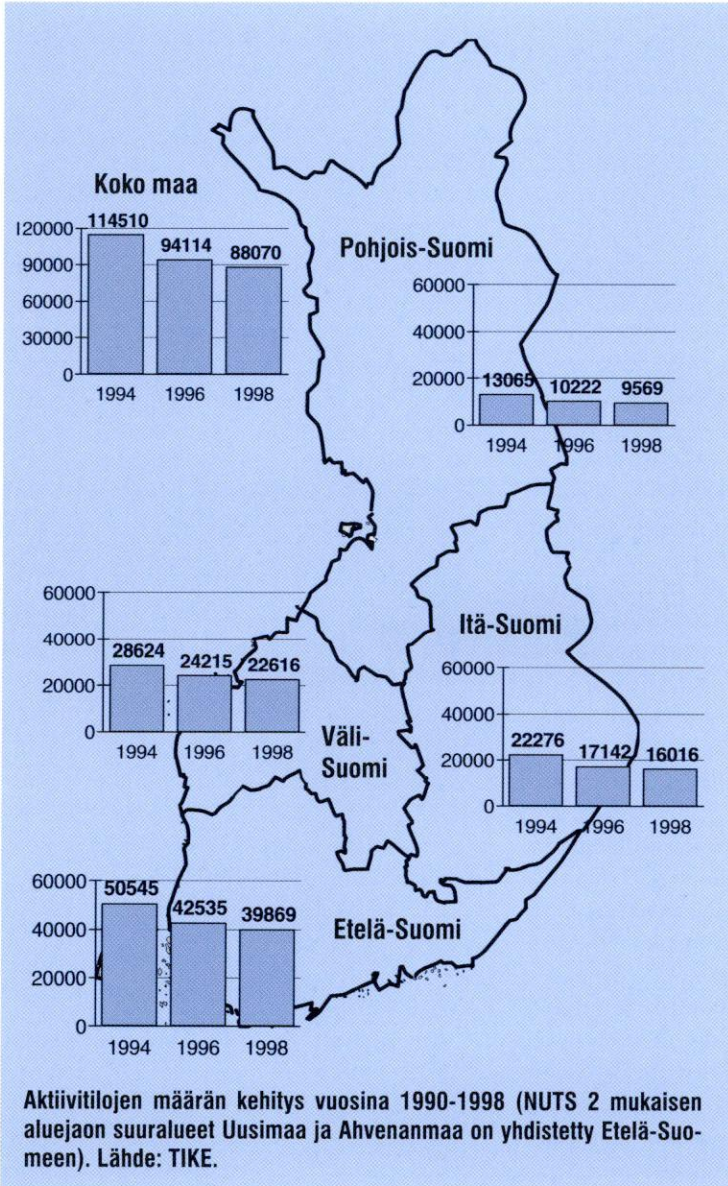
kein mutta hieman eri tarkastelukulmasta.

Vuonna 1998 Suomessa oli 153 443 maatilaa, joista 88 070 oli aktiivituloja ja 85 000 tukea saaneita tiloja. Vuosina 1990-1998 aktiivitulojen määrä väheni 129 100 tilasta 88 100 tilaan eli 32 %. Maatalouden tukia saaneiden tilojen määrä on tilastoitu EU-jäsenyysajalta eli vuosilta 1995-1999, jona aikana niiden määrä on vähentynyt 95 600 tilasta 81 500 tilaan.

Samanaikaisesti kun tilamäärä vähenee tilojen keskikoko suurenee. Vuosina 1995-1998 aktiivitulojen keskikoko kasvoi 21,7 peltotehtaasta 25,0 hehtaariin. Rakennkehityksestä huolimatta tilarakenne painottuu suhteellisen pieniin tiloihin. Aktiivituloista hieman yli puolella on peltoa alle 20 hehtaaria ja noin kymmenesosalla yli 50 hehtaaria. Tilojen viljelyksessä oleva pelto-ala on kasvanut enemmän pellon

vuokrauksen kuin lisäpeltokauppojen kautta. Vuosina 1995-1998 aktiivitulojen viljellyn pellon alasta vuokrapellon osuus on kasvanut 22 prosentista 27 prosenttiin eli noin 480 000 hehtaaria 600 000 hehtaariin.

Aktiivituloista 43 % on kasvinviljelytiloja ja 31 % lypsykarjatiloja. Tuotantorakenne on muuttunut melkoisesti EU-jäsenyysaikana. Kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on pienentynyt voimakkaasti ja samalla kasvintuotannon osuus on kasvanut. Lypsy- ja nautakarjatilat ovat vähentyneet tuntuvasti. Vuosina 1995-1999 maitoa meijeriin toimittavien tilojen määrä on vähentynyt 32 000 tilasta 24 000 tilaan. Tilojen väheneminen ei ole kuitenkaan pienentänyt tuotetun maidon määrää.

Aktiivitulojen kokoluokkajakauma ja keskipeltoala vuonna 1998.

Peltoala	Etelä-Suomi ¹⁾ %	Itä-Suomi %	Väli-Suomi %	Pohjois-Suomi %	Koko maa 1998 %	Koko maa 1995 %
< 10 ha	22,3	27,7	24,0	25,3	24,0	27,1
10-19 ha	25,8	32,1	30,3	25,6	28,1	31,3
20-29 ha	18,4	20,0	21,0	19,0	19,4	19,7
30-49 ha	19,3	15,1	17,7	20,3	18,2	15,5
50-100 ha	12,0	4,9	6,4	8,9	8,9	5,7
> 100 ha	2,2	0,3	0,6	0,8	1,3	0,8
Tilamäärä	39 869 kpl	16 016 kpl	22 616 kpl	9 569 kpl	88 070 kpl	99 964 kpl
Keskipeltoala/tila	28,23 ha	20,46 ha	22,66 ha	24,66 ha	25,00 ha	21,68 ha

¹⁾ NUTS 2 mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.
Lähde: TIKE

Karjakoon kasvun ja maidon keski-tuotoksen lisääntymisen takia vuotuinen meijeriin toimitettu maitomäärä on pysynyt noin 2,3 mrd. litrana.

Kotieläintiloista siipikarjatilojen vähene-minen on ollut kaikkein voimakkainta. Vuosina 1995-1998 siipikarjatilojen mää-rä väheni 30 % ja sikatilojen 15 %. Kasvin-viljelytilojen määrä väheni vain 3 %, mikä johtuu osaltaan siitä, että osa kotieläin-tuotannosta luopuneista tiloista jatkaa kasvintuotantoa. Kotieläintilojen keski-karjakoot olivat vuonna 1998 lypsykarja-tilalla 13,8 lehmää, nautakarjatilalla 10,7 lihanautaa tai 12,3 emolehmää, liha-sika- ja emakkotilalla 263 lihasikaa tai 46 emakkoa ja siipikarjatilalla 2 750 kanaa tai 27 814 broileria.

Suomessa maataloustuotanto perustuu perhevilmeliiniin. Aktiivituloista 88 % on yk-sityishenkilöiden ja 12 % perikuntien ja perheyhtiöiden omistuksessa. Osuus-kunnat, yhtymät ja osakeyhtiöt omistivat 0,5 % aktiivituloista ja valtio, kunnat ja seurakunnat 0,1 %. Viljelijöiden keski-ikä yksityisten omistamilla aktiivituloilla oli 47,0 vuotta. Viljelijät, joiden kokonaistuloista maatalous muodosti yli kolme neljäsosaa, olivat keski-ikältään suunnilleen vuoden kes-

kimääräistä nuorempia. Päätoimisten vilje-lijöiden keski-ikä oli hieman yli kaksi vuot-ta alhaisempi kuin osa-aikaviljelijöillä.

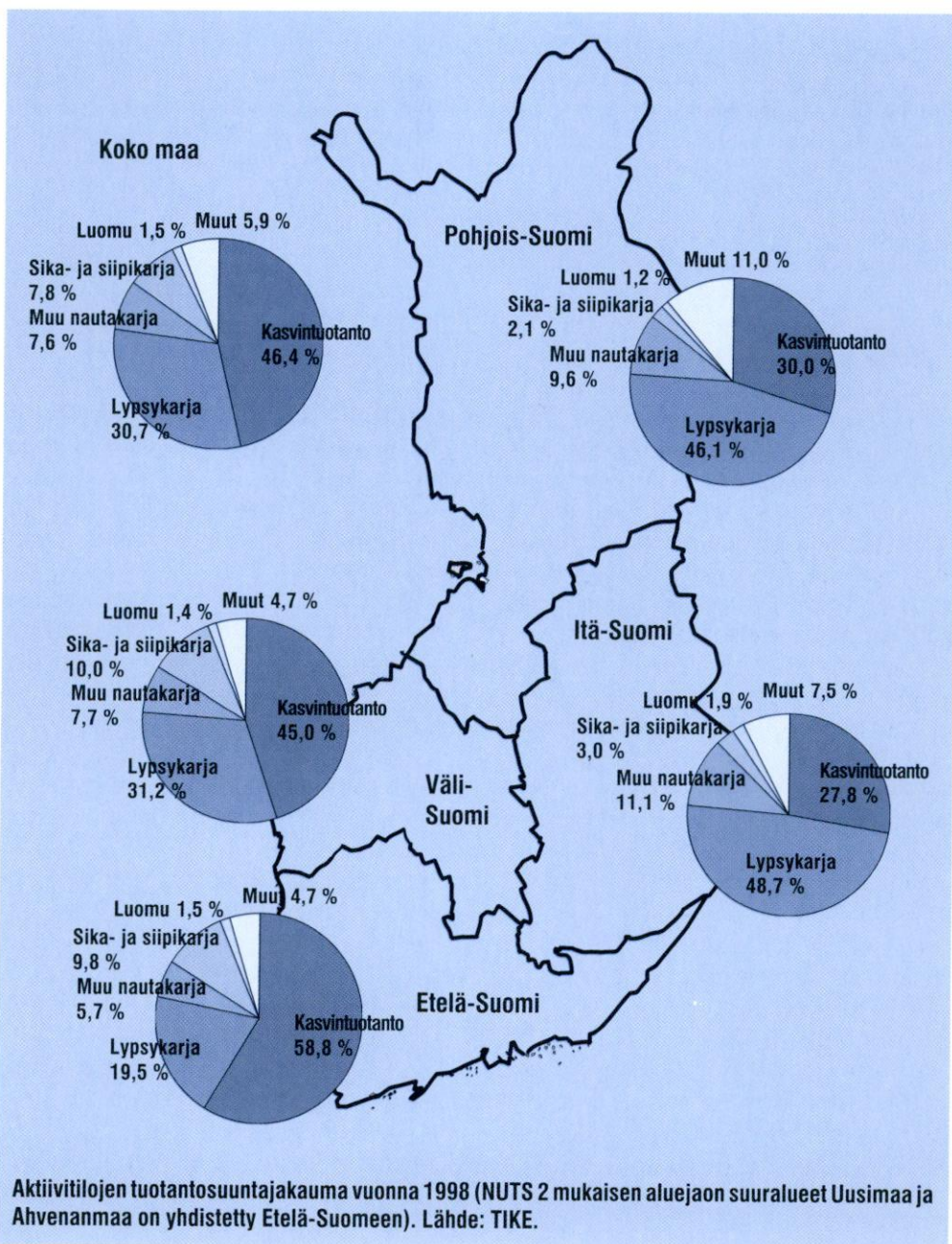
Pellervon taloudellisen tutkimuslaitok-sen selvityksen mukaan vuonna 1997 maa-talouden koko pääomakannan oli 57 mrd. mk. Pellon osuus siitä oli noin 23 mrd. mk, jolloin pellon hintana on käytetty 10 800 mk/ha. Velkaa maatalouden harjoittajilla oli luottokantatilaston mukaan syksyllä 1999 noin 22 mrd. mk. Tilakohtaisesti ve-lat jakaantuvat hyvin epätasaisesti. Tiloista lähes 30 % on täysin velattomia ja vel-kaisimmalle viidennekselle on keskittynyt noin kolme neljäsosaa veloista. Velattomille tiloille on tyypillistä, että ne ovat suhteelli-sen pieniä ja iäkkäiden viljelijöiden hallin-nassa.

Suomalaisilla maataloilla peltoviljelyn konekapasiteetti on suhteellisen suuri tilo-jen keskimääräiseen viljelyksessä olevaan peltoalaan verrattuna. Paitsi pienestä tila-koosta suuri konekapasiteetin tarve johtuu kasvukauden lyhyydestä ja viljelyolosuh-teiden epävarmuudesta. Koneyhteistyötä tilojen välillä haittaa peltoviljelytöiden op-timaalisen ajankohdan lyhyys ja tilojen vä-liset pitkät välimatkat. Yhteistyö tilojen kesken on kuitenkin yleistynyt viime vuosi-

na. Yhtenä syynä tähän on maatalouden saama investointituki, jota ohjataan muun muassa tilojen yhteisinvestointeihin.

Metsä on olennainen osa suomalaista maatalua. Vain noin 5 %:lla aktiivituloista ei ole metsää. Suomen metsäpinta-alasta yksityiset omistavat 62 %, valtio 25 %, yh-

tiöt 9 % ja muut omistajaryhmät 5 %. Valtion omistus keskittyy Pohjois-Suomeen, jossa metsät ovat heikkotuottoisempia kuin etelässä, joten yksityismetsien osuus puuston kasvusta on 72 %. Vuonna 1998 aktiivituloilla oli metsämaata keskimäärin 46 ha.

1.3. Maatalous kansantaloudessa

Suomalaisten usko talouden kasvuun on vahva uuden vuosituhannen alkaessa. Kasvuodotukset kohdistuvat pitkälti tietoliikenteeseen ja elektroniikkateollisuuteen, joissa Suomi on noussut muutamassa vuodessa maailmanlaajuisesti merkittäväksi tekijäksi. Ajalle leimaa antavia ovat pienten tietotekniikkayritysten osakeannit, joihin optimistiset piensijoittajat jonottavat katu- jen varsilla. Maa- ja elintarviketalouden julkinen kuva taantuvina elinkeinoina on ko- rostunut entisestään.

Elinkeinoelämä on käynyt läpi syvän la- man jälkeisen murrosvaiheen. Tuotanto on kasvanut nopeasti vuodesta 1994 alkaen, mutta työttömyys on edelleen suuri. Sama- aan aikaan kasvavat alat kokevat huomatta- vaa työvoimapulaa.

Kokonaistuotannon kasvu oli ennako- tietojen mukaan 3,5 % vuonna 1999. Tämä ylittää koko EU:n keskimääräisen kasvun yli yhdellä %-yksiköllä. Vuodelle 2000 en- nustetaan yleisesti yli neljän prosentin kas- vua. Vuonna 1999 teollisuustuotannon määrä oli 5,5 % suurempi kuin edellis- vuonna. Elektroniikkateollisuus lisäsi tuo-

tantaan neljänneksen, mutta muun metal- liteollisuuden tuotanto väheni hieman. Met- säteollisuuden tuotannon kasvu oli hyvin vaatimatonta aivan vuoden lopulle saakka. Tällöin tapahtui kuitenkin selkeä käänne parempaan, ja lopulta puu- ja paperiteolli- suus kasvatti vuotuista tuotantoaan yli kol- me prosenttia. Myös rakennustoiminta ja kaupan toimiala jatkoivat vahvalla kasvu- uralla.

Suomi on pieni avoin kansantalous, mis- sä ulkomaankaupalla on perinteisesti rat- kaiseva rooli. Tavaraviennin määrä kasvoi vuonna 1999 runsaat 4 % edellisvuodesta, mutta vientihinnat olivat selvästi mata- lammat. Näin viennin arvo jäi likimain vuoden 1998 tasolle. Vienti kuitenkin lis- sääntyi selvästi loppuvuodesta. Myös vien- tihinnat kohenivat. Tuonnin arvo ylitti parilla prosentilla vuoden 1998 tason. Tuontihinnat kohosivat lähinnä mineraali- ja energiatuotteiden hintojen jyrkän kas- vun vuoksi. Kauppataseen ylijäämää kertyi vuoden aikana yli 56 mrd. mk.

Lähes 60 % Suomen viennistä suuntau- tuu EU-alueelle. Tuonnissa EU:n osuus on samansuuruinen, joten Suomen sisämark- kinakauppa on selkeästi ylijäämäistä. Ve- näjän osuus oli vuonna 1999 vain 4 %

Bruttokansantuote (tuottajahintaan) ja investoinnit koko kansantaloudessa ja maataloudessa.

Vuosi	Bruttokansantuote			Investoinnit		
	Yhteensä mrd. mk	Maatalous mrd. mk	%	Yhteensä mrd. mk	Maatalous mrd. mk	%
1998	592,6	6,8	1,2	126,5	4,6	3,6
1997	547,9	8,1	1,5	112,3	4,1	3,6
1996	510,2	8,3	1,6	98,1	3,2	3,2
1995	490,8	8,9	1,8	90,5	3,0	3,3
1994	455,3	12,7	2,8	79,5	2,8	3,5
1993	428,3	11,6	2,7	79,3	2,8	3,5
1992	422,4	10,9	2,6	95,5	2,9	3,1
1991	430,6	13,6	3,2	120,3	4,2	3,5
1990	449,4	15,3	3,4	148,2	5,6	3,8

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

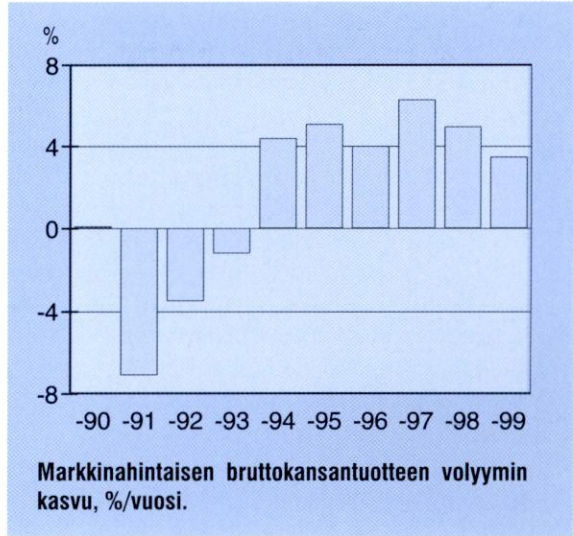
Suomen kokonaisviennistä. Tuonnista Venäjän osuus oli lähes kaksinkertainen.

Elintarvikkeiden vienti väheni noin 20 % vuonna 1999. Samalla pitkään jatkunut elintarvikkeiden tuonnin lisääntyminen taittui muuttaman prosentin laskuksi. Elintarvikkeiden osuus oli alle 2 % Suomen kokonaisviennistä. Tuonnista elintarvikkeiden osuus oli runsaat 5 %.

Kuluttajahintojen nousu oli 1,4 % vuonna 1998, eikä inflaatio juuriakaan kiihtynyt vuonna 1999 jo pitkään jatkuneesta taloudellisesta kasvusta ja öljyn hinnan noususta huolimatta. Maltilliset palkkaratkaisut ovat omalta osaltaan jarruttaneet inflaatiota. Vuodelle 2000 tehdyt liittokohtaiset palkkasopimukset ovat pääsääntöisesti noudatelleet noin 3 prosentin korotuslinjaa.

Maatalouden merkitys Suomen kansantaloudessa vähenee jatkuvasti; sen tuotannon kasvu on hitaampaa kuin muilla kansantalouden sektoreilla. Maatalous ostaa myös entistä enemmän tarvikkeita ja palveluita sektorin ulkopuolelta, joten yhä suurempi osuus tuotannon arvosta siirtyy maatalouden ulkopuolelle. Vuonna 1998 maatalouden osuus bruttokansantuotteesta oli 1,2 %. Vuonna 1999 maatalouden BKT-osuus todennäköisesti pienenee edelleen hieman.

Koko elintarvikeketjun merkitys kansantaloudessa on kuitenkin huomattavasti suurempi kuin mitä pelkkä maatalouden BKT-osuus osoittaa. Suuri osa maatalouteen liittyvistä tuotantopanos-, keräily- ja jalostussektoreista on voimakkaasti sidoksissa kotimaisen maatalouden laajuuteen ja toimintaan. Esimerkiksi elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo vuonna 1998 oli noin 49 mrd. mk. Jalostusarvo, 11,3 mrd. mk, oli selvästi maataloutta suurempi. Kulutuksen painopiste siirtyi jatkuvasti yhä pidemmälle jalostettuihin elintarvikkeisiin, joten raaka-aineen osuus ruuan hin-

nassa laskee. Jalostusarvolla mitattuna merkittävimmät elintarviketeollisuuden alat olivat teurastus ja lihanjalostus, leipomotuotteiden valmistus ja maidonjalostus.

Metsätalouden tuotanto jatkui vahvana vuonna 1999. Markkinahakkuiden arvioitu määrä oli 55,3 milj. kuutiometriä, joka ylittää edellisen vuoden hakkuuennätyksen noin 0,3 milj. kuutiometrillä. Yksityismetsistä puuta hakattiin vajaa 48 milj. kuutiometriä eli hieman edellisvuotta vähemmän. Kantorahatulot olivat noin 9 mrd. mk, eli likimain edellisvuoden tasolla. Metsäntutkimuslaitoksen laskelmien mukaan maatalousyrittäjät omistavat 32 % yksityisten omistamasta metsämaasta. Vielä vuonna 1990 tämä osuus oli yli 40 %. Maatalousyrittäjät tekevät enemmän hankintakauppoja ja myös myyvät puuta hehtaaria kohti enemmän kuin muut yksityiset metsänomistajat, joten heidän osuutensa puunmyyntituloista on suurempi kuin pintaalaosuus. Maatilojen bruttopuunmyyntitulot olivat arviolta noin 3,3 mrd. mk vuonna 1999. Metsätaloudella on erittäin merkittävä rooli suomalaisen maatalousyrittäjän tulonmuodostuksessa.

Metsäteollisuuden puun kysyntä jatkuu vahvana myös vuonna 2000. Metsänomistajien puunmyyntitulot tuskin kuitenkaan

kohoavat ainakaan merkittävästi. Kasvava tuonti jarruttaa kotimaisten hintojen nousupaineita. Venäjältä tuodaan entistä enemmän myös muuta kuin koivukuitupuuta, josta on ollut pulaa kotimaassa. Lisäksi Ranskan myrskytuhot ovat lisänneet tuntuvasti puun tarjontaa Euroopassa.

Maatalouden investoinnit vähenivät vuosina 1992-1995 alle puoleen siitä, mitä ne olivat 1980-luvun lopulla. Syyinä tähän oli kasvanut epävarmuus tulevasta maatalouspolitiikasta ja kannattavan tuotannon edellytyksistä sekä koko kansantaloutta koetellut vaikea lama. Viime vuosina maatalouden investoinnit ovat elpyneet suurelta osin mittavan julkisen investointitukiohjelman myötävaikutuksella. Rakennus- sekä kone- ja kalustoinvestoinnit ovat vilkastuneet tuntuvasti. Investoinnit lähestyvät jo vuosikymmenen takaisen maatalouden investointiaallon tasoa.

Maatalous on pääomavaltainen elinkeino. Maatalouden osuus koko kansantalouden investoinneista oli 3,6 % vuonna 1998. Investointiaste, eli investointien osuus arvonnlisäyksestä, on ollut maataloudessa koko kansantalouden keskiarvoa suurempi aina 1970-luvulta saakka. Pääomasta on näin sitoutunut maatalouteen enemmän kuin sen kansantuoteosuus on.

Maatalouden työllisen työvoiman osuus koko työvoimasta on noin 5 %, siis huomattavasti suurempi kuin maatalouden bruttokansantuoteosuus. Työn tuottavuus ei yllä muun kansantalouden keskimääräiselle tasolle. Toisaalta maatalouden työvoiman ja työpanoksen tilastointiin liittyy ongelmia. Viljelijäperheen jäsenet työsken-

televät usein myös maatalouden ulkopuolella, joten tilastot voivat yliarvioida maatalouden työvoimaosuutta. Viljelijäperheen tuloista keskimäärin noin puolet on maataloudesta saatuja tuloja.

Koko kansantalouden investoinnit ovat lisääntyneet selvästi laman aikaisista pohjaluvuista. Yksityiset investoinnit kääntyivät nopeaan kasvuun vuonna 1995. Julkisten investointien kasvu alkoi vuotta myöhemmin. Kasvu kuitenkin hieman hiipui vuonna 1999 edelliseen vuoteen verrattuna. Asuntoinvestoinnit ovat kasvaneet merkittävästi, ja tahti jatkuu kiivaana vielä vuonna 2000. Myös metsäteollisuuden ja perinteisen metalliteollisuuden odotetaan lisäävän investointejaan parin hiljaisen vuoden jälkeen.

Korkomarkkinoiden vakaus ja alhainen korkotaso ovat omalta osaltaan rohkaisseet taloudenpitäjiä – myös maatalousyrittäjiä – investoimaan. Vakaa korkotaso on ollut edellytys kotimaisen kysynnän kasvulle. Vuoden 2000 alussa korot ovat kääntyneet nousuun, ja ohjaukorkoja on nostettu. Yksityinen kulutus jatkaa kuitenkin edelleen vahvaa kasvuaan reaalityulojen kasvun myötä.

Julkisen sektorin tilanne on kohentunut, mikä vaikuttaa myös suomalaiseen maatalouteen. Sen tulo- ja kannattavuuskehitys ovat jatkossakin sidoksissa EU:n ja valtion budjeteista maksettavien tukimaksujen tasoon. Valtiontalous oli selkeästi ylijäämäinen vuonna 1999. Samalla valtionvelka on vähentynyt alle 60 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

2. MARKKINAKATSAUS

2.1. Markkinajärjestelmä

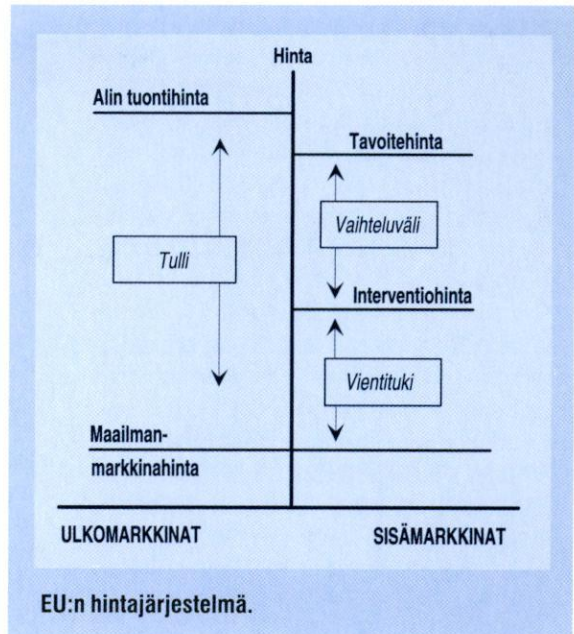
Yhteinen markkinajärjestelmä on keskeinen väline EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) tavoitteiden saavuttamiseksi. Markkinajärjestelmä käsittää mm. interventiotoiminnan eli kansallisen varastoinnin, jolla tasataan markkinoiden tarjonnan ja kysynnän epäsuhdetta ja eriaikaisuutta. Edelleen interventiojärjestelyiden tehtävänä on sisämarkkinoille hallinnollisesti asetetun hintatason ylläpitäminen ja siten tuottajien tulotasoon vaikuttaminen. Markkinajärjestelmä koskee 19 maataloustuotetta tai tuoteryhmää, joiden hallinnolliset hinnat komissio ja jäsenmaat vuosittain päättävät. Maidon ja sokerin markkinajärjestelyihin kuuluu myös tuotantoa rajoittava kiintiöjärjestelmä, jonka mukaan hintatukea myönnetään vain tilakohtaisesti vahvistetuille tuotantomäärille.

Markkinajärjestelmä koostuu hintajärjestelmästä, rajasuojasta, vientituesta ja ylimäärävarastoinnista. Yhteisön sisämarkkinoiden hintataso pidetään määrätyn tason yläpuolella julkisin interventio-ostoin sekä tuontitullein, joilla yhteisön ulkopuolisten tuotteiden hinnat nostetaan sisämarkkinahintojen tasolle. Lisäksi vientiä edistetään vientituella.

Keskeinen tekijä EU:n hintajärjestelmässä ovat hallinnolliset hinnat. EU:n ministerineuvosto vahvistaa vuosittain komission esityksestä hallinnolliset hinnat, jotka ovat voimassa markkinavuoden eli heinäkuusta kesäkuuhun tärkeimpien maataloustuotteiden osalta (lampaanlihan markkinavuosi alkaa vuoden ensimmäisestä maanantaista). Hallinnollinen hinta ei kuitenkaan ole takuuhinta, vaan se on teoreettinen hinta, joka vaikuttaa erilaisiin vientituki- ja interventio päätöksiin.

Tavoitteelliseen hintatasoon vaikuttavat mm. tuottajien tulokehitys, yleinen kustannuskehitys, markkinatilanne ja yhteisön rahoitustilanne.

Hallinnollisten hintojen nimet vaihtelevat tuotteittain, mutta pääperiaate on sama. Interventiohintaa toteutetaan viljoilla (paitsi kauralla) ja naudanlihalla. Maidolla on tavoitehintaa, jonka toteutumiseksi voille ja rasvattomalle maitojauheelle asetetaan myös interventiohinnat. Kansallisilla interventioelimillä on velvollisuus ostaa kaikki tällä hinnalla tarjottu tuotanto tietyin laatuvaatimuksin. Naudanlihan osalta interventio-ostoihin ryhdytään, mikäli markkinahinta on selvästi alle interventiohinnan. Markkinatilanteen niin vaatiessa interventio-ostot voidaan keskeyttää määräajaksi. Myös yksityistä varastointia tuetaan. Sian- ja lampaanlihan hintana on perushinta, jonka merkitys on vähäinen. Sian- ja lampaanlihan hinnat vaihtelevat melko voimakkaasti markkinoiden mukaan, eikä perushinnalla ole käytännössä vaikutusta hinnan muodostumiseen.

Vuoden 1992 CAP-reformin myötä viljojen ja naudanlihan hallinnollisia hintoja alennettiin kohti maailmanmarkkinahintoja. Hintojen alennusta kompensoidaan suorilla tuilla, minkä myötä niiden asema on muodostunut keskeiseksi tuotekohteisessa hinta- ja markkinajärjestelmässä. Agenda 2000:n mukaan hallinnollisten hintojen alennusta jatketaan ja laajennetaan koskemaan myös maitotuotteita. Samalla eläin- ja pinta-alaperusteisten tukien merkitys kasvaa edelleen. Markkinajärjestelmän toiminta rahoitetaan Euroopan maatalouden ohjaus- ja takuurahaston (EMOTR) tukiosastosta.

EU:n kauppapoliittiseen keinovalikoimaan kuuluvat erilaiset tuonnin esteet ja vientituet. GATT:n Uruguayn kierroksen myötä EU pääosin kuitenkin luopui muuttuvien tuontimaksujen ja muiden tuonnin esteiden, kuten kiintiöiden, vapaaehtoisten tuonninrajoitusten, minimituontihintojen sekä kaupan teknisten esteiden käytöstä kolmansien maiden kanssa käytävässä kaupassa. Rajasuojaksi jäivät ainoastaan kiinteät tullit, jotka vastaavat EU:n sisämarkkinahinnan ja maailmanmarkkinahinnan välistä eroa vuosilta 1986-88. Tullien on määrä alentua vuoteen 2001 mennessä 36 prosenttia. Tämä ei tuota EU:lle ylitsepääsemättömiä ongelmia, koska peruskauden 1986-88 perusteella laskevat tullit estävät markkinoille pääsyn varsin tehokkaasti. Monien tärkeiden maataloustuotteiden osalta EU voi lisäksi korottaa tulleja GATT-sopimuksen rajoissa, mikäli maailmanmarkkinahinnat alenevat merkittävästi.

Vientimarkkinoille maataloustuotteet menevät unionin vientituen turvin, sillä yhteisön sisäiset hinnat ylittävät selvästi maailmanmarkkinahinnat. GATT:n Uruguayn kierroksella sovittiin kuitenkin, että vientitukea vähennetään 36 % ja tuetun viennin määriä 21 %. Vientituen alentaminen tapahtuu tasaportain vuodesta 1995 vuoteen 2001 mennessä. Vientituki ei ole

interventiohinnan ja maailmanmarkkinahinnan välinen ero, vaan vientituen määrittelevät markkinoita säätelevät toimet, kuten mm. GATT-sopimuksen mukaiset vientikatot ja yhteisön budjettitilanne. EU-maat ja niiden yritykset kilpailevat vientituen saamisesta esittämällä tarjouksia sekä interventiovarastoista että vapailla markkinoilla myytävien maataloustuotteiden viemiseksi EU:n ulkopuolelle. Vienti määräytyy yleensä tarjousmenettelyn pohjalta tai määritetään kiinteäksi pitemmälle aikavälille. Vientiä voidaan tosin tarvittaessa myös vaikeuttaa asettamalla vientivero, mikäli maailmanmarkkinahinnat kohoavat merkittävästi. Vientiverolla estetään sisämarkkinahinnan liiallinen kohoaminen.

Hintaratkaisu markkinavuodelle 1999/2000

Maatalousneuvosto päättää vuosittaisessa ns. hintapaketissa markkinajärjestelyistä, jotka koskevat mm. maataloustuotteiden hallinnollisia hintoja ja kesantoprosenttia. Maatalousbudjetin asettamista rajoitteista johtuen markkinavuoden 1999/2000 hintapaketti oli hyvin maltillinen ja keskittyi niihin hintapäätöksiin, jotka ovat lainsäädännöllisistä syistä välttämättömiä. Hintapaketin sisältöön vaikuttivat myös Agenda 2000:een liittyvät yhteisen maatalouspolitiikan muutosehdotukset. Hintapaketissa ei tällä kertaa hyväksytty rahallisesti merkittäviä eri jäsenvaltioiden erityisvaatimuksia. Suomi sai jatkon poikkeukselle, jonka perusteella interventioon hyväksytään ohraa, jonka jyväkoko on 2,0 millimetriä, kun EU:n normaalien sääntöjen mukaan interventioon hyväksyttävän ohran jyväkoon tulee olla vähintään 2,2 millimetriä. Lisäksi Suomi sai jatkon oikeudelle pitää kaupan maitoa, jonka rasvapitoisuus on yksi prosentti eli ns. ykkös-maitoa. EU:n voimassaolevien normien mukaan sallitut rasvaprosentit ovat 0-0,3 %, 1,5-1,8 % ja 3,5- %.

Itse maataloustuotteiden hintoihin ei tullut muutoksia edelliseen markkinavuoteen verrattuna. Ainoastaan raakariisin interventiohintaa alennettiin aiemmin sovitun mukaisesti 298,35 euroon tonnilta (315,90 euroa tonnilta vuonna 1998/1999). Sokerin osalta tehtiin muutos varastokustannuksen korvauksen määrään, jota alennettiin 0,38 eurosta 0,33 euroon/100 kg. Päätöksen taustalla oli korkojen lasku Euroopassa. Korvaukset katetaan sokerintuottajilta perittävällä sokerin varastomaksulla, joka vastaavasti pieneni.

Koska hintapaketin ehdotukset pitävät tuet ja hallinnolliset hinnat lähes ennallaan, sillä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia Suomessa. Sokerisektorille sovitun varastokorvauksen alentaminen 0,38 eurosta 0,33 euroon/100 kg pienentää Suomeen maksettavaa korvausta noin 2,5 miljoonaa markkaa vuodessa.

Hallinnolliset hinnat markkinavuodelle 1999/2000 ja 2000/2001.

	1999/2000	2000/2001
	euroa/1 000 kg	
Viljat		
- interventiohintaa	119,19	110,25
- kuukausikorotus	1,00	0,93-1,00
Sokeri		
- sokerijuurikkaan perushinta	47,67	47,67
- valkoisen sokerin interventiohintaa	631,90	631,90
Maito		
- tavoitehintaa	309,80	309,80
Voi		
- interventiohintaa	3 282,00	3 282,00
Rasvaton maitojauhe		
- interventiohintaa	2 055,20	2 055,20
Naudanliha		
- intervention aloitushinta (R3)	2 780,00	2 780,00
- Sianliha		
- perushinta	1 509,39	1 509,39
Lampaanliha		
- perushinta	5 040,70	5 040,70

Agenda 2000 –ohjelman hintaratkaisut

Maaliskuussa 1999 kokoontunut maatalousministerien neuvosto saavutti monivuotisen uurastuksen jälkeen ratkaisun yhteisen maatalouspolitiikan uudistamisesta eli tulevaisuutta koskevan Agenda 2000 –ohjelman maatalousosasta. EU-maiden johtajien Berliinin huippukokous maaliskuussa 1999 teki siihen vielä viime hetkellä loivennuksia erityisesti Ranskan vaatimuksesta. Lopullisesti Agenda 2000 –ohjelmaa koskevat asetukset, joita sovelletaan maatalouden markkinointivuodesta 2000/2001 alkaen, hyväksyttiin EU:n maatalousneuvostossa toukokuussa 1999. Uudistus alentaa maataloustuotteiden hintatasoa, lisää suoraa tukea ja uudistaa rakenne- ja maaseutupolitiikan toimintamekanismeja. Sen keskeinen tavoite on maatalousbudjetin menojen kasvun hillitseminen ja EU:n maa- ja elintarviketalouden kansainvälisen kilpailukyvyyn parantaminen.

Maatalouden markkinajärjestelmää koskevan CAP-remontin ydinkohta on viljan, naudanlihan ja maidon hallinnollisten hintojen alentaminen. Viljan interventiohintaa alenee yhteensä 15 % kahdessa tasasuuruudessa erässä. Ensimmäinen 7,5 % leikkaus tehdään heinäkuussa 2000 ja toinen heinäkuussa 2001. Viljan interventiohintaa alenee siten nykyisestä 119,19 eurosta 101,31 euroon tonnilta. Viljan kuukausikorotuksiin ehdotetaan alennuksia niin, että vuonna 2000/2001 korotus alenisi yhdestä eurosta 0,93 euroon ja vuonna 2001/2002 0,85 euroon tonnia kohden kuukaudessa. Kuukausikorotusta maksetaan marraskuusta toukokuuhun. Kesantoprosentti on koko kaudella 10 %. Lisäksi peltokasvien osalta sovittiin tehtäväksi välitarkastus vuonna 2002.

Naudanlihan nykyistä markkinatukihintaa puolestaan alennetaan kolmessa yhtä suuressa erässä yhteensä 20 %. Naudanlihan interventiohintaa korvataan 1.7.2002 uuden asetuksen mukaisesti yksityisen varastoinnin perushinnalla. Yksityisen

varastoinnin tukea voidaan – kuten sianliha-alallakin – myöntää, kun yhteisön markkinahintojen keskiarvo on alle 103 % perushinnasta. Heinäkuussa 2002 naudanlihan perushinta on 2 224 euroa tonnilta eli 20 prosenttia alempi kuin markkinointivuoden 1999/2000 intervention aloitushinta (2 780 euroa tonnilta). Jos yksityisen varastoinnin tuki ei vakauta riittävästi naudanlihan hintaa, voidaan ottaa käyttöön turvaverkkona toimiva interventiojärjestelmä. Naudanlihan osto EU:n interventiovarastoon alkaa, jos sonnien tai härkien keskimääräinen markkinahinta laskee intervention aloitushinnan tasolle. Heinäkuussa 2002 intervention aloitushinta alenee 1 560 euroon tonnilta (9,28 markkaan kilolta) eli se on 44 prosenttia alempi kuin nykyinen intervention aloitushinta.

Maito- ja maitotuotealan uudistus toteutuu vasta markkinointivuodesta 2005/2006 alkaen eli kaksi vuotta myöhemmin kuin maatalousneuvostossa maaliskuussa 1999 sovittu uudistus. Voin ja rasvattoman maitojauheen interventiohintoja vähennetään yhteensä 15 % kolmessa vaiheessa markkinointivuodesta 2005/2006 alkaen. Maitokiintiöitä jatketaan kevääseen 2008. Vuonna 2003 tehdään kuitenkin välitarkistus komission raportin perusteella, jolloin päätetään kiintiöjärjestelmän kohtalo vuoden 2008 jälkeen.

Maidontuotannon kansallinen kiintiö

Maidontuotannon rajoittaminen tuotantokiintiöiden avulla on kuulunut suomalaiseen maatalouspolitiikkaan jo vuodesta 1985. EU:ssa kiintiöjärjestelmä otettiin käyttöön 1984, jolloin jäsenvaltioille vahvistettiin maidon tuotantomäärät. Kiintiövuonna 1999/2000 Suomen maidontuotannolle asetettu EU:n maitokiintiöjärjestelmän mukainen rajoite on 2 326 miljoonaa litraa. Kiintiövuosi alkaa huhtikuun alusta ja päättyy maaliskuun lopussa.

Maidon kiintiökauppaa säädellään Suo-

nessa ns. sekajärjestelmällä, jonka mukaan maitokiintiöitä voi ostaa kolmea eri tapaa käyttäen. *Hallinnollisessa kaupassa* maitokiintiöitä haetaan ostettavaksi oman alueen TE-keskukselta. Hakukierroksia on kaksi vuodessa, huhti- ja lokakuussa. Kiintiöitä haetaan kolmessa ostajaryhmässä, joista ensimmäiseen kuuluvat tuottajat, joilla on vapaita parsipaikkoja, toiseen ryhmään kuuluvat alle 65-vuotiaat investoijat, ja kolmas ryhmä koostuu muista tuottajista, kuten alkuperäisrotujen kasvattajista ja luomutuottajista. Myydessään kiintiönsä ilman peltoja, vähintään puolet niistä on myytävä hallinnollisessa kaupassa vallitsevaan hintaan valtiolle. *Vapaassa kiintiökaupassa* sen sijaa kauppa käydään neljän kauppavyöhykkeen sisällä. Kauppavyöhykkeet muodostuvat tukialueista siten, että tukialueet A ja B muodostavat ykköskauppavyöhykkeen, C1 ja C2 kakkosvyöhykkeen ja C2 pohj., C3 ja C4 kolmosvyöhykkeen. Neljäs kauppa-alue on Ahvenanmaa. Kolmas tapa kiintiöiden ostoon on *kokonaisten tilan yhteydessä siirtyvät kiintiöt*. Tilakaupoissa on ehtona, että 2/3 tilan pelloista myydään tai vuokrataan vähintään viideksi vuodeksi kiintiökauppojen yhteydessä.

Vuonna 1999 hallinnollisessa kaupassa kiintiöitä siirtyi tuottajille noin 34 milj. litraa. Hallinnollisessa kaupassa maitokiintiön hinta oli koko maassa 0,65 mk/l (+alv) ja siinä etusijan saivat investoivat tuottajat. Tuottajien välisissä kaupoissa, kuten sukupolvenvaihdokset ja pellonvuokraus, noin 9,3 milj. kiintiölitraa vaihtoi omistajaa. Vapaassa kiintiökaupassa siirtyi noin 30 milj. kiintiölitraa. Vapaan kaupan hinnat ovat hallinnollisia hintoja korkeammat vuoden 1999 hinnan oltua Etelä-Suomessa keskimäärin 0,75 mk/l, Keski-Suomessa 0,96 mk/l ja Pohjois-Suomessa 0,84 mk/l. Vuoden 2000 alussa vapaan kaupan hinnat lähentyivät hallinnollisen kaupan hintaa. Maaliskuussa 2000 hallinnollista hintaa päätettiin alentaa vaihteittain taolle 0,50 mk/l (+ alv).

Maidontuotannon kiintiökaudella 1999/2000 tuotannon määrän arvioidaan noussevan 100,6 prosenttiin maakiintiöstä. Arvioitu 14 milj. litran ylitys vastaa reilun kahden päivän maidontuotantoa. Kiintiön ylittävästä osasta Suomen on maksettava EU:lle sakkoa arviolta 2,2 mk litraa kohden, eli yhteensä noin 31 mmk. Tältä maitomäärältä on lisäksi maksettava takaisin kansallinen maidontuotannon tuki. Nämä ylitysmaksut maksavat kaikki ne tuottajat, jotka ovat tuottaneet kiintiönsä ylittävän määrän maitoa. Koska osa tuottajista ei tuota hallussaan olevan kiintiön mukaista määrää, hyvitetään alittajien litrat ylittäjille. Alustavien arvioiden mukaan sakon piiriin tulisi näin ehkä joka kymmenes tai viidestoista kiintiön ylityslitra. Hyvitysmenettely ei kuitenkaan kosketa täysin ilman kiintiötä tuottavia tiloja, vaan niiden on maksettava täysi sakkomaksu jokaista meijeriin toimitettua maitolitraa kohden.

Kiintiön merkitys maidontuotannon tuen maksuperusteena vahvistuu maatalouspolitiikan uudistuksen myötä, joten tuottajan on kannattavaa pitää hallussaan mahdollisimman hyvin todellista tuotantoa vastaava kiintiömäärä.

2.2. Peltokasvituotanto

Sääolot

Vuosi 1999 oli peltoviljelyssä toinen peräkkäinen katovuosi. Edellisen kasvukauden märkyyttä seurasi kuiva kasvukausi. Syyskylvöalat olivat tavanomaista pienemmät edellisen syksyn sateisista olosuhteista johtuen. Ruista talvehti ainoastaan reilulla 10 000 hehtaarin alalla, mikä on vajaa kolmannes normaalista kylvöalasta. Yhteensä syyskylvöjä tehtiin 23 000 hehtaarin alalle. Runsaslumisen talven alta paljastuneessa maassa näkyivät sateisen syksyn jättämät merkit. Kynnöistä oli monin paikoin jouduttu luopumaan ja osalla pelloista oli nähtävissä tiivistymisongelmia. Syysviljat selvisivät talvesta hyvin ja ruis kasvoi kortta

toukokuun lopulla. Terminen kasvukausi alkoi maan etelä- ja keskiosassa vähän huh-tikuun puolenvälin jälkeen, lähes kaksi viikkoa normaalia aiemmin. Oulun seudulla ja Lapissa terminen kasvukausi alkoi normaaliin aikaan, lähes kuukautta myöhemmin kuin etelässä. Toukokuu oli kylmä, joten etelässä jo alkanut kasvukausi oli melkein kokonaan pysähdyksissä kolmisen viikkoa. Nurmien kasvu jäi jälkeen normaalista erityisesti maan eteläosassa ja Pohjanmaalla. Kevätkylvöjä viivästyttivät toukokuun alun yöpakkaset. Vaikka kylvyöt lopulta saatiin tehdyksi ajoissa, itäminen oli hidasta alhaisesta päivälämpötilasta ja kylmästä maasta johtuen.

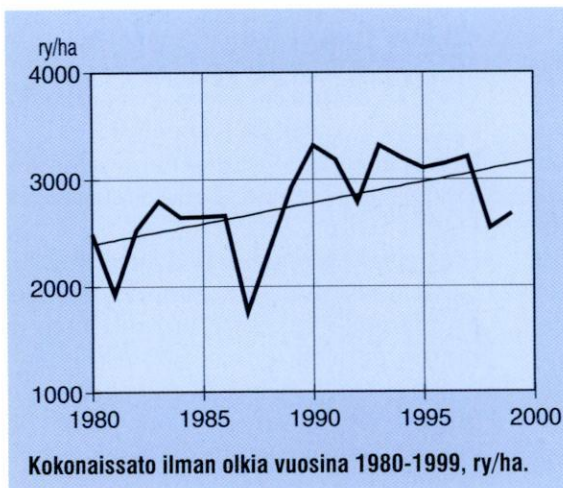
Sään lämmentyvä viljelykasvit ponkaisivat hyvään kasvuvauhtiin, mutta alkoivat pian kärsiä liiallisesta kuivuudesta. Kasvusto jäi monin paikoin harvaksi. Myös laidunten kasvu oli paikoitellen heikkoa kuivuuden johdosta. Touko-kesäkuu oli poikkeuksellisen kuiva. Esimerkiksi Varsinais-Suomessa satoi vain kolmanneksen normaalimäärästä, 52 mm. Koko kesänä suhteellisesti kuivimmat alueet olivat Lounais-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaan sisäosissa. Sademäärä jäi näillä alueilla alle kymmenen sentin, mikä on alle puolet pitkän ajan keskiarvosta. Vähäinen sadanta yhdistettynä kuivaan ja tuuliseen helteeseen lisäsi haihdunnan määrää. Etelärannikolla haihtui touko-syyskuussa noin 450 mm, vesivajetta oli näin ollen yli 300 mm. Merkittäväillä viljantuotanto-alueilla kesä-elokuun kokonaissadanta jäi 50-75 prosenttiin pitkän aikavälin keskiarvosta. Kasvinsuojelun kannalta ongelmaksi tulivat hyönteiset. Lämpimissä oloissa kirvoja sikiintyi nopeasti ja niitä jouduttiin torjumaan erityisesti Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla.

Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla puinteja päästiin aloittamaan jo elokuun ensimmäisellä viikolla. Viljat tuleutuivat varhain, mikä vähäsateisilla alueilla pienensi jyväkokoja. Satotaso jäi paikoitellen alhaiseksi, jopa tuhanteen kiloon ohralla ja kauralla. Kuivuuden aiheuttamista satovahingoista kärsittiin 344 200 hehtaarin alal-

la, mikä on 30 % vähemmän kuin edellisen vuoden sateiden aiheuttama satovahinko-ala. Puintikelit jatkuivat hyvänä pitkälle syyskuuhun. Hyvät korjuuolosuhteet sinänsä vähensivät kuivaustarvetta, mutta ohran ja kauran epätasaisesta tuleentumisesta johtuen viljassa oli mukana jopa kaksinkertainen määrä vihreitä jyviä ja niiden tuleennuttaminen kuivaamalla vastaavasti lisäsi kuivaustarvetta. Syysviljojen kylvöön ja maan perusmuokkaukseen syksyn olosuhteet olivat erinomaiset. Syysvehnän kylvöala kasvoi lähes 65 % ja rukiin lähes 70 % edellisvuodesta, vastaavien kylvö-alojen ollessa 36 000 ha ja 32 700 ha.

Pinta-alat ja satotasot

Suomen pinta-ala on 33,8 milj. ha, josta on maatalousmaata 2,4 milj. ha (8 %). Maatalousmaasta suurin osa on viljeltyä, sillä luonnonlaitumia on vain noin 100 000 ha. Vuodesta 1998 viljelypinta-ala pieneni 30 300 ha. Viljelyssä ollut kokonaispeltoala oli 2 176 600 hehtaaria, josta kesannolla oli 211 400 ha eli 9,7 %. Kesantoala oli edellisvuotta suurempi, koska kesannointivelvoite kasvoi aiemmasta viidestä prosentista kymmeneen prosenttiin. Kesannon osuus jää alle kymmenen prosentin, koska alle 92 tonnia tuottavalla tilalla ei ole kesannointivelvoitetta.

Kesannon osuuden noustua 211 400 hehtaariin viljojen ja nurmien viljelyalat pienenevät. Viljojen viljelyala pieneni 2 % eli 23 000 ha. Suhteellisesti eniten viljelyala pieneni rukiilla, lähes 66 % eli 23 800 ha ja syysvehnällä 61 % eli 18 500 ha. Kauran viljelyala sen sijaan kasvoi 4,5 % eli 17 400 ha. Kuivaheinän ala pieneni 11 prosentilla eli 22 800 ha ja tuorerehun 8 prosenttia eli 2 100 ha. Säilörehun ala kasvoi reilut 3 % eli 11 500 ha.

Viljan kokonaissato oli 2 882 milj. kg, edellisvuotta 102 milj. kg (4 %) parempi, mutta 332 milj. kg (10 %) pienempi kuin vuonna 1997, jolloin viljanviljelyssä oli lähes samansuuruinen ala. Viljojen keskimääräinen hehtaarisato oli yli 700 kg tavanomaista pienempi, 2 540 kg. Pahiten kuivuudesta kärsineillä alueilla sato jäi 1 000 kiloon hehtaarilta. Laadultaan moitteetonta viljaa oli korjatusta sadosta 94 %.

Vuoden 1999 leipäviljan kokonaissato 278 milj. kg oli 38 % edellisvuotta pienempi kylvöalan supistumisesta johtuen. Kauppakelpoista leipäviljaa saatiin kuitenkin 275 milj. kg, mikä on 18 % enemmän kuin edellisvuonna. Leipäviljan laatu oli erinomainen. Esimerkiksi kevävehnästä oli näytteiden perusteella 82 % myllykelpoista. Leipäviljan kokonaissato jäi kuitenkin alle kotimaan kulutuksen ja leipäviljan hankinnassa joudutaan turvautumaan sopimustuotannon ulkopuoliseen raaka-aineseen, mikä käytännössä tarkoittaa leipäviljan tuontia. Tuonnin tarpeen arvioidaan olevan noin 300 miljoonan kiloa.

Vuonna 1999 rukiin viljelyala supistui lähes puoleen edellisestä vuodesta, ja vaikka satotaso 1 920 kg/ha oli lähes viiden vuoden keski-sadon 2 200 kg/ha tasolla, tuontitarpeen arvioidaan olevan noin 80 milj. kg eli lähes 80 % kulutuksesta. Mallasohraa joudutaan tuomaan noin puolet käyttötarpeesta, mikä on seurausta viljelyalan pienuudesta ja laatutappioista. Mallasohran heh-

Tärkeimpien viljelykasvien korjatut pinta-alat ja sadot vuosina 1998 ja 1999.

	1998			1999		
	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj.kg	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj.kg
Syysvehnä	30,4	32,7	96	11,9	25,8	31
Kevätvehnä	106,8	28,5	301	105,8	21,1	223
Ruis	36,1	15,7	49	12,3	19,2	24
Ohra	578,1	23,9	1 316	581,0	27,0	1 568
Kaura	386,5	25,9	975	403,9	24,5	990
Seosvilja	16,2	23,4	35	17,9	24,4	44
Herne	4,9	12,1	4	4,8	14,8	7,2
Peruna	32,8	186,3	591	32,3	235,1	760
Sokerijuurikas	33,2	272,0	892	34,8	336,7	1 172
Heinä	197,9	34,0	612	175,1	33,8	593
Tuorerehu	25,4	117,6	295	23,3	118,2	276
Säilörehu	338,7	186,1	6 251	350,2	194,2	6 799
Öljykasvit	64,8	11,1	64	62,5	14,1	88
Muut kasvit	36,5			35,9		
Laidun	111,5			113,5		
Yhteensä	1 999,8	2 543¹⁾	4 553²⁾	1 965,2	2 680¹⁾	4 883²⁾
Kesanto	166,5			211,4		

¹⁾ ry/ha ilman olkia.

²⁾ milj.ry ilman olkia.

taarisadossa jäätin noin 30 % keskimääräisen satotason alapuolelle ja proteiini-pitoisuus nousi korkeaksi, mikä heikensi sen käytettävyyttä mallastukseen. Syksyn 1999 kylvöalat enteilevät korjausta tilanteeseen sillä oletuksella, ettei kolmatta peräkkäistä katovuotta tule.

Rehuviljasato kasvoi edellisvuodesta 12 % eli 2 602 milj. kiloon. Hehtaarisadossa jäätin jonkin verran normaalisadosta, mutta vilja oli laadultaan melko hyvää. Ohra ja kaura kärsivät molemmat kuivuuden aiheuttamista satotappioista. Rehuohran keskisato oli 13 % alhaisempi kuin keskimääräinen sato ja kaurasato jäi 24 % keskimääräistä satotasoa alhaisemmaksi. Tutkituista rehuohran näytteistä 67 % oli jyväkoon ja hehtolitrapäinon perusteella interventiokelpoista. Kauralla jyväkokoo jäi monin paikoin pieneksi. Viljojen hyvä laa-

tu vähentää sadon menetyksestä aiheutuvaa tappiota edelliseen vuoteen verrattuna, mutta kahden peräkkäisen katovuoden seuraukset näkyvät niin vilja- kuin kotieläintilojen taloudessa.

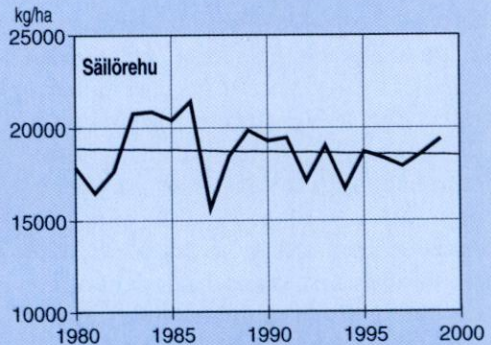
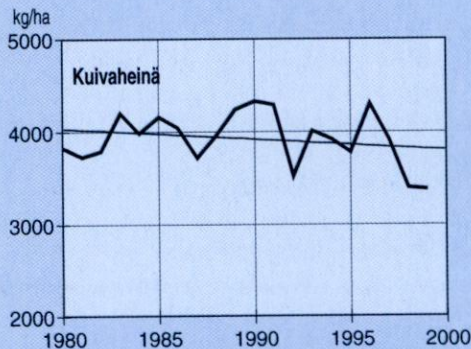
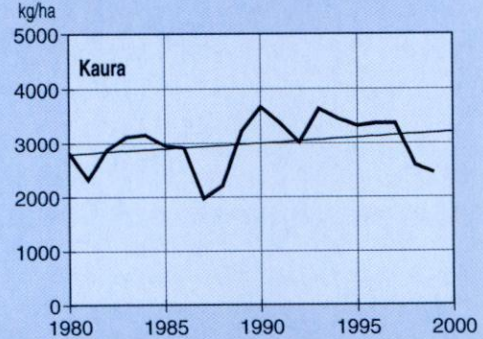
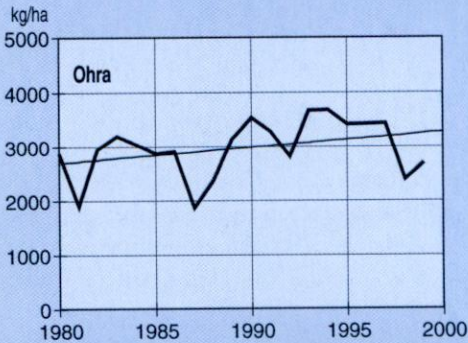
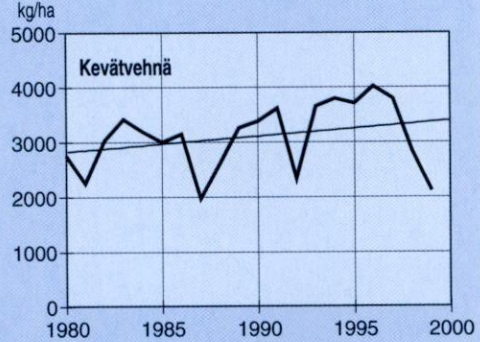
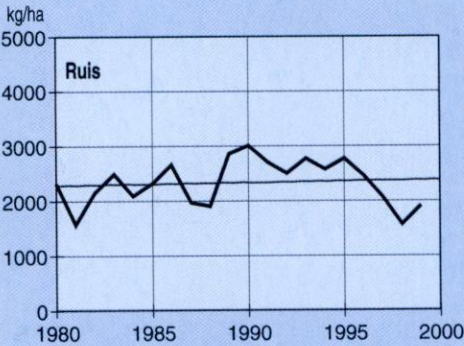
Öljykasvien kokonaissato kasvoi edellisvuodesta viljelyn alan lievistä pienentymisestä huolimatta 38 %, ollen 88 milj. kg. Hehtaarisato 1 410 kg oli lähes viiden vuoden keskisadon, 1 450 kg, suuruisen. Öljykasvien sadon laatu oli selvästi edellisvuotta parempi.

Säilörehun kokonaissato kasvoi 9 % edellisvuodesta ja keskisato oli hieman normaalia korkeampi. Säilörehusta 98 % arvioidaan olevan hyvälaatuista. Kokonaissadon kasvu saatiin lähinnä säilörehun ensimmäisestä sadosta, koska joillakin alueilla toisesta sadosta tuli heikko eikä kolmatta saatu lainkaan. Kuivaheinän sato laski hieman,

mutta heinän laatu oli merkittävästi parempaa kuin edellisvuonna 95 prosentin sadosta ollessa hyvälaatuista.

Perunan kokonaissato kasvoi edellisvuodesta neljänneksellä 791 milj. kiloon pinta-alan pysyessä lähes ennallaan reilussa 32 000 hehtaarisissa. Tärkeimmillä peruna-alueilla hehtaarisato oli normaali ja laatu hyvä.

Sokerijuurikkaasta saatiin satoa 1 172 milj. kg, jossa on 23 % lisäystä edellisvuoden satoon hehtaarisadon ollessa 12 % keskimääräistä satoa korkeampi. Sokerijuurikkaan hyvä sato perustui osaksi keino-kastelulla aikaansaatuun sadonlisäykseen. Sokerijuurikkaan viljelyala kasvoi edellisvuodesta 1,6 prosentilla 34 800 hehtaariin.

Tärkeimpien kasvien hehtaarisadot vuosina 1980-1999.

Viljelykasvien markkinahinnat

Viljojen markkinahinnat, joilla tarkoitetaan viljan hintaa ostajan varastolla, ovat pääsääntöisesti noudattaneet interventiohintoja koko tähänastisen EU-jäsenyyskauden ajan. Ohran markkinahinta oli koko alkuvuoden 1999 interventiohinnan tasolla, mutta uuden sadon kynnyksellä heinä-elokuussa kotimaan hinta nousi 3-5 % interventiohinnan yläpuolelle. Ohran interventio-ostoja tehtiin vain 2,5 % edellisen vuoden ostojen määrästä, koska ylitarjontaa ohrasta ei huonosta sadosta johtuen ollut. Rukiin ja vehnän hinnat olivat interventiohintaa korkeammalla tasolla. Vuoteen 1998 verrattuna sekä rukiin että vehnän keskihinta kuitenkin laski keskimäärin 3 %. Kauran markkinahinta nousi edellisvuoteen nähden hieman, mutta jäi selvästi alle viljan interventiohinnan, koska kaura ei kuulu interventio-toiminnan piiriin.

Kotimaisen tuotannon ja kulutuksen suhteella on yhteismarkkinoista huolimatta vaikutusta jäsenmaassa vallitsevaan markkinahintaan vuonna 1999. Suomessa leipäviljan tarjonnan niukkuus piti rukiin ja vehnän hintaa kotimarkkinoilla hieman EU:n keskihinnan yläpuolella. Sen sijaan rehuviljan markkinahinnat olivat yhteisön keskihintoja alemmat. Edellisen vuoden heikosta sadosta johtuen sisämarkkina-alueelta tuodun rehuohran määrä kasvoi elo-kesäkuussa 70 % edellisvuoteen verrattuna. Tuodun viljan kokonaismäärä kasvoi edellisvuodesta noin 40 %. Suomeen tuotu vilja oli pääsääntöisesti peräisin EU-maista. Kauran vienti laski edellisvuodesta noin 35 prosenttia 206 milj. kiloon.

EU:n viljan kokonaistuotanto aleni 5 % vuonna 1999. Satoa laski erityisesti Väli-meren alueen pitkä kuiva kausi, jonka seurauksena esimerkiksi Espanjan kokonaissato jäi neljännekseen normalisadosta. Ranskassa kokonaissato aleni 6 %, Tanskassa ja Isossa-Britanniassa 3 %. Huolimatta kokonaissadon laskusta viljan omavaraisuusaste oli EU:ssa 112 %.

Viljan markkinahinnat vuosina 1990-1999, mk/kg¹⁾.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
1999	0,85	0,82	0,73	0,68
1998	0,87	0,85	0,73	0,66
1997	0,89	0,88	0,74	0,70
1996	0,90	0,91	0,75	0,74
1995	0,89	0,87	0,73	0,70
1994	2,52	2,13	1,57	1,48
1993	2,26	2,19	1,63	1,54
1992	2,72	2,19	1,65	1,55
1991	2,88	2,22	1,58	1,55
1990	3,03	2,54	1,76	1,72

¹⁾ Vuoteen 1994 asti tuottajahinta.
Lähde: Viljavaaka.

Maailmanmarkkinoilla vehnän hinta pysyi odotuksista huolimatta alhaisella tasolla vuonna 1999. Tuontikysyntää vehnälle oli vähän ja suurten vehnäntuottajamaiden ja myös EU:n varastot täytyivät vehnän maailmanmarkkinahinnan asettuessa alhaisimmalle tasolle seitsemään vuoteen. Vehnän hyvä sato Australiassa ja huono sato USA:ssa tasoittivat toisiaan siinä määrin, ettei vehnän kokonaistuotannon määrä juurikaan muuttunut. Venäjän viljan tuontikysyntä jäi odotettua alhaisemmaksi.

Viljojen markkinahintoja eräissä EU-maissa vuonna 1999, mk/kg¹⁾.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
Ruotsi	..	0,68	0,65	0,63
Tanska	0,65	0,66	0,75	0,65
Saksa	0,61	0,69	0,65	0,59
Ranska	0,76	0,64	0,63	0,48
Englanti	0,71	0,67	0,68	0,65
Espanja	..	0,81	0,71	0,69
Italia	0,85	0,86	0,86	0,99

¹⁾ 1. vuosipuoliskon hinnat.
Lähde: Eurostat.

2.3. Kotieläintuotanto

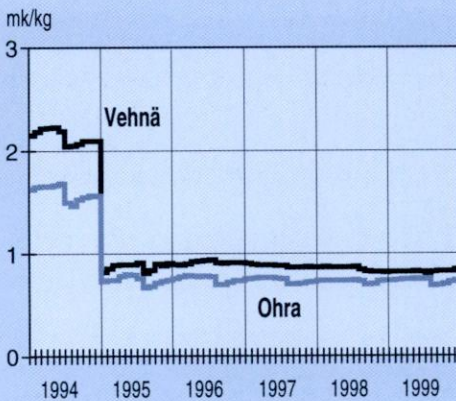
Maito

Maidontuotanto jatkoi kasvuaan vuonna 1999. Maitoa lähetettiin meijereihin yhteensä 2 324,6 milj. litraa, mikä on 1,3 % edellisvuotista enemmän. Alkuvuonna tuotannon kasvu oli heikkoa, koska tilat käyttivät ruokintaan edellisen vuoden satoa. Uusi sato, joka oli määrällisesti ja laadun suhteen hyvä, kasvatti tuotantoa. Maidon keskituotos oli 6 600 litraa/lehmä, eli noin 175 litraa (3 %) parempi kuin edellisvuon-

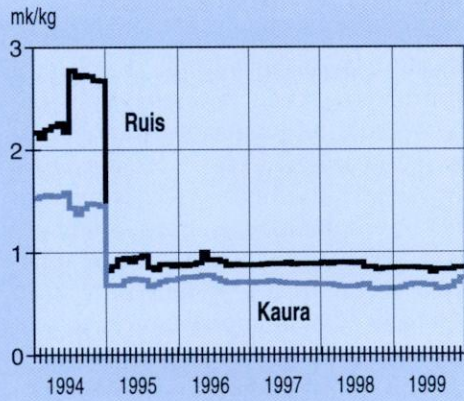
na. Maidontuotannolle on EU:ssa asetettu maakohtainen kiintiö, jonka arvioidaan kiintiövuonna 1999/2000 ylittyvän noin 14 miljoonalla litralla, mikä vastaa reilun kahden päivän tuotantoa. Kiintiön ylitys saattaa monella tilalla hillitä hyvän sadon täysimääräistä hyödyntämistä. Loppuvuonna on myös lehmien teuraaksilaitto ollut normaalia yleisempää, mutta sen vaikutus kiintiön ylitykseen jäänee vähäiseksi.

Maidontuottajien määrä väheni edelleen 2 070 tuottajan lopetettua tuotannon. Vuoden lopussa tuottajia oli 23 400 kpl, mikä on 8 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Tuotannon lopettaminen oli hieman edellisvuotta yleisempää. Lehmien määrän väheneminen oli kuitenkin edellisvuotta hitaampaa. Vuoden lopussa lypsylehmiä oli 373 600, keskimääräisen karjakoon ollessa noin 15,5 lehmää. Edellisvuoteen nähden karjakoko kasvoi lähes yhdellä lehmällä tilaa kohden.

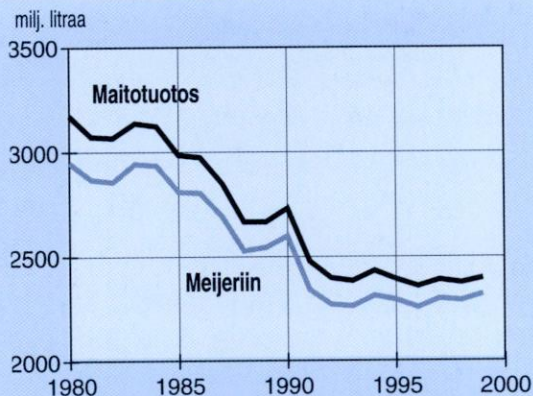
Suomessa maitoa tuotetaan koko maassa Lappia myöten. Merkittävimmät maidontuotantoalueet ovat Pohjanmaa, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala, joiden tuotanto kattaa puolet koko maan maidontuotannosta.

Viljojen markkinahinnat vuosina 1994-1999.

Maidontuotanto ja meijereiden vastaanottama maitomäärä vuosina 1980-1999.

Naudanliha

Naudanlihan tuotantomäärä jatkoi alenemistaan vuonna 1999. Tuotanto aleni edellisvuodesta 4 prosenttia 89,9 milj. kiloon. Tuotannon vähenemiseen vaikuttavat paitsi naudanlihan tuotannon heikko kannattavuus, myös lypsylehmien määrän vähentyminen. Kotimaan naudanlihan tarjonnasta valtaosa saadaan maidontuotannon sivutuotteena lypsylehmistä ja teuraaksi kasvatettavasta nuorkarjasta. Erikoistuneeseen naudanlihan kasvatukseen ei nykyisessä markkinatilanteessa ole riittävää kannustinta, vaikka naudanlihan tuotantoa tuetaan sonni- ja emolehmpalkkioiden avulla. Vuonna 1999 haettiin palkkioita vajaasta 27 500 emolehmästä sekä vajaasta 183 000 sonnista. Kiintiön mukaan palkkioita olisi voitu maksaa 55 000 emolehmästä ja 241 553 sonnista.

Naudanlihan 96,4 milj. kilon kulutuksesta noin 12 % oli vuonna 1999 tuonnin varassa. Naudanlihan markkinat tasapainotuivat EU-alueella ja interventiovarastoja voitiin vähentää puoleen kulutuksen noustessa hieman. Naudanlihan tarjontaa lisäsi heikko satovuosi tietyissä osissa maata sekä toisaalta tuotannon lopettaminen, koska

lopettamisehtojen pelättiin tiukentuvan. Ongelmana naudanlihan kohdalla on, että kotimaisesta naudasta on niukkuutta kesän ja talven aikana ja runsasta tarjontaa kevään ja syksyn aikana. Samaan aikaan lievästi kasvanut naudanlihan tuonti on vaikeuttanut markkinatilanteen hoitamista. Naudanlihan hintojen kuitenkin odotetaan EU:ssa nousevan vuonna 2000.

Sianliha

Sianlihan tuotanto on vakiintumassa muuttaman vilkkaan investointivuoden jälkeen. Vuonna 1999 sianlihan tuotanto aleni yhden prosentin edellisestä vuodesta, ja lihaa tuotettiin 183 milj. kg, joka lähes vastaa kulutusta. Sianlihan kulutuksen 1 prosentin lisäys edellisvuoteen verrattuna nostaa hieman henkilöä kohden laskettua kulutusta (35-36 kiloon/henkilö), mikä on noin kymmenen kiloa alle EU-alueen keskimääräisen kulutuksen (45 kg/henkilö). Sianlihemarkkinoilla elettiin ns. sikakriisin jälkeistä aikaa, mikä näkyi markkinatilanteen hitaana parantumisenä ja viennin lisääntymisenä. Tarjonnan runsaus ja alhaiset hinnat vuoden 1999 ensimmäisellä puoliskolla nostivat sianlihan kysyntää niin Suomessa kuin

Kotieläintuotanto vuosina 1990-1999¹⁾.

	Meijerimaito milj. l	Naudanliha milj. kg	Sianliha milj. kg	Kananmunat milj. kg	Siipikarjanliha milj. kg
1999	2 325	90	183	59	66
1998	2 300	93	186	63	61
1997	2 301	99	180	67	53
1996	2 261	97	172	71	49
1995	2 296	96	168	75	42
1994	2 316	107	171	72	39
1993	2 264	106	169	70	35
1992	2 274	117	176	67	36
1991	2 345	122	177	67	37
1990	2 600	118	187	76	33

¹⁾ Lihan kuumapainovähennys poistettiin maaliskuun alusta 1990. Sen takia tuotantomäärät ovat 3 % aikaisempia suuremmat. Hintoja alennettiin vastaavasti 3 %. Uusi kuumapainovähennys alkoi 1.7.1995 on 2 %.

koko Euroopassa. Kuitenkaan esimerkiksi Venäjän markkinoilla ei vuoden aikana tapahtunut kehitystä, joka olisi helpottanut sianlihan ylituotantotilannetta Euroopassa.

Suomessa sianlihan tuonti vastasi edellisvuosien tapaan noin 7 % kulutuksesta. Merkittävä osa tuonnista tulee joulukinkkuina. Joulukinkkuja myytiin arvioilta 6,5 milj. kiloa, josta tuonnin osuus olimiljoona kiloa eli noin 15 %.

Siipikarjanliha

Vuonna 1999 siipikarjanlihan kulutuksen kasvu hidastui hieman edellisvuodesta, mutta oli silti 6 %. Siipikarjanlihan tuotanto nousi edellisvuoteen nähden 8 prosentilla 66 milj. kiloon. Tästä valtaosa on broilerin tuotantoa, joka kasvoi edellisvuoteen nähden noin 9 % ollen 60,8 milj. kg. Siipikarjanlihan tuotannossa kalkkunan osuus oli voimakkaassa kasvussa tuotannon noustua edellisvuodesta 57 prosenttia 3,9 milj. kiloon. Kalkkunan kulutus puolestaan kasvoi 41 %. Kalkkunan kulutuksesta tuonti kattaa lähes kolmanneksen. Kaikesta siipikarjanlihan tuotannosta kalkkunan osuus on kuitenkin vain noin 6 %, mutta kysynnän kasvu lisäänee myös kotimaista tuotantoa. Kalkkunan tuotanto pe-

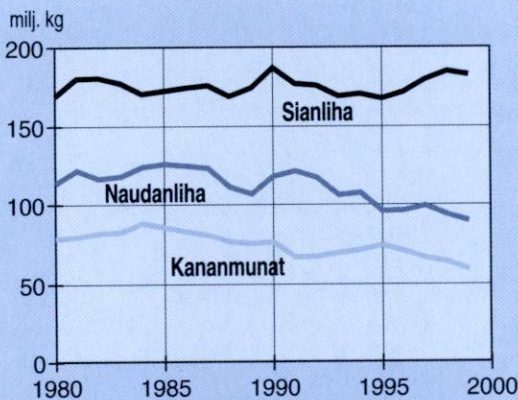
rustuu broilerin tapaan tuottajan ja teuras-tamon väliseen tuotantosopimukseen, jolle on tyypillistä tuotannon tiivis ohjautuminen markkinakysynnän mukaisesti. Tuotanto on samasta syystä sijoittunut siipikarjan lihaa jalostavan teollisuuden ympärille Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Pirkanmaalla.

Kananmunat

Kananmunien tuotanto on kärsinyt pitkään ylituotanto-ongelmasta. Vuoden 1999 aikana tuotannon määrä väheni 8 prosenttia 59 milj. kiloon. Tuotannosta 57,5 milj. kiloa tuli markkinoille. Tuotannon vähene-misestä huolimatta kulutuksen määrä 51,3 milj. kg ylittyi selvästi. Kananmunien ylituotannon ja noin miljoonan kilon vuosivauhdilla hiipuvan kulutuksen seurauksena tuottajahinnat ovat laskeneet erittäin alhaiselle tasolle. Kananmunien pakkaus-toiminnassa keskuspakkaamojen osuus vähentyi 10 prosenttia kun tilapakkaajat ja suoramyymälät lisäsivät osuuttaan.

Tuottajat ja pakkaamot ovat etsineet ratkaisua ylituotanto-ongelmaan. Touku-kuussa 1999 tehdyn ns. ”Laitila” -sopi-muksen ajatuksena on vähentää tuotantoa vuodenvaihteen 1998/99 tasoon. Pakkaamot sitoutuvat tilittämään tuottajille vä-

hintään viiden markan kilohinnan kananmunista ja tuottajat vastaavasti rahoittavat ylijäämien vientiä 50 pennin markkinoimismaksulla. Tuotannosta 70-75 % kuuluu sopimuksen piiriin. Heinäkuussa kananmunien vientimarkkinat jumiutuivat Belgian dioksiiniskandaalin seurauksena ja ylituotanto uhkasi purkautua viennin sijasta Suomen markkinoille. Väliaikaisena toimenpiteenä tuottajat sitoutuivat jättämään C-luokan kananmunat tilalle, mikä vähensi kananmunien vientitarvetta noin 150 000 kilolla kuukaudessa. Sopimuksen jatkamisesta käytiin neuvotteluja vuoden 2000 alussa, ja

Naudan- ja sianlihan sekä kananmunien tuotanto vuosina 1980-1999.

osaa markkinointimaksusta on esitetty käytettäväksi kulutuksen edistämiseen. Tuottajat ovat hyötäneet sopimuksesta, mutta haluttujen hintatavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi tilojen kattavaa osallistumista sopimukseen. Kanamunien jatkojalostus on lisääntymässä, mikä osaltaan saattaa auttaa vaikeaa markkinatilannetta.

Lampaanliha

Lampaanlihan tuotannon heikko kannattavuus laski tuotantoa 22 % edellisvuodesta 0,8 milj. kiloon. Noin 2 milj. kilon kokonaiskulutuksesta tuonnin määrä oli 1,21 milj. kiloa (61 %). Lampaanlihan markkinat ovat pienet, ja näin ollen vähäisenkin tuontimäärä nostaa tuonnin suhteellisen osuuden korkeaksi. Suomessa lampaanlihan tuotannossa kannattavuuden lisäksi ongelmana on tuotannon hajanainen sijoittuminen sekä pienet tuotantoyksiköt. EU-jäsenyysaikana yksittäiset tilat ovat tehneet lampolainvestointeja, joissa lammasmäärä on kasvanut enimmillään neljäänsataan. Lampaiden teurastuksista noin puolet tehdään tilateurastamoilla ja toinen puoli teollisissa teurastamoissa.

Nuoren lampaan, karitsan, lihalle on myönnetty varastointitukea markkinoille tulevan lihan tarjonnan tasaamiseksi 8 300 mk 1 000 lihakiloa kohti. Tukea on varattiin myönnettäväksi 100 000 kiloa varten, mutta sitä käytettiin ainoastaan 55 000 kilon varastointiin.

Tuottajahinnat

Kotieläintuotteiden hinnat seuraavat melko tarkasti EU:n keskihintoja. Muutamia erityispiirteitä Suomen markkinoilla voidaan kuitenkin havaita. Esimerkiksi sianlihan markkinahinnassa tapahtuvat vaihtelut ovat vähäisempiä kuin monissa muissa jäsenmaissa, koska valtaosa tuotannosta jää Suomen kotimarkkinoille, kun esimerkiksi Tanskan ja Saksan hintoihin vaikuttavat

Tärkeimpien kotieläintuotteiden tuottajahinnat lisineen ja vientikustannusmaksut ja maidon kiintiömaksut vähennettyinä vuosina 1990-1994. Vuodesta 1995 lähtien sisältää hintatuen.

Vuosi	Maito mk/l	Naudan- liha mk/kg	Sian- liha mk/kg	Kanamunat mk/kg
1999	2,41	12,84	6,69	4,42
1998	2,58	13,30	7,50	3,84
1997	2,72	12,44	8,32	3,62
1996	2,73	13,25	7,96	4,18
1995	2,85	20,73	10,56	5,32
1994	3,27	30,45	16,14	11,15
1993	3,28	29,32	16,25	11,58
1992	3,17	30,04	16,30	11,95
1991	3,21	29,44	16,62	11,86
1990	3,17	32,11	17,66	11,81

Lähde: TIKE.

enemmän vientikysynnässä tapahtuvat muutokset. Kanamunien ylitarjonta ja lampaanlihan markkinoiden ongelmat ovat pitäneet niiden hinnat muualla yhteisössä vallitsevia hintoja alemmalla tasolla.

Vuonna 1999 maitomarkkinoilla ja tuottajille maksettavissa tilityksissä näkyi selvästi meijereiden välinen kilpailu ja niiden omistukseen liittyvät rakennejärjestelyt. Merkittävin tapahtuma meijerisektorilla oli

Kotieläintuotteiden markkinahintoja eräissä EU-maissa vuonna 1999, mk/kg¹⁾.

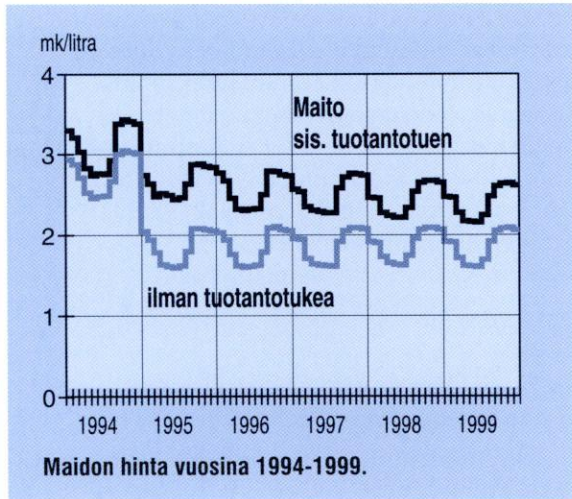
	Maito	Naudan- liha ²⁾	Sian- liha	Kanamunat ³⁾
Ruotsi	1,85	14,27	6,83	5,30
Tanska	1,79	14,03	5,63	..
Saksa	1,66	12,05	5,40	5,34
Ranska	1,61	17,55	5,68	3,53
Italia	2,05	12,43	..	6,62

¹⁾ 1. vuosipuoliskon hinnat.

²⁾ R3-luokka ³⁾ Kappalehinnat muunnettu kiloiksi 62 gramman keskipainon mukaan.

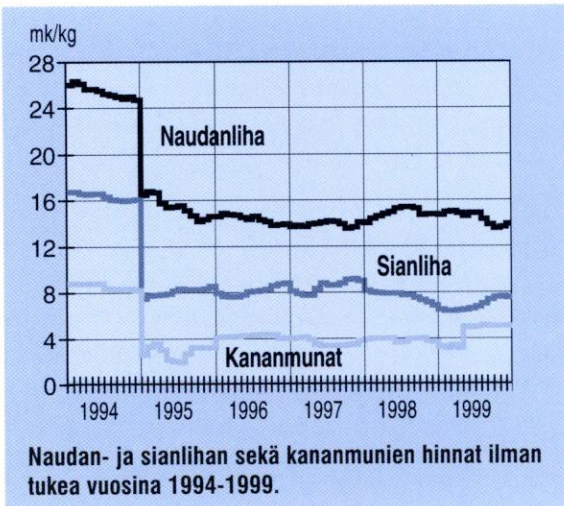
Lähde: Eurostat.

Kainuun Osuusmeijerin ja Osuus-kunta Maito-Pirkan päätös noin vuoden kestäneen Aito-Maito yhteistyön jälkeen vuokrata meijeritoiminnat Valiolle. Myös markkinointiyhteistyö meijereiden kesken lisääntyi muun muassa Suonenjokelaisen Osuuskunta Maitomaan luovuttua omasta tuotemerkestä ryhtyäkseen yhteistyöhön Ingman Foodsin kanssa. Maidon keskihinta säilyi selvästi muita yhteisön maita korkeampana, mutta tilityshinnoissa syntyi eroja meijereiden välillä. Joulukuussa suurin alimman ja ylimmän maksetun hinnan erotus kasvoi 18,5 penniin litralta. Merkittävin lähde hintaeroille löytyi maidon hinnan kausiosasta. Ero parhaimman ja huonoimman tilityksen välillä kausihinnassa oli 7,7 penniä, maidon keskimääräisen tuottajahinnan ilma jälkitiliä ollessa 1,86 mk/litra. Maidon tuotannolle maksettiin tuotantotukea keskimäärin koko maassa 0,55 mk/l. Maidon lopullinen hinta ratkeaa meijereiden tilinpäätösten yhteydessä, jolloin selviää minkä suuruisen jälkitilin maksuun voidaan edellisen vuoden toimintatuloksen perusteella ryhtyä. Maidon jälkitili oli vuonna 1998 noin 12-13 p/l. Arvioiden mukaan vuonna 1999 jälkitilit ovat hieman pienempiä.

Sianlihan markkinatilanne Euroopassa vaikutti Suomen tuottajahintoihin negatiivisesti vuonna 1999. Edellisestä vuodesta sianlihan hinnassa tapahtui laskua noin 11 %, kun lihasiasta maksettiin keskimäärin 6,69 mk/kg. Sianlihan hinnan vaihtelu oli kuitenkin selvästi muita maita vähäisempää. Toisiin yhteisön maihin verrattuna Suomen sianlihamarkkinoilla on myös erityispiirteitä kysynnän sesonkiluonteisuus, mikä johtuu kinkkumarkkinoista. Osaksi kinkkumarkkinoiden kilpailusta johtuen sianlihan tuottajahinta nousi loppuvuodesta reilun 7 mk/kg tasolle, mikä lisäsi tuottajahinnan eroa muihin maihin nähden. Tuottajahintojen alennuspaineita syntyi kuitenkin komission toimista Venäjän vientituen ja yksityisen varastointituen laskemiseksi. Sianlihan markkinoiden odotetaan kehittyvän myönteisesti vuoden 2000 aikana, jos tuotanto vähentyy ennustetulla tavalla.

Naudanlihan tuottajahinta aleni 7 % vuonna 1999, keskihinnan ollessa vajaan 13 mk/kg. Lehmänlihan hinta oli noin 9,2 mk/kg ja sonnilihan 14,30 mk/kg. Naudanliha menetti edelleen markkinoita sian- ja siipikarjanlihalle. Naudanlihan pienentynyt tarjonta, ja toisaalta kulut-

tajien arvostus kotimaista lihaa kohtaan saattavat vaikuttaa naudanlihan hintaa nostavasti. Toisaalta lisääntyvä tuonti on rajoittamassa hinnan nousua.

Siipikarjanlihasta maksettiin keskimäärin 6,78 mk/kg vuonna 1999, mikä on lähes tuottajien edellisvuonna saaman hinta. Siipikarjanlihan tuotanto kasvoi lievästi kulutusta enemmän, mutta tuottajahintaan sen vaikutukset olivat vähäisiä. Siipikarjan lihan tuottajahinta on säilynyt suhteellisen vakaana sopimustuotannon tasapainoisuuden ansiosta.

Lampaanlihan tuottajahinta jatkoi laskuaan vuonna 1999 hinnan ollessa keskimäärin 9 mk/kg, joka on selvästi alle puolet EU:ssa vallitsevista hinnoista. Vientituella yhteisön ulkopuolelta tuodun lampaanlihan edullinen hinta vaikuttaa lisäksi kotimaisen lampaan kysyntään ja tuottajahintaan.

Kananmunan tuottajahinta nousi tuottajien yhteistyön ansiosta vuoden 1998 keskihinnasta 13 prosenttia 4,42 markkaan kiloa kohden. Hintaa nosti tuotannon ja kysynnän tasapainottuminen, mitä tosin hidasti kulutuksen samanaikainen vähentyminen. Kananmunien hintakehitys on täysin riippuvainen tuottajien yhteistyön jatkumisesta, mutta osin myös kananmunan jalostusasteen nousun tuomista mahdollisuuksista.

2.4. Puutarhatuotanto

Puutarhatalouden tuotannon arvo oli vuonna 1999 noin 1,7 mrd. mk. Edellisvuotta suuremman satomäärän vuoksi tuotannon arvo kasvoi hieman, noin 2 %. Vuosi oli sääoloiltaan otollinen kasvihuonetuotannolle, mutta etenkin maan lounaisosissa avomaantuotanto kärsi kuivuudesta.

Kasvihuonetuotannon osuus puutarhatuotannon arvosta on 60 % ja avomaantuotannon osuus 40 %. Kasvihuonetuotanto jakautuu puoliksi koristekasvien ja vihannesten viljelyyn. Avomaantuotannon arvosta vihannesten osuus on runsas 52 %, marjojen 30 %, taimitarhatuotannon 15 % ja omenan vajaa 3 %.

Puutarhayritysrekisterin mukaan puutarhatuotantoa harjoittavien yritysten lukumäärä oli runsas 8 700 kpl vuonna 1998. Kasvihuonetuotantoon erikoistuneiden yritysten määrä on noin 1 500. Avomaavihannes- ja marjantuotantoa päätuotantosuuntanaan harjoittavia yrityksiä on noin 2 600. Avomaatuotantoa harjoitetaan usein myös perusmaatalouden yhteydessä. Avomaanvihannestuotanto on sijoittunut pääosin maan lounaisosiin, marjojen tuotanto maan itäosiin ja omenantuotanto Ahvenanmaalle sekä mantereella Lounais-Suomeen. Kasvihuonevihannesten viljelyalasta

Lohkorekisterin mukaiset puutarhaviljelyn pinta-alat vuosina 1996-1999, ha.

	1996	1997	1998	1999
Avomaapuutarhatuotantoala yhteensä	18 315	18 054	17 514	17 576
Avomaan vihannekset	10 652	10 330	9 689	9 736
Marjat	7 234	7 285	7 362	7 361
Hedelmät	428	439	464	479
Kasvihuoneviljely yhteensä	376	383	388	397
Vihannesviljely	218	223	225	232
Koristekasvien viljely	159	161	163	164

Lähde: MMM, Tukirekisteri.

puolet sijaitsee Pohjanmaalla, mutta koriste-kasvituotanto jakaantuu tasaisemmin koko maahan.

Pinta-alat ja sadot

Kasvihuonetuotannon tuotantotukea saanut pinta-ala on kasvanut koko EU-jäsenyyden ajan 1-2 %:n vuosivauhdilla. Vastaavasti tukea saaneiden yritysten lukumäärä on vähentynyt 1-3 % vuodessa. Kasvihuonetuotannon pinta-ala kasvoi vuodesta 1998 vuoteen 1999 noin 2 %. Samalla yritysten lukumäärä väheni noin 50 yrityksellä 1 710 yritykseen. Kasvihuonetuotannon tukea saanut yritys oli kooltaan keskimäärin 2 300 m².

Avomaapuutarhatuotannon ala lisääntyi hieman vuonna 1999. Tuotannossa oli noin 17 600 ha, josta 11 300 ha sai avomaapuutarhatuotannon tukea. Tukirekisterin ulkopuolisen taimitarhatuotannon pinta-ala oli noin 760 ha.

Tarhaherne, porkkana, valkokaali ja ruokasipuli ovat Suomessa eniten viljeltyjä avomaanvihanneksia. Niiden viljelyala muodostaa lähes 60 % koko avomaavihannestuotannon alasta. Vuosina 1997-1999 tarhaherneen viljelyala ei ole juurikaan muuttunut. Sen sijaan porkkanan tuotantopinta-ala on vähentynyt 15 %, valkokaalin 24 % ja avomaakurkun 23 %. Sipulinviljelyyn käytetty ala on vastaavana ajanjaksona lisääntynyt 21 %.

Teollisuuden sopimustuotannossa oli vuonna 1998 noin 26 % avomaan myyntituotannon kokonaisalasta. Sopimustuotannon ala on vähentynyt EU-jäsenyyden aikana noin 9 % eli 250 ha. Eniten sopimustuotannon ala on vähentynyt tarhaherneen, punajuurikkaan ja pienemmillä aloilla viljeltävien erikoiskasvien viljelyssä. Lantun ja varsinkin porkkanan sopimusala on kuitenkin kasvanut koko 1990-luvun ajan.

Marjantuotannon viljelyalasta kaksi kolmasosaa ja tuotantomäärästä 80 % on mansikantuotannossa. Mansikan viljelyala on pienentynyt 2 % vuosina 1997-99. Vadelman viljelyala on puolestaan kasvanut 11 % ja mustaherukan 8 %. Teollisuuden sopimustuotantoa oli vuonna 1998 noin 10 % marjantuotannon kokonaisadosta.

Tärkeimpien avomaan puutarhatuotteiden viljelyalat ja sadot vuonna 1998.

	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg
Avomaavihannekset			
Tarhaherne	2 036	2 557	5 206
Porkkana	1 650	31 719	52 336
Ruokasipuli	1 039	17 161	17 830
Valkokaali	687	27 160	18 659
Avomaankurkku	471	20 157	9 494
Kiinankaali	532	14 152	7 529
Lanttu	511	21 417	10 944
Punajuurikas	423	19 719	8 341
Kukkakaali	440	9 207	4 051
Muut kasvit	1 435		
Yhteensä	9 224	15 905	146 706
- josta sopimustuot.	2 404	16 666	40 066
Marjat ja omenat			
Mansikka	4 019	2 262	9 091
Mustaherukka	1 234	1 253	1 546
Vadelma	296	895	265
Muut marjat	411		
Yhteensä	5 960	1 904	11 349
- josta sopimustuot.			1 138
Omena	464	4 078	1 892

Lähde: TIKE, Puutarhayritysrekisteri 1998.

Kasvihuonevihannesten viljelyalat (m²) ja sadot (kg/m²) vuonna 1998.

	Ala 1 000 m ²	Sato kg/m ²	Yht. 1 000 kg
Yhteensä	2 661	23	61 915
Tomaatti	1 194	26	31 455
Kurkku	849	32	27 555
Muut vihannekset	618		

Lähde: TIKE, Puutarhayritysrekisteri 1998.

Avomaantuotantoon kuuluvan taimitarhaviiljelyn pinta-ala oli noin 760 ha vuonna 1998, ja se on hieman lisääntynyt edellisestä vuodesta.

Kasvihuonetuotannon alasta noin 60 % on vihannestuotannossa ja 40 % koristekasveilla. Vihannestuotannon viljelyalasta 52 % on tomaatinviljelyssä ja kolmasosa kurkulla. Tuotantomäärästä tomaatin ja kurkun osuus on 95 %. Viime vuosina viljelypinta-alojen muutokset ovat olleet pieniä.

Kurkun tuotantomäärä on ollut hienoisessa kasvussa, mikä johtuu viljelykauden pidentämisestä eli ns. talvikurkun viljelyn yleistymisestä. Kurkun viljelypinta-alasta noin 22 % on valotettua. Valoviljelyllä saa-

vutetaan noin kaksinkertaiset satotasot pinta-alayksikköä kohden verrattaessa valotomaan viljelyyn.

Ruukkuvihannesten tuotanto on yleistynyt Suomessa 1990-luvulla. Vuonna 1995 ruukkuvihanneksia tuotettiin Suomessa noin 30 milj. kpl, mutta vuonna 1998 jo 41 milj. kpl.

Koristekasvituotannon ala on tukipinta-aloilla mitattuna lisääntynyt koko EU-jäsenyyden aikana noin 4 % ollen 164 ha vuonna 1999. Leikkokukkien viljelyala on kuitenkin pienentynyt yli 10 %. Vuonna 1999 niitä tuotettiin 52 hehtaarin alalla, josta kaksi kolmasosaa oli ruusunviljelyssä. Neilikan viljely on EU-jäsenyyden myötä loppunut suomalaisilta puutarhoilta lähes kokonaan, ja leikkokrysanteemin viljely on vähentynyt alle puoleen.

Koristekasvituotannossa ruukku- ja ryhmäkasvien viljelyala on puolestaan kasvanut 112 hehtaariin, eli lähes 20 % suuremmaksi vuoteen 1995 verrattuna. Tärkeimpiä viljelykasveja ruukkukukkatuotannossa ovat ryhmäkasvit, joita viljeltiin vuonna 1998 noin 42 milj. kpl sekä kukkivat ruukkukasvit, joita viljeltiin 12 milj. kpl. Eniten viljeltyjä ryhmäkasveja ovat orvokki, petunia, lobelia ja pelargoni ja kukkivista ruukkukasveista joulutähti, pauliinabegonia sekä paavalinkukka.

Keskeisten puutarhatuotteiden arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 1995-1999, mk/kg.

	1995	1996	1997	1998	1999
Kasvihuonetuotanto					
Ruusu (mk/kpl)	2,02	1,99	1,85	2,09	1,79
Tomaatti	6,21	7,56	6,54	8,04	5,75
Kurkku	6,18	6,99	6,24	7,23	5,12
Avomaatuotanto					
Valkokaali	1,32	1,36	1,46	1,08	1,45
Sipuli	2,54	1,89	2,11	2,71	2,60
Porkkana	1,7	2,46	1,51	2,07	2,13
Mansikka	14,51	13,69	13,33	14,95	11,70

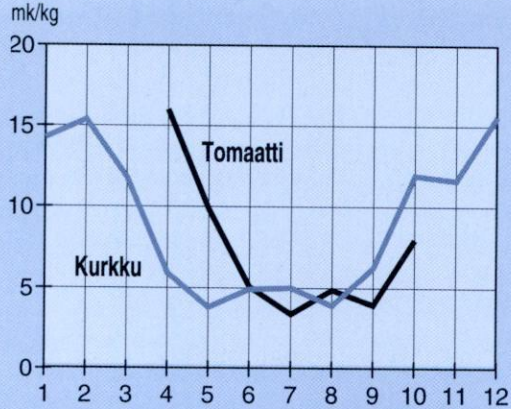
Lähde: ETT, Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto, Kasvistiето Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

Puutarhatuotteiden markkinat

Kasvihuonetuotannon hintataso painui vuonna 1999 alemmas kuin kertaakaan Suomen EU-jäsenyyssä aikana. Koristekasvien markkinat olivat ajoittain erittäin ruuhkaiset, mikä laski hintoja. Markkinoidut määrät olivat edellisvuotta suurempia, vaikka esimerkiksi ruusun tuotantopinta-ala on pysynyt lähes ennallaan. Puutarhamarkkinoiden kysyntä on hyvin joustamatonta, joten liikatarjonta heijastuu voimakkaasti hintatasoon.

Tomaatin ja kurkun viljelijäkeskihinnat laskivat lähes 30 %. Korkeimpien satohuippujen aikaan sekä tomaatin että kurkun kuukausikeskihinta painui alle 4 markkaan kilolta. Avomaantuotannon keskimääräinen hintataso oli puolestaan verraten korkea. Varastovihannesten kohdalla syynä oli edellisen kasvukauden alhainen sato, jolloin alkuvuoden hinnat olivat korkealla. Mansikan keskihinnan painoi alhaiseksi varsin lyhyelle jaksolle ajoittunut pääsatokausi, jonka aikana hinta oli alhainen.

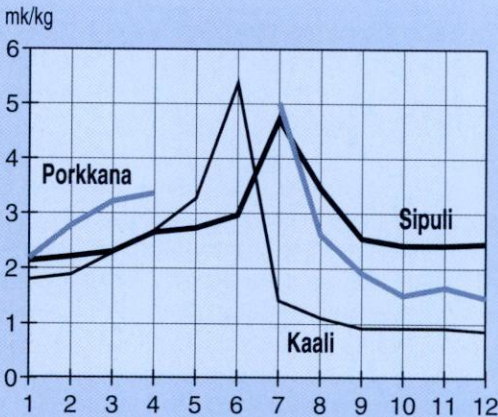
Uusimmille puutarhatuotteille on ominaista voimakas vuoden sisäinen tuottajahinnan vaihtelu. Tämä johtuu kotimaisen

Kasvihuonekurkun ja -tomaatin tuottajahinta vuonna 1999, mk/kg. Lähde: Kasvistieto Oy.

sadon valmistumisesta, kasvukauden olosuhteista ja näihin perustuen markkinoille tulevasta kotimaisesta tarjonnasta sekä lisäksi tuonnin hintatasosta.

Vuoden 1999 edellisvuotta parempi sato näkyy avomaavihannesten hinnoissa siten, että lähes poikkeuksetta varastokauden hinnat päättyivät alkuvuoden hintoja alhaisemmalle tasolle. On huomattava, että avomaanvihannesten hintojen vuosikeskiarvot sisältävät kahden satokauden tuotantoa. Esimerkiksi valkokaalin tuottajahinta oli alkuvuodesta korkeampi kuin vuoden lopulla, jolloin suuri osa vuoden 1999 sadosta on myyty. Sipulilla tuottajahintakehitys oli päinvastainen; alkuvuoden hintataso oli hieman alhaisempi kuin vuoden 1999 satoa myytessä. Porkkanan keskimääräiseen hintaan vaikuttaa kesän varhaistuotannon myyntisesonki. Kasvihuonekurkun ja -tomaatin tuottajahinnat ovat tyypillisesti korkeimmat talviaikaan, jolloin tuotantomäärät ovat alimmillaan ja -kustannukset korkeimmillaan. Kurkun ympärivuotisen valoviljelyn edelleen lisääntyessä kevätkauden hintataso alenee vuosi vuodelta varhaisemmassa vaiheessa lähelle kesän hintatasoa.

Eräiden avomaan vihannesten tuottajahinta vuonna 1999, mk/kg. Lähde: Kasvistieto Oy.

2.5. Elintarvikemarkkinat

Elintarvikkeiden kulutuksen arvo kasvoi vuonna 1999 noin 2 %. Yksityinen kulutus kokonaisuudessaan kasvoi noin 3,5 % eli selvästi edellisvuotta vähemmän. Kotitalouksien kulutusmenoista kotiin hankittujen elintarvikkeiden osuus oli 13 % eli noin 19 000 markkaa kotitaloutta kohden. Kuluttajien käytettävissä olevat tulot eivät vaihda elintarvikkeiden kysyntään yhtä selvästi kuin useimpien kulutushyödykkeiden kohdalla.

Suomen elintarviketeollisuus kokonaisuutena on selviytynyt kohtuullisesti alkutaipaleestaan EU:n yhteismarkkinoilla, vaikka elintarviketalouksien tuonti onkin koko ajan kasvanut. Suomalainen kuluttaja on ostokäyttäytymisellään osoittanut luottamuksensa kotimaisia elintarvikkeita kohtaan. Kotimaisia elintarvikkeita suosiva asenne on kuluttajatutkimusten mukaan jopa voimistunut EU-jäsenyyden aikana. Tähän trendiin on osaltaan vaikuttanut mm. Keski-Euroopan heikentynyt eläintautitilanne.

Elintarviketeollisuus on perinteisesti pitkälle kotimaista toimintaa, mutta keskittyminen ja kansainvälistyminen ovat edenneet nopeasti. Venäjän elintarviketuonnin tyrehtyminen vuonna 1998 johti Suomesakin tuotantovolyymin supistumiseen ja sekoitti EU:n elintarvikemarkkinoita. EU-tasolla ylitarjonnasta kärsivät ennen kaikkea lihamarkkinat.

Kuluttajahinnat

Vuonna 1999 kuluttajahintaindeksi nousi 2,0 % mutta elintarvikkeet halpenivat 0,2 %. Vuosina 1997-1999 elintarvikkeiden kuluttajahinnat ovat nousseet keskimäärin 18 % vähemmän kuin kaikkien yksityiseen kulutukseen käytettyjen hyödykkeiden kuluttajahinnat.

Kuluttajien kannalta suotuisaan hintakehitykseen ovat vaikuttaneet erityisesti liha- ja maitotuotteiden kuluttajahinnan lasku. Tämän vaikutus on suuri, sillä liha- ja maitotuotteiden osuus markkamääräisestä elintarvikkeiden kulutuksesta on peräti 38 %.

Maitotuotteiden, margariinin, lihan ja kananmunien kulutus henkilöä kohden vuosina 1990-1999, kg/l.

	Maitoneesteet ¹⁾	Voi	Voi-seokset	Margariini	Juusto	Naudanliha ²⁾	Sianliha ²⁾	Siipikarjanliha	Kananmunat
1999 ^e	190,8	4,1	2,8	8,5	17,2	18,8	34,4	12,6	9,9
1998	192,5	4,4	2,8	8,4	17,0	19,2	34,1	11,9	10,3
1997	199,4	4,5	2,6	8,5	16,4	19,3	32,2	10,7	10,4
1996	203,8	4,9	2,7	8,6	16,2	19,1	32,9	9,9	11,0
1995	203,2	5,3	2,6	8,3	15,3	19,4	33,3	8,7	11,8
1994	207,5	5,4	2,8	8,2	14,5	19,0	29,7	7,8	10,4
1993	211,9	5,6	2,9	8,7	14,3	18,9	30,8	7,3	10,7
1992	214,6	5,8	2,8	8,6	14,3	21,1	32,6	7,4	11,0
1991	215,7	6,1	2,6	7,9	13,8	21,3	32,9	7,2	10,7
1990	222,9	5,5	2,2	7,6	13,8	21,8	33,0	6,8	11,1

¹⁾ Nestemäinen maito, hapanmaitotuotteet ja kerma

²⁾ Heinäkuusta 1995 alkaen teuraspainosta on tehty 2 %:n kuumapainovähennys. Vuosina 1990-1995 kuumapainovähennystä ei tehty, mikä hieman kasvattaa kulutuslukuja.

Lähde: ETT ja TIKE.

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat vuosina 1997-1999, mk/kg.

	1997	1998	1999	muutos % 1997-99
Kevytmaito, mk/l	3,91	3,87	3,78	-3
Piimä, mk/l	4,27	4,37	4,37	2
Voi	26,77	27,48	27,56	3
Emmentaljuusto	48,77	50,69	51,84	6
Naudan ulkopaisti	49,49	49,25	49,72	5
Porsaankyljykset	34,99	34,62	33,20	-5
Kananmunat	10,60	11,12	12,23	7
Vehnäjauhot	3,58	3,86	3,80	6
Ranskanleipä	11,44	11,66	11,80	3
Reikäleipä	14,64	14,75	15,35	5

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Vuosina 1998 ja 1999 lihan ja lihaluomien kuluttajahinnat laskivat yli 2 %. Maito halpeni yli 3 %, mutta juustojen hinnat nousivat runsaan prosentin. Leipä- ja viljatuotteet, erityisesti ruokaleipä maksavat nyt aiempaa enemmän. Kasvis-ten hinnat kohosivat peräti 9,5 %.

Leivän ja viljatuotteiden kuluttajahinnat ovat Suomessa eurooppalaisittain edelleen varsin korkeita. Suhteellisen edullisia tuotteita ovat puolestaan kala ja liha, erityisesti sianliha. Myös voi on eurooppalaisittain halpaa, ruokaöljyt taas huomattavan kalliita.

Kuluttajahinnat riippuvat raaka-aineen hinnoista, jalostuksen ja kaupan marginaaleista sekä verotuksesta. Hintoihin vaikuttavat mm. yleinen markkinatilanne, mainonta ja elintarvikkeiden kohdalla myös terveysneuvonta. Raaka-aineen hinnat alenivat vuonna 1999 kaikissa tarkastelluissa tuoteryhmissä ruokaperunaa ja kananmunia lukuun ottamatta.

Aiempaa suurempi osuus ruuan hinnasta jää nykyään kaupalle. Vuosien 1998 ja 1999 aikana kaupan osuus elintarvikkeiden hinnoista kasvoi 1-2 prosenttiyksikköä. Kaupan osuus on kasvanut, koska kuluttajahinnat ovat laskeneet vähemmän kuin teollisuuden hinnat eli kaupan sisäänostohinnat. Kauppa on lisännyt osuuttaan erityisesti

maitotuotteiden kohdalla, sillä meijerien kiivas kilpailu on siirtänyt markkinavoimaa kaupalle.

Maidon kuluttajahintaan sisältyvä kaupan ja jalostuksen yhteenlaskettu marginaali sen sijaan supistui hieman vuonna 1999. Muiden maitotuotteiden kohdalla marginaali kasvoi 1-4 %. Maidon tuottajahinta aleni vajaan prosentin, ja vähittäiskaupassa maito halpeni 3 %. Piimän ja kuohukerman kuluttajahinnat pysyivät lähes samoina. Voin ja juustojen kuluttajahinnat nousivat keskimäärin prosentin.

Naudanlihan kuluttajahinnat nousivat keskimäärin alle prosentin vuonna 1999. Kauppa ja elintarviketeollisuus kasvattivat hieman yhteenlaskettua markkamääräistä jalostusmarginaaliaan. Esimerkiksi naudan suikalepaistin hinnasta raaka-aineen osuus oli 21 %, jalostuksen ja kaupan marginaali 64 % ja vero 15 %.

Sianlihan tuottajahintojen aleneminen on ollut voimakkaampaa kuin naudanlihalla. Sianlihaa käyttävän teollisuuden raaka-aineen hinta laski 14-18 % vuonna 1999 ruhon osasta riippuen. Sianlihan kuluttajahinnat laskivat kuitenkin vain 1-8 %.

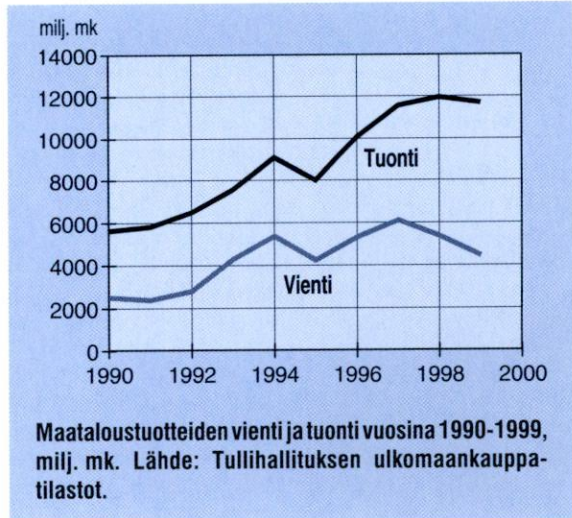
Vehnäjauhojen raaka-aineen hinta ja kuluttajahinta pysyivät vuonna 1999 lähes samalla tasolla kuin edellisvuonna. Vuonna 1998 kauppa ja teollisuus kasvattivat

vehnäjauhojen jalostusmarginaaliin peräti 15 %, vuonna 1999 enää prosenttiin. Reikäleivän raaka-aineen hinta laski 5 %, mutta kuluttajahinta nousi 5 %. Kaupan ja jalostuksen osuus reikäleivän hinnasta nousi 82 %:iin.

Heikosta perunasadosta johtuen ruokaperunasta tuli pulaa ja hinnat nousivat. Ruokaperunan raaka-ainehinta nousi 29 %, mutta kuluttajahinta peräti 37 %. Kaupan ja jalostuksen marginaali kasvoi samaan aikaan yli 40 %.

Ulkomaankauppa

Vientimarkkinoiden häiriöt näkyivät vientiä harjoittavien elintarvikealan yritysten tuloksissa vuonna 1999. Edellisvuoden elokuussa alkanut Venäjän talouskriisi yhdessä Aasian talouskriisin kanssa supisti elintarvikkeiden vientiä. Venäjän kriisin alkamisen jälkeen Suomen Valtiontakuukeskus (nykyinen Finnvera Oyj) lopetti vientitakuiden myöntämisen Venäjälle poliittisen ja taloudellisen epävarmuuden vuoksi. Takuupolitiikan jäädyttämisen myötä elintarviketeollisuuden mahdollisuudet kilpailla Venäjän vientimarkkinoilla heikentyivät entisestään.

Viennin supistuminen on johtanut monella sektorilla tarjonnan lisääntymiseen ja hintakilpailuun kotimarkkinoilla. Venäjän viennissä näkyi kuitenkin elpymisen merkkejä vuoden 1999 aikana, kun vielä vuoden 1998 lopulla vienti sinne oli osin kokonaan pysähdyksissä. Elintarvikeviennille on aiheuttanut ongelmia myös useiden tuotteiden, erityisesti sianlihan ylitarjontatilanne maailmanmarkkinoilla.

Suomen elintarvikeviennin arvo oli vuonna 1999 yhteensä noin 4,4 mrd. markkaa, mikä oli lähes 20 % vähemmän kuin edellisvuonna. Suomen elintarvikevienti Ve-

Eräiden maataloustuotteiden vienti vuosina 1990-1999, milj. kg.

	Voi	Juusto	Maitojauhe	Sianliha	Naudanliha	Kananmunat	Vilja
1999 ^e	30,2	23,0	19,0	22,0	5,0	7,5	337
1998	26,3	28,5	20,1	19,7	5,0	10,7	473
1997	26,8	31,6	19,8	22,8	9,0	12,9	621
1996	21,9	28,6	6,7	13,4	5,8	14,1	380
1995	18,3	29,5	5,7	7,3	4,1	13,8	385
1994	22,6	27,0	2,8	20,5	12,4	18,3	991
1993	16,6	24,9	3,3	15,0	14,5	15,1	762
1992	17,3	24,9	7,8	13,4	16,2	11,9	718
1991	22,7	27,8	16,5	14,5	18,5	12,9	1 114
1990	35,9	28,9	25,9	22,7	10,0	20,4	514

Lähde: ETT, TIKE, Tullihallitus.

Eräiden maataloustuotteiden tuonti vuosina 1998 ja 1999, milj. kg.

	1998	1999 ^e
Naudanliha	11,5	11,9
Sianliha	12,7	15,3
Siipikarja	2,5	3,2
Juusto	17,9	18,0 ¹⁾
Vehnä	245,7	222,9 ¹⁾
Ruis	77,0	58,8 ¹⁾

¹⁾Tammi-marraskuu 1999.

Lähde: ETT, Tullihallitus.

näjälle jäi 0,9 mrd. markkaan, kun ennätysvuonna 1997 vienti Venäjälle oli yli 2 mrd. markkaa. Yli kolmannes elintarvikeliennistä on viime vuosina suuntautunut Venäjälle, mutta vuonna 1999 vain viidennes oli Venäjän vientiä. EU-maiden merkitys vientikohteena on kasvanut, sillä Venäjän viennin väheneminen on pakottanut usean yrityksen etsimään korvaavia markkinoita.

Ensimmäistä kertaa EU-jäsenyyden aikana elintarvikkeiden tuonti Suomeen kääntyi laskuun vuonna 1999. Elintarviketuonnin arvo oli noin 11,7 mrd. markkaa, hieman yli 2 % vähemmän kuin vuonna 1998.

Elintarvikekaupan alijäämä kasvoi 10 % edellisvuodesta noin 7 mrd. markkaan. Alijäämäisyys on perinteisesti johtunut hedelmien, kahvin, juomien ja tupakan tuonnin laajuudesta. Sekä vuosina 1998 että 1999 niiden osuus elintarvikkeiden kokonaistuonnista oli yli 32 %.

Suomi on lihan nettotuojaa. Vuonna 1999 vain sianlihassa oli nettovientiä. Sianlihan alhaista hintatasoa kuvaa se, että sianlihan vientimäärä ylitti jo vuoden 1999 tammimarraskuun välisenä aikana vuoden 1998 koko vientimäärän, mutta silti viennin arvo oli noin 18 % pienempi. Sianlihan tuonnin arvo puolestaan nousi 17 % ja tuodun sianlihan määrä 21 % vuodesta 1998.

Kotimaisen tuotannon väheneminen ja Euroopan markkinoiden ylitarjontatilanne lisäsivät naudanlihan tuontia. Pääosin ruhon

arvokkaimmista osista koostuva naudanlihan tuontimäärä kasvoi vuonna 1999 noin 4 % edellisvuodesta. Naudanlihan vienti pysyi ennallaan.

Kuluttajat suosivat siipikarjanlihaa, mikä heijastuu tuotannon ja ulkomaankaupan kasvuna. Siipikarjanlihan vientimäärä kaksinkertaistui vuonna 1999 ja tuonti kasvoi 25 % vuodesta 1998. Viennistä 87 % oli broilerin lihan vientiä ja loppuosa kalkkunan lihan vientiä. Tuonnissa kalkkunan osuus oli suurempi, 57 %. Lampaanlihan vienti tyrehtyi lähes täysin. Lampaanlihaa puolestaan tuotiin 28 % enemmän kuin vuonna 1998, ja tuonnin osuus lampaanlihan kulutuksesta oli yli 60 prosenttia.

Maito- ja meijerituotteiden vientimäärät vähenivät selvästi vuonna 1999 lukuun ottamatta voita ja jogurttia. Voita vietiin 15 % enemmän kuin edellisvuonna, sillä voin vienti perinteisesti tärkeille Venäjän markkinoille elpyi nopeammin kuin muiden Venäjän kriisistä kärsineiden maitotuotteiden vienti. Venäjän osuus voin viennistä oli noin 40 %. Tuoretuotteiden vienti väheni kokonaisuudessaan lähes 10 %. Jogurtin vienti tosin kasvoi 10 %, mutta maidon ja piimän vienti supistui kolmasosaan edellisvuodesta. Juuston venäjänviennin ongelmat jatkuivat. Vienti väheni 19 %. Vuoden 1999 loppua kohden vientikysyntä elpyi. Maitojauheiden vienti supistui yli 5 %. Maito- ja meijerituotteiden tuonti väheni hiukan vuoteen 1998 nähden useimmissa tuoteryhmissä. Tuoretuotteiden tuonti supistui 9 prosentilla. Juuston koko 1990-luvun ajan jatkunut nopea tuonnin kasvu lähes pysähtyi vuonna 1999. Jäätelön tuonnin arvo kasvoi yli 20 %.

Suomi vei viljaa lähes 30 % vähemmän kuin vuonna 1998. Viljan tuonti puolestaan väheni noin 3 % edellisvuodesta. Kauran osuus Suomen viljan viennistä oli 67 %. Noin neljäsos viljan viennistä suuntautui EU-maihin. Viljan tuonnissa EU-maiden rooli oli huomattavasti näkyvämpi, sillä 98 % tuonnista oli peräisin EU-maista.

Ruoan kuluttaminen – tiedon ja tunteen liitto

Terri Kupiainen

Ruokatuotteilla ja ruokakulttuureilla on useita tehtäviä, jotka eivät liity ainoastaan tuotteiden terveysvaikutuksiin ja taloudellisuuteen. Kuluttajat hakevat ruokaelämyksiä tietoisesti ja tahdistavat tuotevalintansa omaan tyyliinsä valitsemalla tarjolla olevista vaihtoehdoista makuunsa parhaiten sopivan. Kuluttajan tunne ja tieto esittäytyvät tyyleissä ja valintoihin liittyy tyylin merkkejä. Valmisruoan ostaminen voi aiheuttaa osalle kuluttajista syyllisyyttä, mutta osalle se merkitsee myönteisiä asioita ja kertoo aktiivisesta elämäntavasta. Etenkin nuoret ikäryhmät ovat vapautumassa valmisruokiin liittyvästä hyvä – paha asetelmasta. Sosiaalinen tilanne tuo ruokatavaroiden valintaan ja ruokailuun uuden ulottuvuuden, kun kuluttaja valitsee tavaroita niiden sosiaalisten merkitysten takia. Yrityksille ei silloin riitä vain erottuminen muista yrityksistä, vaan parhaiten menestyvä on myös viestinnällisesti lähempänä kohderyhmänsä tyyliä ja elämyspiiriä kuin kilpailijat.

Arki ja elämys

Arki ja elämys kohtaavat ruokakulttuurissa kielletyn ja sallitun käsitteissä. Arkiruoan tulee olla ravitsevaa ja terveellistä; ruokaelämykset liittyvät juhlaan ja erityistilanteisiin. Elämyksellisyys saatetaan usein käsittää kapea-alaisesti ruoan makunautintoihin liittyväksi, vaikka elämykset voivat syntyä myös muista syistä, esimerkiksi tuttuun tai vieraaseen liittyvästä symboliikasta. Elämystyylillä voidaan tarkoittaa myös jonkin kuluttajaryhmän erityistä taipumusta etsiä määrätyn tyyppisiä ruokaan yhteydessä olevia kokemuksia tai vaihtelua. Arvot, elämäntapa ja tyylit voivat liittyä yhteen, mutta elämystyyli poikkeaa toiminnan tyylistä, koska se on psykologinen prosessi eikä sellaisena edellytä toimintaa. Elämyksellisyys tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Tyyli esittää jotakin tärkeää ja tietylle kuluttajaryhmälle luonteenomaista käyttäytymistä, johon liittyvät myös tuotevalinnat ja ruokakulttuuri.

Taloudelliset tekijät rajoittavat elämäntyylien valintaa, mutta kuluttaja on varsin luova hankkiessaan elämyksiä. Siten elämystyylit usein koostuvat melko tavallisista arkirutiineista. Elämusrutiinit opitaan osaksi sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Myös muodin avulla luodaan tietoisesti uusia ruokailutapoja ja kulttuuria sekä muutetaan ruokaan liittyviä asenteita. Muodin synnyttämät tyylit ovat tunnesisältöisiä, elämyksellisiä.

Tyyli merkitsee kantajansa

Tyylit ovat kuluttajan arvojen ja elämäntavan merkkejä. Aikaisemmin henkilön maun ja kulutustyylin oletettiin liittyvän pääasiassa sosiaaliseen kilpailuun, mutta nykyisin tyylien eroja pidetään ryhmien sisäistä yhdenmukaisuutta ylläpitävinä valintoina, joilla on erityinen merkitys kuluttajan minäkuvan rakentumisessa. Tyyli näkyy siinä mitä ja miten syödään. Lisäksi tyyleillä on merkitystä viestinnän välineenä, kun kuluttaja ruokavalinnoillaan osoittaa tyyliään. Osalle kuluttajista oma ruokanautinto on valinto-

jen keskeinen tavoite, mutta ruokavalinnat toimivat myös itseilmaisun välineenä ja henkilön osaamisen ja kulttuurisen tiedon merkkeinä. Sosiaalisessa tilanteessa ruokailuun liittyvien valintojen merkitys ei liity niinkään ruokaan sinänsä vaan oikeiden valintojen synnyttämiin sosiaalisiin ja psykologisiin vaikutuksiin. Tyyliillä voi osoittaa esimerkiksi valtaa ja asemaa. Tarjoilun järjestäjät – isäntä/emäntä – merkitsevät ruoan avulla oman paikkansa sosiaalisten arvojen kentässä. Vastaavasti tarjoilun materiaallinen puoli ja välineelliset tavoitteet jäävät taka-alalle, kun sosiaalinen läheisyys ja viihtyminen nousevat etusijalle.

Tyyli on leikkiä

Tyyli tarjoaa mahdollisuuden vapaaseen leikkiin arjen vastakohtana. Tähän liittyy myös ruokaharrastuksen lisääntyminen, minkä avulla kuluttaja hakee uutta ulottuvuutta arkirutiinin vastapainoksi. Tyylitietoiset ovat kiinnostuneita kehon estetiikasta sekä etnisistä ruokatarvoista ja keittiöistä, mitkä määrittelevät hyväksytyjä tai ei-toivottuja minäkuvia. Tyyliä pidetään usein nuorten ja nuorten aikuisten oman juttuna, sillä keski-ikäisten ja tätä vanhempien suhde tyyliin on jäänyt epäselväksi. Keski-ikäisten ja vanhempien ikäryhmien elämystyyli voi olla arkisempi, nostalgisempi tai perinteisempi, mutta nämäkin ovat tyylejä siinä missä muutkin tyyli. Lisäksi ikäryhmien sisällä on merkitseviä eroja tyyli-tietoisuudessa ja mieltymyksissä.

Ihmisillä voi olla käytössään yhtä aikaa useampia tyylejä. Tyylistä nauttiminen ja tyyliin panostaminen eivät silloin merkitse, että jollakin tyyllillä olisi tunnetasolla syvempää merkitystä johonkin toiseen tyyliin verrattuna. Etenkin nuoret ihailevat tyyliin liittyvien mielikuvien monimielisyyttä, koska niiden pinnallisuus tunnetasolla tarjoaa mahdollisuuden psykologiseen tunnetilaan, missä aito epäaitous onkin yllättäen keskeinen mielihyvän synnyttäjä. Tyylikkään kykenee muuttamaan tyyliä tarvittaessa.

Markkinoinnin vaikea läksy

Tuoterationaalista markkinointikulttuuria edustavan yrityksen saattaa olla vaikea lähestyä kuluttajaa samanaikaisesti tiedon ja tunteen tasoilla. Tyyli voi käsitteenä tuntua vieraalta – liian kaukaa haetulta – käytännössä sovellettavaksi. Ruokakulttuurin arkisemmat merkitykset ja tietoinen tyylien käyttö eroavat kuitenkin toisistaan, vaikka kuluttaja molemmissa tapauksissa suodattaa tuoteinformaatiota myös tunteiden kautta. Tyyleissä tiedon ja tunteen tasot yhdistyvät kokemuksellisesti, mutta tyylien vaihtuvuus aiheuttaa sen, että kuluttajien tyyli-mieltymykset tulkitaan helposti epäjohdonmukaiseksi käyttäytymiseksi. Vaikka ruokaan liittyvien tyyli-mieltymysten taustalta voidaan osoittaa eroja kuluttajien arvoissa, elämäntavoissa ja mieltymyksissä, nämä erot tulevat harvoin esille tavallisessa kyselytutkimuksessa. Tyylien ja elämystyylien erot vaikuttavat kysyntään tuoteriikoiden tasolla huomattavasti vähemmän kuin tuotemerkkien tasolla, mistä johtuen kohderyhmämarkkinoinnissa tyylikysymykset ovat tuotteiden valmistajille vielä tärkeämpiä kuin kohdentamattomien päivittäiselintarvikkeiden markkinoinnissa.

3. MAATALOUDEN TUKI

Suomen maatalouden viisivuotinen siirtymäkausi EU-jäsenyyteen päättyi vuoteen 1999. Samalla loppuivat siirtymäkaudelle neuvotellut maatalouden erityistuet.

Käytännössä maataloutta kuitenkin tuetaan myös tulevana vuosina verraten entisen kaltaisin toimenpitein. Se on mahdollista, sillä suuri osa kansallisesta tulotuesta sovittiin pitkäaikaiseksi jo liittymissopimuksessa ja Etelä-Suomen tuen jatkoa koskevissa neuvotteluissa päästiin sopimukseen vuoden 1999 viime hetkillä. EU:n pitkään valmisteltu maatalousuudistus Agenda 2000 ei sekään tuonut Suomen kannalta dramaattisia muutoksia tukipolitiikkaan. Siirtymäkauden jälkeenkin tuen merkitys maatalouden tulonmuodostuksessa on Suomessa suurempi kuin muissa EU-maissa.

Etelä-Suomen kansalliset tulotuet pohjautuvat suurelta osin ns. vakavien vaikeuksien tukiratkaisuun. Tuen perusta on kirjattu liittymissopimuksen artiklaan 141. Vuoden 1999 aikana Suomi ja Euroopan komissio neuvottelivat tuen jatkosta. Tuloksena oli, että komissio myönsi Suomelle oikeuden maksaa kansallisia tukia Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhataloudelle sekä korotettua investointitukea vuoden 2003 loppuun saakka.

Myös yhteisen maatalouspolitiikan tukijärjestelmä uudistuu vuonna 2000. Peltokasvien, maidon ja naudanlihan hintatukea vähennetään asteittain ja maatalouselinkeinolle tästä aiheutuvia menetyksiä kompensoidaan suoria tukia lisäämällä. Maitoalan uudistus aloitetaan kuitenkin vasta markkinointivuonna 2005-2006. Uutena elementtinä mukaan tuli tuki säilörehunurmelle ja Suomessa sekä Pohjois-Ruotsissa maksettava lisäkorvaus viljalle ja öljykasveille.

Peltokasvien ja kotieläinten CAP-tuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja

ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Epäsuotuisten maatalousaluiden luonnonhaittakorvauksesta EU maksaa vuodesta 2000 alkaen vajaan 40 % ja ympäristötuesta yli puolet. Loput maksetaan kansallisista varoista.

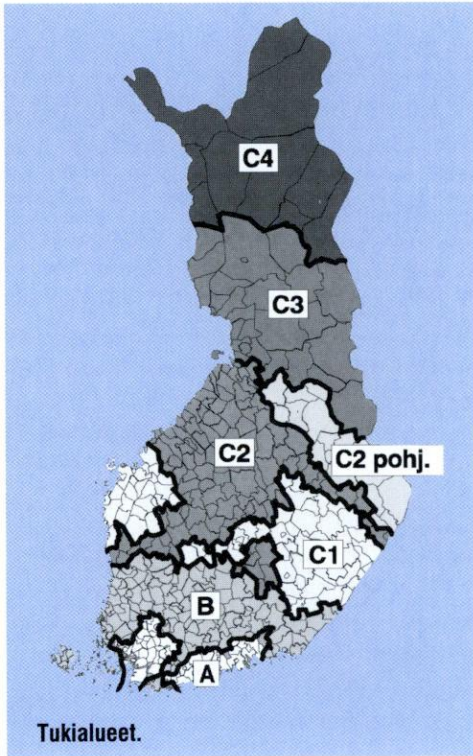
Tukijärjestelmillä pyritään turvaamaan maatalousväestön tulotaso ja edistämään heidän sopeutumista uuteen toimintaympäristöön. Lisäksi pyritään maatalouden aiheuttamien ympäristöhaittojen vähentämiseen ja maatalouden rakenteen kehittämiseen. Tässä luvussa tarkastellaan lähinnä tulotukia. Maatalouden rakennetuista käsitellään vain luonnonhaittakorvausta, jolla pyritään viljelijöiden tulotason turvaamiseen epäsuotuisilla maatalousalueilla. Muut rakennetuet esitellään luvussa 4. Maatalouden ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan luvussa 5.

Tuen rakenne

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu kolmeen pääalueeseen. Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP-tuki, ympäristötuki ja osa kasvinviljelyn kansallisesta tuesta. LFA-tukea on maksettu B- ja C-tukialueilla, mutta vuodesta 2000 alkaen tuki todennäköisesti laajenee koko maan kattavaksi.

C-tukialueella maksetaan pohjoista tukea. Tuen porrastusta varten pohjoisen tuen alue on jaettu viiteen osaan.

Koska Etelä-Suomi on rajattu pohjoisen tuen ulkopuolelle, tukialueilla A ja B on maksettu liittymissopimuksen artiklan 141 perusteella neuvoteltua tukea vuodesta 1997 alkaen. Vakavien vaikeuksien tuki on maksettu kotieläintuotteiden, kasvihuone-tuotannon ja puutarhatuotteiden varastointituen osalta siirtymäkauden tuen korotuksena. Vuodesta 2000 alkaen korotettu siirtymäkauden tuki korvataan Etelä-Suomen kansallisella tuella. Myös kasvinviljelyn

kansallinen tuki kuuluu vakavien vaikeuksien tukipakettiin.

EU:n rahoittamien sekä osarahoitteisten tukien Suomessa maksettu kokonaismäärä on pysynyt likimain samalla tasolla vuodesta 1995 alkaen. Vuodesta 2000 lähtien EU-tukien arvo kasvaa samalla kun tuottajahinnat alenevät.

Vuotuinen kansallinen tuki on puolestaan vähentynyt siirtymäkauden kuluessa. Paavo Lipposen II hallituksen ohjelman mukaan maatalouden kansallinen tuki turvataan vuoden 1999 varsinaisen talousarvion tasoisena. Vuonna 2000 varoja on käytettävissä 3 500 milj. mk. Tämä on hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna oli käytettävissä, mutta toisaalta noin 60 milj. mk enemmän kuin

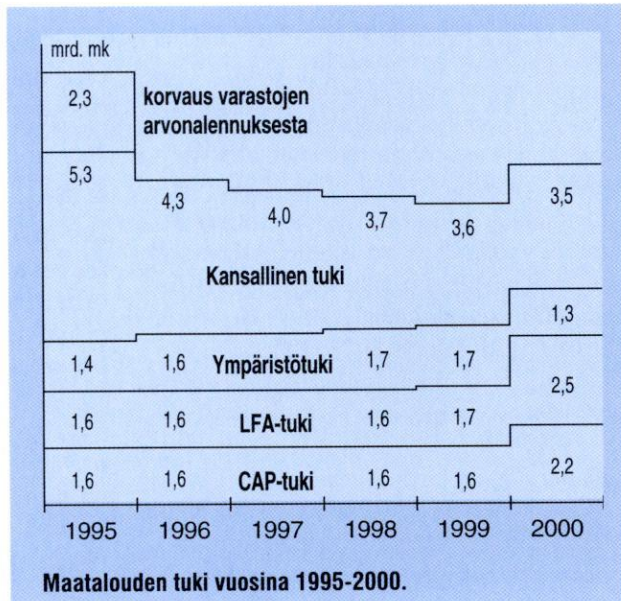
vuoden 1999 tuotannolle arvioidaan maksettavan. Tuen lopullinen kokonaistaso määräytyy kotieläinten lukumäärän, tukeen oikeuttavan viljelypinta-alan ja maataloustuotannon määrän perusteella.

Vuonna 2000 kaikkea kansallisista tukea ei makseta komission päätösten mukaisina enimmäismäärinä. Käytettävissä olevien määrärahojen jakoperusteet eri kohteisiin määritetään vuosittain. Ratkaisuun vaikuttavat komission asettamien tukikattojen ohella arviot kunkin tuotantosuunnan ja -alueen taloudellisesta kehityksestä ja tulevaisuudennäkymistä.

Seuraavassa esitetään pääpiirteittäin eri tukien yleiset perusteet. Tarkemmat tiedot tukien tasosta ja alueellisesta porrastuksesta esitetään liitteessä.

3.1. EU:n yhteiset tukimuodot

Peltoalan ja kotieläinten määrän perusteella maksettavilla tuilla on merkittävä asema yhteisessä maatalouspolitiikassa. Suurin osa pinta-alaperusteisesta peltokasvien tuesta maksetaan viljalle. Muihin yhteisiin pelto-

alatuikiin kuuluvat mm. tasausmaksu tärkeilyksen tuottajille ja nurmikasvien siemen- tuotannon tuki. CAP-eläintuet koostuvat sonni-, emolehmä- ja uuhipalkkioista. Luonnonhaittakorvauksella pyritään edis- tämään heikkotuottoisten alueiden maata- loutta. Maatalouden ympäristötuen tavoit- teena on maatalouden ympäristöystäväl- lisyys.

Agenda 2000 –uudistuksen myötä ma- taalouden hintatuki vähenee. Tuottaja- hintojen alentumisesta aiheutuvat tulon menetykset korvataan viljelijöille suoran tulotuen korotuksina, mutta korvaukset eivät ole EU:n tasolla täysimääräisiä, koska ne olisivat johtaneet arvioiden mukaan ma- taalouden menojen paisumiseen budjettipo- litiikan kannalta liian suuriksi.

Suomalaisviljelijät kuitenkin saavat Agenda 2000:sta aiheutuville tulonmenetyksilleen lähes täyden korvauksen. Suo- men maataloustuotannon erilaisuus ja vai- keat viljelyolosuhteet tunnustettiin neuvot- teluissa myöntämällä Suomelle erityinen viljan ja öljykasvien lisäkorvaus, joka neu- votteluvaiheessa tunnettiin kuivatustuen nimellä. Kyseessä on harvinaislaatuinen poikkeus markkinajärjestelyiden säännök-

siin. Tuki tulee käyttöön myös pohjois- simpaan Ruotsiin. Lisäksi Suomi ja Ruotsi saivat oikeuden maksaa peltokasvitukea säilörehunurmelle. Molemmat tukimuodot räätälöitiin Suomen aloitteesta.

Tukien painopisteen siirtyminen hinta- tuesta suoraan tukeen seuraa vuoden 1992 uudistuksen viitoittamaa tietä. Tavoitteena on ehkäistä kalliin ylituotannon syntymis- tä. Kun hintatukia vähennetään, saadaan EU:n hintataso lähemmäksi maailman- markkinahintoja. Näin vientituen tarve pie- nenee.

Naudanlihasektorilla laajaperäisyyssisän kriteereitä muutettiin Suomen toivomaan suuntaan, joka ottaa paremmin huomioon pohjoiset olosuhteet. Lisäksi laajaperäisyyss- lisää voidaan maksaa lypsylehmille maaseu- tuasetuksen mukaisella vuoristoalueella. Suomen emolehmä- ja sonnipalkkio-oikeu- det palautettiin liittymissopimuksessa sovitulle tasolle. Suomea koskettavaksi epävarmuustekijäksi uudistukseen jäi luon- nonhaittakorvauksen eli LFA-tuen laajuus. Horisontaalisen maaseudun kehittämis- suunnitelman yhteydessä ratkeaa, voidaan- ko tukea maksaa koko Suomessa.

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet, milj. mk.

	1997	1998	1999 ^e	2000 ^{arvio}
Yhteensä	5 020	4 907	5 024	5 994
Peltokasvien tuki	1 304	1 353	1 325	1 871
Muut peltoalatuet	48	43	55	55
CAP-eläintuki	239	230	220	238
Luonnonhaittakorvaus	1 607	1 643	1 734	2 543
EU:n osuus	437	446	521	952
Kansallinen osuus	1 170	1 197	1 213	1 591
Ympäristötuki	1 645	1 638	1 690	1 287 ¹⁾
EU:n osuus	817	816	841	719
Kansallinen osuus	828	822	849	568
EU:n osuus yhteensä	2 845	2 887	2 962	3 835
Kansallinen osuus yhteensä	1 998	2 097	2 062	2 159

¹⁾ Lisäksi edelliseltä vuodelta siirtyvää määrärahaa 110 milj. mk, josta puolet on EU:n osuutta.

Peltokasvien tuki

Peltokasvien tukea maksetaan viljalle, öljykasveille, valkuaiskasveille, pellavansiemenille ja kesannolle. Vuodesta 2000 alkaen hehtaaritukea voidaan myöntää myös säilörehunurmelle niissä jäsenvaltioissa, joissa ei perinteisesti viljellä maissia. Peltokasvien tuki perustuu alueelliseen sato-tasoon, joten hehtaarituet jäävät Suomessa EU:n keskitason alapuolelle.

Peltokasveille maksetaan tukea korvauksena siitä, että hallinnollisia hintoja on alennettu 1990-luvulla. Viljan interventiohintaa alennetaan edelleen 15 % kahdella tasasuuruusleikkauksella vuosina 2000 ja 2001. Samalla hehtaaritukea lisätään 63 euroon tonnilta kerrottuna aluekohtaisella viitesadolla. Öljykasvien suora tuki alennetaan asteittain samalle tasolle viljojen kanssa.

Suomessa ja Pohjois-Ruotsissa viljojen ja öljykasvien pinta-alatukeen lisätään 19 euroa tonnilta kerrottuna pinta-alatuen laskemiseen käytettävällä sadolla.

Pinta-alatuen saadakseen viljelijän on kesannoitava 10 % viljelyalastaan. Kesannointivelvoitteen suuruus voi jatkossakin muuttua markkinatilanteen mukaan. Kesanto voidaan käyttää non-food -tuotantoon. Viljelijät ovat oikeutettuja kesantokorvaukseen myös velvoitteen ylittävältä kesantotalta. Enimmillään viljelijä voi kesannoida puolet tukeen oikeuttavasta alastaan.

Alle 92 tonnin laskennallisen sadon tuottavat tilat on vapautettu velvoitekesannoinnista. Kesannointivelvoitteen pinta-alaraja määräytyy tilan sijainnin ja viljeltyjen kasvien perusteella. Aikaisemmin näillä tiloilla ei ole ollut mahdollisuutta vapaaehtoiseen kesannointiin, josta maksetaan palkkio. Tämä mahdollisuus kuitenkin aukeaa Agenda 2000 -uudistuksen voimaantulon myötä.

Viljan, säilörehunurmen ja kesannon tuki on vajaa 59 euroa tonnilta markkinavuonna 2000/2001. Kun lisäkorvaus otetaan huomioon viljan hehtaarituki on A-alueella 1 570 mk/ha, B- ja C1-alueella 1 293 mk/

ha ja C2-C4-alueella 1 062 mk/ha. Seuraavana vuonna tuki nousee noin 60-90 mk/ha alueesta riippuen.

Öljykasvien tuki on ollut vajuusmaksutyypinen, sillä sitä on voitu muuttaa maailmanmarkkinahintojen muuttuessa. Öljykasvien viitehintajärjestelmästä kuitenkin luovutaan markkinavuonna 2000/2001. Kahden vuoden siirtymävaiheen jälkeen tuen määrä on sama kuin viljalla. Siirtymävaiheessa öljykasveille maksetaan tukea lähes 20 euroa/t enemmän, ja viitesatona käytetään 3,1 tonnia hehtaaria kohti koko maassa.

Jokaiselle jäsenmaalle on asetettu peltokasvien tukeen oikeuttama enimmäisala. Suomen kohdalla tämä perusala on 1,59 milj. ha. Tukeen oikeuttavien peltokasvien viljelyala on jäänyt runsaat 10 % perusalaa pienemmäksi, joten tuet on voitu maksaa täysimääräisinä. Agenda 2000 -ratkaisun myötä säilörehunurmelle määriteltiin oma 200 000 hehtaarin perusala, ja muiden kasvien ala pieneni vastaavasti. Perusalojen ylitykset ja alitukset on mahdollisuus tasata. Yksikkötukia joudutaan leikkaamaan, jos ala ylittyy vielä tasauksen jälkeen.

Öljykasvien tuelle on myös määritetty pinta-alarajoite. Suomen viiteviljelyala on 70 000 ha, mistä vähennetään 10 prosentin kesanto-osuus. Jos 63 000 hehtaarin tuettu enimmäisala ylittyy, komissio leikkaa pinta-alatuen määrää.

CAP-eläintuet

Vuoden 1992 CAP-reformin yhteydessä laskettiin naudanlihan hallinnollisia hintoja. Tulonmenetysten korvaamiseksi otettiin käyttöön eläinpalkkiot emolehmillä ja sonneille. Myös uuhipalkkiojärjestelmää uudistettiin. Vuonna 1999 sovittuun Agenda -uudistukseen sisältyy joukko muutoksia, joilla palkkioiden määrää edelleen lisätään kolmen vuoden aikana. Lisäksi otetaan käyttöön suoraan viljelijälle maksettava teurastuspalkkio ja jäsenvaltiokohtaisista määrärahoista maksettava lisätuki.

Emolehmäpalkkio nousee 163 euroon (969 mk) vuonna 2000 ja siitä edelleen 200 euroon vuonna 2002. Kansallisen lisätuen määrä kohoaa 30 eurosta 50 euroon eläimeltä vuodesta 2000 alkaen. Emolehmäpalkkioiden maksaminen perustuu tuottajakohtaisiin enimmäismääriin. Suomen osalta palkkioiden enimmäismäärä on vahvistettu liittymissopimuksessa määrättylle tasolle (55 000 eläintä). Määrä on tarpeeseen nähden riittävä, sillä viime vuosina on haettu noin 28 000 palkkiota.

Sonneille maksettava sonninpalkkio oli 135 euroa (803 mk) vuonna 1999. Tulevina vuosina sonninpalkkion perusmäärää korotetaan kolmessa vaiheessa siten, että vuonna 2000 se on 160 euroa eläintä kohden ja vuonna 2002 ja sen jälkeen 210 euroa eläintä kohden. Suomen sonnikiintiö palautetaan jäsenyys sopimuksessa sovittuun 250 000 palkkioon. Kiintiö on riittävä, sillä nykyisin on haettu noin 200 000 palkkiota.

Sekä sonninpalkkion että emolehmäpalkkion saamiseksi edellytetään rehualaa, jota on oltava vähintään hehtaari kahta eläinyksikköä (yli 2 v sonni = 1 ey, 6-24 kk sonni = 0,6 ey ja uuhi = 0,15 ey) kohti. Eläintihyeyteen lasketaan mukaan lypsy- ja emolehmät, sonnit ja uuhet. Lypsylehmien kohdalla eläintiheys määritetään tilan maitokiintiöstä.

Uuhipalkkio määritetään vuosittain ja sen on tarkoitus korvata tuottajien tulonmenetykset, jos EU:n keskihinta laskee asetetun perushinnan alapuolelle. Tuki maksetaan ensin kahtena ennakkona, ja loppuerä tilitetään vasta seuraavan vuoden syksyllä. Vuoden 1999 uuhipalkkio oli noin 129 mk/eläin. LFA-alueilla maksettiin lisäpalkkiona vajaat 40 mk/eläin.

Laajaperäistämispalkkiota voidaan mak-
saa emolehmille, sonneille ja vuoristo-
alueiden lehmille maissa, joissa yli puolet
maidosta tuotetaan vuoristoalueilla. Laaja-
peräisyysrajat määritetään eläinyksikköinä
(ey) rehuhehtaaria kohti. Vuosina 2000 ja
2001 palkkio on 33 euroa eläintä kohti
eläintihyeyden ollessa 2,0-1,6 eläinyksikköä
rehuhehtaaria kohti. Lisä on 66 euroa, jos

eläintiheys on alle 1,6 eläinyksikköä rehu-
hehtaaria kohti. Vuodesta 2002 palkkio
nousee ja eläintiheysvaatimus kiristyy.

Agenda 2000:n myötä uutena tuki-
muotona tulee teurastuspalkkio kaikille
nautaeläimille. Vuonna 2000 palkkio on
27 euroa teurastetusta sonnista, härästä,
lypsylehmästä, emolehmästä ja hiehosta sekä
17 euroa vasikasta. Tuet nousevat 80 ja 50
euroon vuonna 2002. Teurastuspalkkioille
vahvistetaan jäsenvaltiokohtaisesti kaksi
enimmäismäärää, joista toinen täysikasvui-
sille eläimille ja toinen vasikoille.

Uuden lisätuen avulla voidaan tasoittaa
tuotantomenetelmien ja viljelyolosuhteiden
alueellisia eroja. Suomessa tuki maksetaan
korotettuna teurastuspalkkiona. Suomen
ns. nautakirjekuori on 2,1 miljoonaa euroa
vuonna 2000 ja 4,1 miljoonaa euroa vuon-
na 2001. Sitä seuraavina vuosina voidaan
maksaa 6,2 miljoonaa euroa.

Maitosektorin uudistus toteutuu vasta
markkinointivuodesta 2005/2006 alkaen.
Viljelijöiden tulojen turvaamiseksi otetaan
käyttöön tukijärjestelmä, jossa tuen määrä
kasvaa toteutettavien hinnanalennusten
myötä kolmen vuoden aikana. Tuottajat
ovat oikeutettuja lypsylehmäpalkkioon, joka
myönnetään tilalla käytettävissä olevan
tuottajakohtaisen palkkiokelpoisen viite-
määrän (maitokiintiö) perusteella. Tila-
kohtaisen kiintiön kautta maksettava kor-
vaus on 5,75 euroa/tn (3,4 p/kg) vuonna
2005 ja 11,49 euroa/tn (6,8 p/kg) vuonna
2006 sekä 17,24 euroa/tn (10,2 p/kg)
vuonna 2007. Lisäksi kullekin jäsenmaalle
myönnetään jäsenvaltiokohtaisten määrä-
rahojen muodossa lisätukia, jotka makse-
taan vuosina 2005-2007. Tämä Suomen
ns. maitokirjekuori kasvaa asteittain hin-
nalanennuksen alettua 18,6 miljoonaan
euroon vuoteen 2007 mennessä. Se on
vajaa 5 penniä maitokiloa kohti.

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa
epäsuotuisiksi alueiksi. Luonnonhaitta-

korvaus eli LFA-tuki on tarkoitettu turvaamaan maaseutuelinkeinojen jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asuttuna. Liittymissopimuksen mukaan 85 % Suomen peltoalasta (B- ja C-tukialueet) kuuluu LFA-tuen piiriin. Suomi on kuitenkin esittänyt komissiolle alueen laajentamista myös A-tukialueelle, jolloin LFA-tukea voitaisiin jatkossa maksaa ehdot täyttävälle viljelijöille koko Suomessa.

Vuoteen 1999 saakka luonnonhaittakorvausta maksettiin joko eläinyksiköiden tai peltoalan mukaan. Vuodesta 2000 alkaen tukea maksetaan uusitun järjestelmän mukaisesti pelkästään peltoalaperusteisena.

Luonnonhaittakorvauksen lopullinen markkamäärä tukiyksikköä kohti vahvistetaan kunkin vuoden syksyllä, kun tiedetään haettujen yksikköjen kokonaismäärä. Koska LFA-yksiköiden määrä on lisääntynyt viime vuosina, tukea on jouduttu leikkaamaan. Lisääntyminen on johtunut mm. aikaisemmin solmittujen maataloustuotannon vähentämissopimusten loppumisesta ja uuden pellon raivaamisesta. Vuonna 1999 tukea maksettiin 1 011 tai 1 027 mk/yksikkö alueesta riippuen. Vuonna 2000 tuen määrä on Suomen komissiolle tekemän ehdotuksen mukaan A-alueella 890 mk/ha, B- ja C1-alueella 1 190 mk/ha ja C2-C4-alueella 1 250 mk/ha.

Luonnonhaittakorvauksen saamisen ehdot muuttuvat hieman vuonna 2000. Viljelijän ei ole enää pakko asua tilan välittömässä läheisyydessä tuen saadakseen. Ehtona on etäisyys, josta yritys tulee asianmukaisesti hoidetuksi. Lisäksi tuki voidaan nyt myöntää, vaikka pelto ei olisi ollut viljelyksessä edellisenä vuotena.

Ympäristötuki

Ympäristötuelle pyritään lähinnä korvaamaan tuen ehtona olevien rajoitusten aiheuttama tuotantokustannusten nousu ja tulojen menetyt. Ympäristötuki jakautuu vuonna 2000 perustoimenpiteisiin, lisä-

toimenpiteisiin ja erityistukisopimuksiin. Perustoimenpiteet ja lisätoimenpiteet korvaavat aiemman ympäristötuen perustuen. Sitä maksetaan peltoalaperusteisena tukena viljelijälle, joka sitoutuu maatalouden ympäristön pilaantumista vähentäviin toimenpiteisiin. Viljelijät joutuvat tekemään ympäristönhoito-ohjelman, jolla säädellään mm. lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden käyttöä. Maatalouden ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan luvussa 5.

3.2. Kansallinen tuki

Kansallisesta tuesta päätettiin EU-jäsenyyneuvottelujen yhteydessä. Samalla sovittiin niistä perusteista, joita sovelletaan tuen taso ja alueellista jakoa määritettäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää ennen liittymistä ollutta kokonaistukitasoa. Tukea maksetaan hehtaareiden ja eläinten lukumäärän perusteella sekä osittain lisähintoina. Puutarhatuotannolle tukea maksetaan varastointitukina ja avomaapuutarhatuotannon pinta-alaperusteisena hehtaaritukena sekä kasvihuone-tukena.

Kansallisista varoista maksettavat Pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki, kasvinviljelyn kansallinen tuki ja eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään turvaamaan suomalaisen maatalouden edellytykset. Vuoden 1999 loppuun maksettiin myös siirtymäkauden tukea. Vuoden 1995 tuotannolle siirtymäkauden tukia maksettiin noin 4,3 mrd. mk. Tämän lisäksi maksettiin korvausta varastojen arvonalennuksesta noin 2,3 mrd. mk. Vuoden 1999 tuotannolle siirtymäkauden tukea maksettiin vajaat 1,3 mrd. mk. Valtaosa tästä käytettiin maidon (408 milj. mk) ja lihan tuotantotukeen (439 milj. mk). Kasvihuonetuotannon ja avomaan puutarhatuotannon siirtymäkauden tuki oli noin 142 milj. mk.

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitetuille alueille eli C-tuki-alueille. Myöhemmin tehdyn aluemäärittelyn mukaan runsas 1,4 milj. ha eli 55,5 prosenttia Suomen viljelykelpoisesta peltoalasta on määritelty tukeen oikeutetuksi alueeksi. Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista, teuras-tetuista naudoista maksettavasta tuesta ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuone-tuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen.

Vuoden 1999 tuotannolle maksettiin pohjoista tukea vajaat 1,7 mrd. mk. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot olivat maidon pohjoinen tuotantotuki (884 milj. mk) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (417 milj. mk). Pohjoinen tuki kasvoi asteittain siirtymäkauden loppua kohti. Se on korvannut osittain siirtymäkauden tuen vähenemisen ja loppumisen.

Vuonna 2000 maidon tuotantotuki on 0,51 mk/kg C1-tukialueella, ja korkeimmillaan sitä maksetaan pohjoisimmassa Suomessa 1,84 mk/kg. Eläinyksikkökohtaisista tuista esimerkiksi sonneista maksetaan pohjoista tukea 2 450-4 500 mk/ey. Sikataloudessa tuen alueellinen porrastus on huomattavasti pienempi: 2 000-2 900 mk/ey. Viljelyalan perusteella maksettavista

tuista merkittävimpiä ovat C1- C2p -alueiden tuki vehnälle ja rukiille sekä C2-C4 -alueilla maksettava yleinen hehtaarituki.

Puutarhatalouden osalta kasvihuone-tuotannon tuki maksetaan tuotannossa olevan pinta-alan perusteella. Lisäksi tuetaan avomaavihannesten varastointia. Varastointituki perustuu varaston tilavuuteen, ja tuoretuotannon yksikkötuki on huomattavasti suurempi kuin teollisuuden raaka-aineeksi menevän.

Etelä-Suomen kansallinen tuki

EU-jäsenyysneuvottelujen aikana kävi selväksi, ettei Suomi saa oikeutta pysyvään pohjoiseen tukeen koko maan osalta. Toisaalta liittymissopimukseen sisällytettiin artikla 141, joka mahdollistaa kansallisen tuen maksamisen siinä tapauksessa että pohjoisen tuen, siirtymäkauden tuen ja EU:n maatalouspolitiikan täysimittaisen soveltamisen jälkeenkin liittymisestä aiheutuu vakavia vaikeuksia. Artikla 141 ei kuitenkaan määrittele vakavia vaikeuksia eikä rajaa tuen kestoaikaa. Suomalaiset ovat tulkinneet artiklan tarkoittavan valtuutusta pysyvän tai ainakin pitkäaikaisen tuen mak-suun. Komissio on puolestaan nähnyt sen lähinnä siirtymäkauden ratkaisuna.

Suomen on neuvoteltava artiklan 141 perusteella maksettavasta tuen käyttämisestä EU:n komission kanssa. Koska komission valtuutus tuen maksuun loppui vuoteen 1999, tuen jatkosta oli löydettävä

Maatalouden kansallinen tuki, milj. mk (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	1997	1998	1999 ^a	2000 ^{arvio}
Yhteensä	4 004	3 645	3 420	3 480
Siirtymäkauden tuki	2 712	1 816	1 285	
Etelä-Suomen kansallinen tuki				856
Pohjoinen tuki	1 070	1 328	1 664	2 069
Kasvinviljelyn kansallinen tuki	123	395	363	429
Muut kansalliset tuet	99	106	108	125

vuoden 1999 aikana neuvotteluratkaisu, jotta Etelä-Suomen tuki ei vähenisi merkittävästi vuodesta 2000 alkaen. Suomi ajoi Etelä-Suomelle pitkäaikaista, hitaasti vähenevää kansallista tukea. Komission mielestä Suomella ei ole kuitenkin valtuuksia maksaa tukea kuin sen ajan, joka Suomen maataloudelta menee EU-jäsenyyteen sopeutumiseen. Se teki asiasta nelivuotisen päätöksen joulukuussa 1999. Sen perusteella Suomi voi myöntää sekä kansallisia suoria tukia että korotettua investointitukea Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhatuotannolle vuoden 2003 loppuun saakka.

Sovittujen uusien tukien laskennallinen lähtötaso on vuonna 1999 maksettavissa ollut maksimituki. Alennus, joka tehdään vuosille 2000-2003, on keskimäärin 3,5 - 4,5 % vuodessa. Maito- ja naudanlihasektoreilla sovelletaan 3,5 prosentin suurista tukien alentumista ja muilla sektoreilla 4,5 prosentin alenemaa. Suomi olisi halunnut alentaa tukia vain prosentin vuodessa.

Vuoden 2000 tukijärjestelmä Etelä-Suomen kotieläintuotannolle on hyvin samanlainen kuin pohjoinen tuki. Ulkosaaristoa ja Ahvenanmaata lukuun ottamatta Etelä-Suomen maidon tuotantotuki on 0,37 mk/kg. Muille kotieläimille tuki maksetaan eläinakohtaisesti. Tukea maksetaan myös teurastetuista hiehoista ja alkuvuodesta myös sonneista. Kasvihuonetuotannon tuki ja puutarhatuotteiden varastointituki maksetaan samoin perustein kuin Pohjois-Suomessa.

Joulukuun 1999 ratkaisu tarkoittaa sitä, ettei kiista I41-artiklan tulkinnasta ratkenut lopullisesti. Tukijärjestelmää tarkastellaan uudelleen Suomen Euroopan komissiolle vuonna 2003 toimittamien tietojen perusteella. Tuolloin selvitetään, miltä osin liittymisestä aiheutuvat vakavat vaikeudet

ovat sen luonteisia, että niihin on löydyttävä pysyvä ratkaisu yhteisen maatalouspolitiikan tukijärjestelyjen piiristä.

Kasvinviljelyn kansallinen tuki

Osana vakavien vaikeuksien tukiratkaisua otettiin käyttöön kasvinviljelyn kansallinen tuki vuodesta 1997 alkaen. Tuen saadaksesen viljelijän on täytettävä asetetut ympäristönsuojelun kriteerit.

Vuonna 2000 hehtaaritukea maksetaan lähinnä tärkeimmille peltokasveille (pl. rehuvilja) ja avomaavihanneksille. Se on kohdennettu pääasiassa Etelä-Suomeen, sillä C-tukialueiden kasvinviljelyä tuetaan pohjoisen tuen järjestelmällä. Öljy- ja valkuaiskasvien sekä mallasohran tuotanto saa kuitenkin tukea myös osalla C-tukialueelta. Lisäksi koko maassa maksetaan tukea rehunurmelle.

Kasvinviljelyn kansallisen tuen merkitys maatalouden kokonaistuotossa on lisääntynyt vuodelta. Tuen määrä kasvoi vuoden 1997 noin 120 milj. markasta lähes 400 milj. markkaan vuonna 1998. Vuoden 1999 tuotannolle tukea maksettiin 363 milj. mk. Vuoden 2000 tuotannolle tukea arvioidaan maksettavan runsaat 400 milj. mk.

Muut kansalliset tuet

Valtion budjetista maksetaan myös muita maatalouden tukia. Merkittävin yksittäinen tukimuoto on ruokaperunan ja ruokateollisuusperunan tuki. Vuoden 1999 tuotannolle sitä maksettiin noin 42 milj. mk. Tämän lisäksi tuella pyritään mm. edistämään maatalous- ja puutarhatuotteiden markkinointia, viljelijöiden koulutusta sekä kotimaista siementuotantoa.

Agenda 2007

Ilkka P. Laurila

Agenda 2000 –sopimus loi EU:n maatalouspoliittisen kehikon vuoteen 2006 ja maidon osalta vuoteen 2008 asti. Agenda-ratkaisuihin palataan kuitenkin jo vuosina 2002 ja 2003. Ensinnäkin maatalouspolitiikan kalleimman markkinajärjestelmän, viljan, välitarkastus tehdään vuonna 2002. Alun kangertelusta huolimatta WTO:n kauppakerroksella on päästävä sopuun eräistä maatalousasioista viimeistään vuonna 2003. EU valmistautuu laajenemaan vuonna 2004 tai 2005. Sitä ennen on ratkaistava, millaista tukijärjestelmää uusissa jäsenmaissa tullaan harjoittamaan ja mitä muutoksia EU:n maatalouspolitiikkaan laajeneminen edellyttää. Vuonna 2003 arvioidaan maitokiintiöjärjestelmän kohtalo vuoden 2008 jälkeen. Lisäksi vuonna 2003 käydään Etelä-Suomen kansallisen tuen jatkoneuvottelut. Suomi voi neuvotella eteläsuomalaisille kotieläin- ja puutarhatuottajille pysyvän kansallisen tuen, jos se osoittaa muista EU-maista poikkeavat pysyvät ongelmat ja perusteluiden taakse saadaan muut EU-maat.

Jos maatalouspolitiikkaa ei reformoida kesken rahastokauden, uuden kauden, Agenda 2007:n, valmistelu alkaneen vuonna 2003. Jos noudatetaan Agenda 2000-reformin aikataulua, komission ehdotus reformin sisällöstä tehdään vuonna 2004. Vuosi 2005 varataan keskustelulle, ja päätökset tehdään vuoden 2006 alussa.

Aktivoivaa tukemista

Agenda 2007 noudattaa todennäköisesti vuosien 1992 ja 2000 reformien viitoittamaa tietä, mutta maatalouden rooli nähdään entistä monipuolisempana. Tukien sitominen julkishyödykkeiden tuotantoon olisi tämän kehityksen mukaista. Perinteisten tulotukien suhteellinen merkitys pienenesi, ja niiden sijaan maatalousväestölle tarjottaisiin mahdollisuutta hankkia lisäansioita tuottamalla julkishyödykkeitä. Passivoivasta tukemisesta siirryttäisiin kohti tukea, jossa maksetaan tuotannosta – nyt yhä enemmän julkishyödykkeiden tuotannosta.

CAP-tuki ja perinteinen kansallinen tuki olisivat jatkossakin sidottuja elintarvikkeiden tuotantoon sikäli, että ilman tuotantoa tukea ei saa. Tältä osin julkishyödykkeiden tuotanto tapahtuisi edelleen pääosin elintarviketuotannon ”sivutuotteena.” Sen sijaan LFA-tukea saatetaan kehittää siihen suuntaan, että edellytetään vain maatalouskäyttöön soveltuvan maan hallintaa ja asumista. Ympäristötuessa ja uudessa maaseutusopimuksessa edellytettäisiin julkishyödykkeiden tuotantoa. Tältä osin elintarvikkeiden tuotanto

Tukijärjestelmä Suomessa Agenda 2000 – kautena (2000-2006), %, ja Agenda 2007 – kautena.

Tuki tai korvaus	2000	2006	2007-2013
CAP-tuki	25	30	Merkitys supistuu
Luonnonhaittakorvaus (LFA)	29	27	Merkitys ennallaan tai supistuu hieman
Ympäristötuki + maaseutusopimus (2007 alkaen)	17	16	Merkitys kasvaa voimakkaasti
Perinteinen kansallinen tuki	29	27	Merkitys supistuu
Yhteensä	100	100	Tukien ja julkishyödykkeiden sopimustuotannon merkitys viljelijöiden tulonmuodostuksessa kasvaa

tapahtuisi pääosin julkishyödykkeiden tuotannon ”sivutuotteena.” Tosin osa ympäristö-tuen ja uuden maaseutusopimuksen toimenpiteistä edellyttää myös elintarvikeraaka-aineen tuotantoa, eli ehdot liittyvät tuotantotapaan kuten tähänkin saakka.

Hahmotetussa Agenda 2007:ssa EU:lla olisi edelleen yhteinen maatalouspolitiikka yhteisin periaattein, mutta kansallista liikkumavaraa tukien jakoperusteissa lisättäisiin. Samalla kasvatettaisiin tukien rahoituksen kansallista osuutta. EU:lla olisi edelleen yhteisöpreferenssi, eli EU-tuotteita suosittaisiin EU:n ulkopuolelta tuotavien tuotteiden kustannuksella. Tätä varten säilyisi interventiojärjestelmä markkinoiden vakauttamiseksi ja sitä tukeva, tosin verrattain matala tuontisuoja.

Kohti alueellistettua maatalouspolitiikkaa

Kuvatunkaltainen reformi täyttäisi politiikan subsidiariteettivaatimuksia, mikä on entistä oleellisempaa EU:n laajetessa ja sen myötä olosuhteiden kirjon kasvaessa. Kansallisen rahoitusosuuden kasvattaminen saattaa olla EU:n budjettitalouden näkökulmasta välttämätöntä. Tuotantoon sidottujen tukien ja vientituen tarpeen väheneminen helpottaisivat WTO-ratkaisuun pääsyä. Agenda 2007 palvelisi Suomen etua todennäköisesti ainakin siksi, että Suomelle epäedullinen CAP-tuki menettäisi suhteellista merkitystään.

Maatalouspolitiikassa nousisi keskeiseen rooliin uusi sopimustuotantomalli, jossa julkishyödykkeille luodaan markkinat. Esimerkkinä voitaisiin käyttää Ranskan vuonna 2000 käynnistämää järjestelmää, jossa viljelijä tekee maatalouden piiriviranomaisen kanssa maaseutusopimuksen. Sopimuksen sisältö riippuu maakunnallisesti sovitusta yleisistä tavoitteista ja maatilán mahdollisuudesta tuottaa kysyttyjä palveluja.

Maaseutusopimuksessa olisi osittain samaa kuin maatalouden ympäristöohjelmassa. Maaseutusopimus olisi kuitenkin laajempi tuotettavien hyödykkeiden lukumäärän suhteen. Maatalouden ympäristöohjelmassa viljelijälle ei korvata normaalin tuotantotavan yhteydessä tuotettuja ympäristöhyötyjä. Sama koskisi maaseutusopimusta. Viljelijöille kompensoitaisiin vain kustannukset, jotka syntyvät tavanomaisen tuotantotavan ylittävästä työllistävyydestä, ympäristön, maiseman ja maaperän hoidosta, biodiversiteetin ja kulttuuriperinnön säilyttämisestä, kasvihuonekaasujen päästövähennyksestä, eläinten hyvinvoinnin edistämisestä, elintarvikeomavaraisuuden ylläpidosta sekä elintarvikkeiden laatu- ja turvallisuuden varmistamisesta.

Maaseutusopimusohjaisessa viljelyssä maatilat voivat korvata alenevien tuottajahintojen aiheuttamia taloudellisia menetyksiä. Parhaassa tapauksessa koko viljelyala saadaan aktiiviseen ja laajaperäiseen viljelyyn, joka noudattaa kestävä tuotannon periaatteita ja tuottaa kohtuullisen tulon viljelijöille, vähän haitallisia ympäristövaikutuksia, puhtaita ja turvallisia elintarvikkeita sekä paljon kuluttajien ja yhteiskunnan kysymiä julkishyödykkeitä. Järjestelmän onnistuminen riippuu sopimusehdoista. Tuotannon tulisi olla taloudellisesti kannustavaa, eivätkä sopimusehdot saisi johtaa yksipuoliseen kustannusten minimointiin ja yksipuoliseen viljelyyn.

Agenda 2007:ssa maatalouspolitiikalla on moninaisia tavoitteita, joiden yhteensovittaminen on haastava tehtävä. Pitkällä aikavälillä tehokkaan ravinnontuotannon tärkeys maatalouspolitiikan tavoitteissa saattaa jälleen korostua. Maailman elintarviketilanteeseen vaikuttavat maatalouden tuottavuuden kasvu, väestönkasvu, dieetin muutokset, kasteluvien niukkeneminen ja potentiaalisen viljelysmaan väheneminen. Avainasemassa on talouskehitys erityisesti kehitysmaissa.

4. ALUE- JA RAKENNEPOLITIikka

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan keskeinen tavoite on maatalouden tuottavuuden ja kilpailukyyn lisääminen. Poliitiikan toteuttamisessa pyritään maatalousväestön elintason turvaamiseen. Tuottavuus- ja kilpailukykyongelma kärjistyvät Suomessa, missä maataloudelle epäsuotuisat luonnonolot ja tehoton tilarakenne rajoittavat maatalouselinkeinoon kilpailuasemaa yhteismarkkinoilla. Yhteisen maatalouspolitiikan toiminta perustuu hyvin pitkälti markkinajärjestelmiin, joiden kautta ei kyetä tasoittamaan tehokkuuseroja Suomen ja EU:n päätuotantoalueiden välillä. Aktiivisen rakennepoliitiikan rooli korostuu Suomessa.

Alueellisia kehityseroja eri alueiden ja jäsenvaltioiden välillä pyritään tasoittamaan EU:n perustamissopimukseen kirjatun taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden periaatteen mukaisesti. Poliitiikkaa toteutetaan tukemalla heikoimmin kehittyneitä ja taantuvia alueita alue- ja rakennepoliittisin toimenpitein. EU:n pinta-alasta 80 % kuuluu maaseutualueisiin. Maaseutua koskevalla politiikalla on siten merkittävä asema unionin alueellisessa, taloudellisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa.

4.1. EU:n aluepoliittinen tuki rakennerahastojen kautta

Aluepolitiikka kokonaisuudessaan on nykyään EU:n merkittävimpiä toimintaloikoja. Rakennepoliittisen rahoituksen osuus unionin budjetista on noin 35 %, vain maatalouspolitiikan osuuden ollessa suurempi. Aluepolitiikan nousu on kuitenkin verraten uusi ilmiö ja liittyy läheisesti sekä EU:n laajenemiseen että integraation syvenemiseen.

EU:n aluepoliittinen tuki ohjataan rakennerahastojen kautta. EU:ssa toimii neljä rakennerahastoa, jotka saavat varansa suo-

raan EU:n budjetista. Rahastojen tehtävänä on kaventaa alueiden välisiä taloudellisia eroja pitkäjärteisesti koko unionissa, edistää taloudellista ja sosiaalista toimeliaisuutta sekä kilpailukykyä kehitysalueilla.

Uudella rakennerahastokaudella eli vuosina 2000-2006 Suomi saa EU:n aluepoliittista tukea yhteensä 12,4 miljardia markkaa, johon sitoutuu miltei saman verran valtion rahoitusta. Edellisellä jaksolla 1995-1999 rahaa tuli EU:lta 8,0 miljardia markkaa. Uusi jakso on kaksi vuotta edellistä pidempi, joten vuotuinen keskiarvo nousee 1,6 miljardista markasta 1,8 miljardiin markkaan. Ohjelmien rahoitukseen osallistuvat myös kunnat ja yksityinen sektori.

Rakennerahastoista rahoitettavaa toimintaa toteutetaan tavoiteohjelmien ja yhteisöaloitteiden kautta. Uuden rakennerahastokauden myötä tavoiteohjelmien määrä vähenee seitsemästä kolmeen. Köyhimpiä alueita Itä- ja Pohjois-Suomessa kuuluvat tavoite 1-ohjelmaan ja rakenteellisissa vaikeuksissa olevat alueet kakkosohjelmaan. Kolmosohjelmaa voidaan toteuttaa koko maassa lukuun ottamatta ykkösalueita ja Ahvenanmaata. Sen avulla etsitään ja kehitetään uusia ratkaisuja Suomen työvoima-, koulutus- ja elinkeinopolitiikkaan.

EU:n tavoiteohjelmia täydennetään yhteistyöaloiteohjelmilla, joissa avustukset ovat projektikohtaisia ja määräaikaista. Ne ovat komission omaaloitteisesti jäsenvaltioille tarjoamia rakennepoliittisia instrumentteja, joilla tuetaan Euroopan laajuisten ongelmien ratkaisua. Niissä on oltava jokin uusi oivallus, joka voisi toimia mallina muuallakin. Yhteisöaloitteissa hankkeet toteutetaan ”alhaalta ylöspäin” eli niiden suunnittelussa ovat mukana ne, joita hankkeet koskevatkin.

Uuden rahastokauden myötä yhteisöaloitteiden määrä vähenee kolmestatoista kolmeen. Maaseutupoliittisesti merkittäviä välineitä ovat maaseutuyhteisöaloite

Tavoitteet 1994-1999

- Tavoite 1 Heikoimmin kehittyneiden alueiden kehityksen ja rakennesopeutuksen edistäminen
- Tavoite 2 Taantuneiden teollisuusalueiden rakenteellisen kehityksen uudistaminen
- Tavoite 3 Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen ja nuorison ja työmarkkinoilta syrjäytyneiden henkilöiden työelämään siirtymisen helpottaminen
- Tavoite 4 Työntekijöiden sopeuttaminen teollisuuden rakennemuutokseen
- Tavoite 5a Maa-, metsä- ja kalatalouden rakene ongelmien lieventäminen
- Tavoite 5b Maaseutumaisten alueiden kehittäminen ja rakenteellinen sopeuttaminen
- Tavoite 6 Pohjoisten, erittäin harvaan asuttujen alueiden kehittäminen ja rakenteellinen sopeuttaminen

Tavoitteet 2000-2006

- Tavoite 1 Kehityksessä jälkeen jääneiden alueiden kehittäminen
- Tavoite 2 Taloudellisia ja sosiaalisia uudistuksia tarvitsevien ja rakenteellisissa vaikeuksissa olevien maaseutu- ja kaupunkialueiden kehittäminen
- Tavoite 3 Inhimillisten voimavarojen kehittäminen sisältäen mm. työmahdollisuuksien edistämisen, jatkuvan koulutuksen ja sosiaalisen syrjäytymisen torjumisen

LEADER III ja raja-alueyhteisöaloite INTEREG III. LEADERin avulla pyritään toteuttamaan paikallisten toimintaryhmien suunnitelmia maaseudun kehityshankkeissa. INTERREG-yhteistyöaloitteen erityispiirteitä ovat valtioiden ja alueiden rajat ylittävän yhteistyön korostaminen ja rahoitettavan toiminnan innovatiivisuus. Lisäksi maaseutu- ja aluepolitiikkaa voidaan toteuttaa EQUAL-ohjelmien avulla.

4.2. Uusi maaseutuasetus

Myös maaseudun ja maatalouden rakenteen kehittämisen asema on vähitellen vahvistunut EU:n yhteisessä politiikassa. Agenda 2000:n mukaisella uudella maaseudun kehittämisselityksellä (Maaseudun kehittämisselitys 1257/1999) pyritään entistä kiinteämmin tehostamaan ja täydentämään EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa ja maatalouden markkinajärjestelyjä. Rahoitusta pyritään kohdentamaan toimenpiteisiin, jotka edistävät maaseudun kestävä kehitystä. Uusien järjestelmien tavoit-

teenä on joustavuuden lisääminen sekä lainsäädännön ja hallintomenettelyn yksinkertaistaminen.

Maaseudun kehittämiseen varattu rakennetuki muodostaa kuitenkin jatkossakin suhteellisen pienen osan EU:n yhteisen maatalouspolitiikan kokonaisuudesta. Esimerkiksi vuonna 2000 EU:n maatalouspolitiikan kokonaisuudet ovat 40,9 mrd. euroa, josta 36,6 mrd. euroa käytetään markkinatukeen ja 4,3 mrd. euroa maaseudun kehittämiseen. Toisaalta kansallisia varoja suunnataan suhteessa enemmän rakennetukeen kuin markkinatukeen, mikä osaltaan hieman tasoittaa näihin käytettävissä olevien varojen eroa.

Jäsenvaltiot yhteisrahoittavat kaikkia maaseudun kehittämistoimia yhdessä Euroopan maatalouden ohjauksen ja tukirahaston (EMOTR) kanssa. Uudella rakennetukikaudella 2000-2006 Suomi saa EMOTR:n tukiosastolta tukea maaseudun kehittämiseen yhteensä 290 milj. euroa (1,7 mrd. mk) vuodessa. Edellisellä jaksolla 1995-1999 rahaa tuli 264 milj. euroa/vuosi. Kansalliseen rahoitukseen on varattu keskimäärin 2,5 mrd. markkaa vuodessa, joten maa-

seudun kehittämiseen sidottu kokonaisrahoitus on runsaat 4,2 mrd. mk/vuosi. Summa ei sisällä kaikkea tavoite 1 –alueilla toteutettavia kehittämistoimia.

Maaseudun kehittämistoiminta muuttuu uuden rahastokauden myötä kokonaan ohjelma- ja suunnitelmaperusteiseksi. Ohjelmatyö voidaan jakaa kolmeen seuraavaan osaan:

- (i) Horisontaaliset maaseudun kehittämisohjelmat
- (ii) Tavoite 1-alueiden ohjelmat
- (iii) Tavoite 2-alueiden ohjelmat

Koko maata koskeva horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma sisältää sekä luonnonhaitta- että ympäristötukijärjestelmät, joihin arvioidaan käytettävän vuositasolla kaikkiaan lähes 3,9 mrd. markkaa maaseudun kehittämiseen varatuista määrärahoista. Ohjelma sisältää lisäksi tavoite 1 –alueen ulkopuolelle laaditun erillisen *alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman*, johon arvioidaan käytettävän runsaat 300 milj. mk vuodessa.

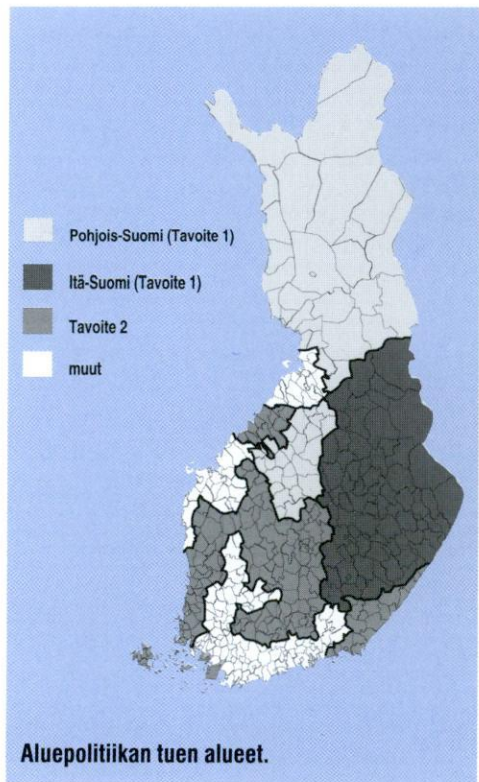
Tavoite 1 –alueilla Itä- ja Pohjois-Suomessa maaseudun kehittämistoimenpiteet luonnonhaitta- ja ympäristötukea lukuun ottamatta sisältyvät itse tavoiteohjelmiin. Toimenpiteisiin arvioidaan saatavan EMOTR:n ohjausosaston varoja noin 170 milj. mk. Lisäksi niihin sitoutuu saman veran kansallista rahoitusta.

Maataloustuotantoa tehostetaan uuden asetuksen perusteella tukemalla muun muassa maatalainvestointeja, nuorten viljelijöiden toiminnan aloittamista ja maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistamista. Jotta maatilainvestointi on tuki-kelpoinen, investointiin tulee kohdistua ainakin yhteen seuraavista tavoitteista: tuotantokustannusten alentaminen, tuotteiden laadun parantaminen, ympäristön ylläpitäminen ja parantaminen, eläinten hygieniaolojen ja hyvinvoinnin huomioon ottaminen, tilan tuotantorakenteen monipuolistaminen.

Maaseudun kehittämissuunnitelman toinen keskeinen tavoite on henkilöresurssien hyö-

dyntäminen, johon liittyy nuorten viljelijöiden käynnistystuki, varhaiseläkkeet sekä koulutus. Käynnistystukea voidaan myöntää alle 40-vuotiaalle tilanpidon aloittajalle. Tuen enimmäismäärä on 25 000 euroa, joka myönnetään joko avustuksena tai korkotukena. Varhaiseläkettä voidaan maksaa vähintään 55-vuotiaalle eläkkeen saajalle korkeintaan 15 000 euroa vuodessa, luopujalle enintään 15 vuoden ja maataloustyöntekijälle 10 vuoden ajan. Koulutustoimenpiteiden avulla kannustetaan viljelijöitä laadukkaiden tuotteiden tuottamiseen ja ympäristön huomioivien tuotantomenetelmien käyttöön.

Muita maaseudun kehittämiskohteita, joihin ohjataan rakennerahastoista varoja, ovat metsät, maataloustuotteiden jalostus ja markkinointi, maatalouden ympäristötoimenpiteet sekä maaseutualueiden kokonaiskehittämistä koskevat eri toimenpiteet.

4.3. Maatalouden investointituki

Maatalouden rakenteiden tehokkuuden parantamiseksi tehtävistä toimenpiteistä säädetään Euroopan neuvoston rakenneasetuksessa. Rakenneasetuksen puitteissa voidaan myöntää sekä EU-osarahoitteista että yhteisen maatalouspolitiikan ja kilpailusäännösten mukaista, kokonaan kansallisesti rahoitettavaa investointitukea. Tämän ohella Suomessa on voitu käyttää jäsenyysneuvotteluissa sovitun sopeutumisajan puitteissa yleisesti EU:n alueella sovellettavia järeämpiä keinoja rakennemuutoksen vauhdittamiseen. Näitä tukia ovat tuki sika- ja siipikarjalouden laajennusinvestointeihin, joita EU:ssa ei tueta lainkaan, sekä A- ja B-tukialueilla sovellettu korotettu investointituki. Sika- ja siipikarjainvestointien osalta tuen myöntövaltuus päättyi vuoden 1999 lopussa, kun taas korotettua investointi-

tukea voidaan soveltaa vuosina 1997-2001.

Uuden ohjelmakauden alkaessa vuonna 2000 investointitukiehtoja muutettiin eräiltä osin. Maatalouden investointituen saamisen edellytyksenä ollut yrittäjän päätoimisuusvaatimus poistui. Tukea voidaan myöntää yritykselle, jonka taloudellinen elinkelpoisuus voidaan osoittaa ja tuettavalla toiminnalla on olennaista merkitystä yrittäjän toimeentulolle. Valtionlainojen korko muutetaan viitekorkopohjaiseksi. Vähimmäiskorko säilyy kahdessa prosentissa. Investointitukea voidaan myöntää avustuksena tai valtion lainojen korkoetuutena tai korkotukilainan korkotukena. Vanhan ohjelmakauden päättyessä vuoden 1999 lopussa maatalouden investointituet asetettiin hakukieltoon. Uusien sääntöjen mukaisten investointitukien haku avautuu huhtikuussa 2000.

Vuosina 1996-1999 investointitukea myönnettiin runsaaseen 3 100 navetta-

Vuosina 1996-1999 tehdyt rahoitustukipäätökset, kpl sekä avustus ja korkoetus, milj. mk tukikohteittain.

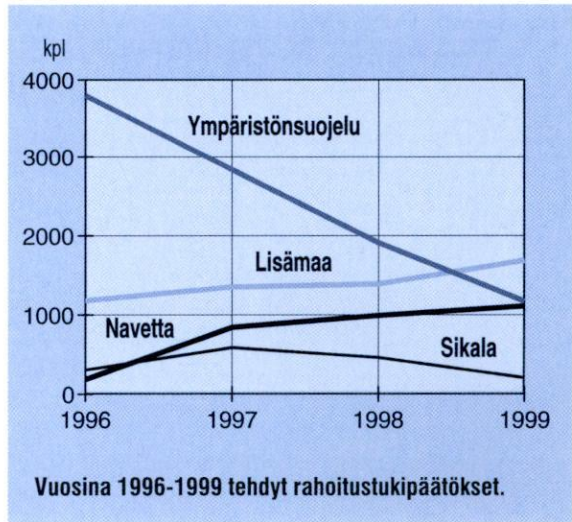
	A- ja B-tukialue		C-tukialue		Koko maa	
	kpl	Mmk	kpl	Mmk	kpl	Mmk
Navetan rakentaminen	772	192,3	2 365	482,6	3 137	674,9
Sikalan rakentaminen	956	212,4	601	91,3	1 557	303,7
Broilerihallin rakentaminen	133	55,2	70	11,6	203	66,8
Lihakarjarak. rakentaminen	163	19,1	373	34,2	536	53,4
Muiden kotiel.rak. rakentaminen	167	24,3	44	6,7	211	31,0
Muiden tuot.rak. rakentaminen (varastot, konehallit, kuivurit)	3 616	317,6	1 289	47,6	4 905	365,2
Puutarhatalous	903	84,6	1 483	113,5	2 386	198,1
Ympäristönsuojeluinvestointi	1 587	29,7	8 135	144,0	9 722	173,7
Maatilatalouden yhteiskoneet	1 730	65,3	2 166	42,2	3 896	107,5
Lisämaanosto	1 972	78,1	3 628	89,9	5 600	168,0
Perusparannukset	2 415	68,3	1 754	20,5	4 169	88,9
Asuntotilan osto	1 649	31,5	3 095	58,8	4 744	90,4
Pienyritystoiminta	1 711	64,9	2 750	97,0	4 461	161,9
Muut investoinnit ¹⁾	583	26,0	2 158	111,0	2 741	137,0
Kirjanpitoavustus	480	4,2	898	7,8	1 378	12,0
Tilan pidon aloittaminen	1 044	115,3	1 763	189,1	2 807	304,3
Yhteensä	19 881	1 388,9	32 572	1 547,7	52 453	2 936,7

¹⁾ Muita tuettuja investointeja ovat yhteismetsät, poro-, koltta- ja luontaiselinkeinot, erikoismaatalous, hevos- ja lammastalous, maatiilojen lainoitus, asuinrakennukset sekä asuin- ja työympäristön parantaminen.

investointiin, avustusta ja korkotukea yhteensä 675 milj. mk. Tukipäätöksistä useampi kuin kolme neljästä koski C-tukialueella sijaitsevaa investointia. Navettainvestoinneista viidennes oli uudisrakennuksia. Uudisrakennuksista kolme neljästä oli pihattoja, joista lähes kaikki suunniteltiin toteutettavaksi lämminpihattoina. Navettainvestoinnit ovat lisääntyneet vuosi vuodelta. Vuonna 1999 tukea myönnettiin yli 1 100 navettainvestointiin.

Sikaloiden osalta tukea myönnettiin 1 600 investointiin, yhteensä 304 milj. markkaa. Vilkkain rakennusvaihe oli jo ohi vuonna 1999, jolloin tukea myönnettiin noin 200 hankkeeseen. Vuonna 1997 myönteisten tukipäätösten määrä kipusi lähes 600 kappaleeseen. Sikatalouden voimakas keskittyminen Länsi- ja Etelä-Suomeen näkyy selvästi myös tukikohteiden sijainnissa; lähes kaksi investointia kolmesta sijaitsi A- ja B-tukialueilla. Sikalainvestointien tavoin myös broilerirakennusinvestoinnit keskittyivät eteläosaan maata, ja noin 200 myönteistä tukipäätöstä painottuvat tuen myöntövaltuuden alkuvuosiin. Nautakarjarakennusinvestoinnit ovat lypsykarjanavetoiden tavoin kasvussa; vuonna 1999 tukea myönnettiin noin 200 investointiin, mikä on lähes kaksinkertainen määrä parin vuoden takaiseen verrattuna. Yhteensä tukea on myönnetty noin 500 nautakarjarakennusinvestointiin.

Lukumääräisesti eniten investointitukea myönnettiin ympäristönsuojeluinvestointeihin, yhteensä lähes 10 000 tukipäätöstä.

Valtaosan ympäristöinvestoinneista muodostivat lantalat, joita rakennettiin runsaasti heti ohjelmakauden alussa, sillä ympäristötuen ehtona oli, että tilalla on riittävä lannan varastointikapasiteetti ohjelmakauden päättyessä.

Lisämaakauppoja, muita tuotantorakennuksia, asuntotilan ostoa, pienyritystoimintaa sekä perusparannuksia koskevia tukipäätöksiä tehtiin 4 000-6 000 kutakin. Näistä markkamääräisesti eniten tukea myönnettiin rakennusinvestointeihin, yhteensä avustusta ja korkotukea 365 milj. markkaa. Lisämaakauppoihin tukea myönnettiin 168 milj. markkaa ja pienyritystoimintaan 162 milj. markkaa. Lisämaakauppoihin ja asuntotilan ostoon tuki myönnettiin lainan korkoetuutena kun taas pienyritystoiminnan ja perusparannusinvestointien tuki muodostui avustuksesta ja korkoetuudesta.

Kokemuksia investointitukijärjestelmästä – miten onnistuivat tiedotus ja neuvonta, entä vaikutukset tukitilojen talouteen ja työskentelyolosuhteisiin?

Leena Ala-Orvola

Maataloustuotantoa jatkaa aikovilla tiloilla tuotannon laajentaminen ja tehostaminen tai toiminnan laajentaminen perusmaatalouden ulkopuolelle oivallettiin varsin nopeasti avaimiksi, joilla viljelijän ammatissa voisi menestyä EU-jäsenyyden myötä muuttuneessa tilanteessa. Investointeja siivitti vuonna 1996 nykymuodossaan käyntiin pyörähtänyt maatalouden investointitukijärjestelmä.

Vuonna 1999 tehdyn investointitukijärjestelmän väliarvioinnin yhteydessä tukea saaneilta viljelijöillä tiedusteltiin heidän käsityksiään tukijärjestelmän toimivuudesta sekä arvioita investoinnin vaikutuksista maatilan toimintaan. Tiedustelu tehtiin postikyselyinä viljelijöille, joille oli myönnetty investointitukea maatalouden tuotantoon investointeihin tai pienyritystoimintaan vuosina 1996-1998. Tiedusteluun vastasi 583 viljelijää.

Tietoa runsaasti tarjolla mutta järjestelmä vaikeaselkoinen

Tietoa tukijärjestelmästä arvioitiin yleensä olleen riittävästi saatavilla. Kolme viljelijää neljästä piti tiedon määrää jokseenkin riittävänä. Määrää enemmän kritisoiitiin tiedon laatua, kuten myös tuen hakuun liittyvää paperisotaa. Kotieläinrakennusinvestoinnin tehneistä vain noin puolet piti tarjolla ollutta tietoa kohtuullisen helpotajuisena. Hieman tyytyväisempiä olivat viljankuivaamo-, konehalli- tai varastorakennusinvestointeihin tukea saaneet, joista kaksi kolmesta oli melko tyytyväisiä mutta myös heistä kolmannes piti tietoa vaikeaselkoisella. Tuen hakuprosessiin liittyvän paperisodan kokivat työläimmäksi kotieläinrakennusinvestointeja ja lisäpeltokauppoja tehneet viljelijät, joista noin 45 prosenttia katsoi hakuprosessin olleen erittäin työläs. Keskimäärin viljelijöistä runsas kolmannes piti hakuprosessia erittäin työläänä. Viidennes arvioi selvinneensä paperisodasta kohtuullisella työllä.

Tärkeimmiksi tietolähteekseen tukea haettaessa viljelijät nimesivät TE-keskuksen, jonka lähes neljä viljelijää viidestä arvioi yhdeksi kolmesta tärkeimmästä lähteestään. TE-keskuksilta tietoa oli saatu erityisesti rakennus- ja salaojainvestointien tuista. Toisaalta tukea hakeva viljelijä ei voi välttyä joutumasta tekemisiin tuen myöntävän TE-keskuksen kanssa. Ykkösasema tietolähteenä ei kuitenkaan vaikuta johtuvan pelkämästä pakosta, sillä myös TE-keskusten asiantuntemus ja palveluallttius saivat viljelijöillä hyvän arvosanan. Neljännos piti TE-keskuksesta saamaansa palvelua kiitettävänä ja kaksi kolmesta hyvänä tai tyydyttävänä. Hakemusruuhkien takia pitkiksi venyneistä tukihakemusten käsittelyajoista huolimatta vain seitsemän prosenttia arvioi palvelun heikkolaatuiseksi.

Pankki ja ammattilehdet jakoivat kakkossijan tietolähteiden tärkeydessä. Noin 60 prosenttia viljelijöistä luki kummatkin kolmen tärkeimmän tietolähteen joukkoon. Alle puolet viljelijöistä kelpuutti neuvontajärjestön ja vain joka kymmenes tuottajajärjestön kolmen kärkeen. Järjestöjen julkaisemien keskeisten ammattilehtien kautta niiden tiedonvälittäjän rooli on kuitenkin tätä suurempi. Maaseutuviranomaisilta oli saatu

tietoa lähinnä pienyritystoiminnan tuista. Muita tärkeitä tietolähteitä olivat meijerit ja teurastamot sekä naapurit.

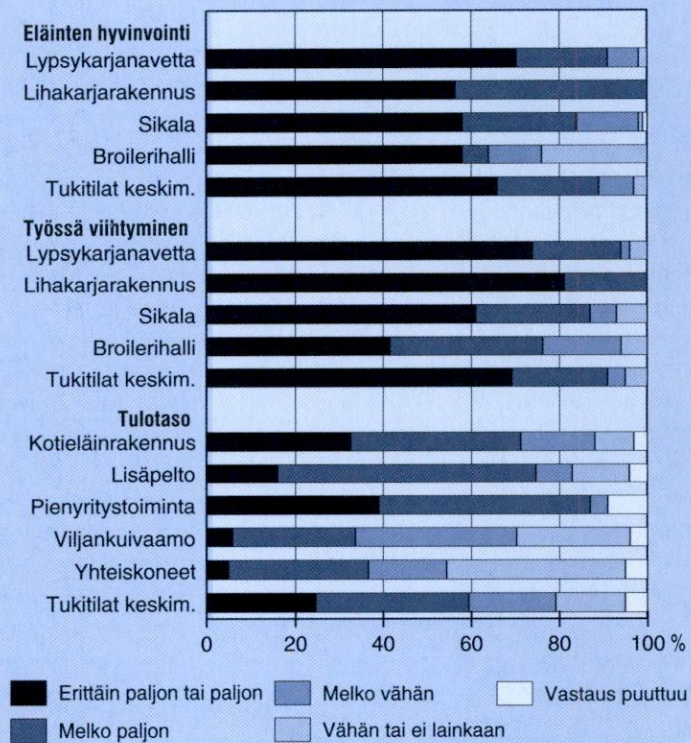
Talous, viihtyvyys ja eläinten hyvinvointi parantuneet

Kotieläinrakennuksen rakentaneista tai sitä laajentaneista kolme viljelijää neljästä ilmoitti investoinnin parantavan merkittävästi tilan tulotasoa ja kannattavuutta. Vajaa neljäsnes tiloista piti muutoksia vähäisillä. Vain kolmella prosentilla tulojen ja kannattavuuden ei arvioitu parantuneen lainkaan.

Lisäpeltokauppa paransi poikkeuksetta ainakin jonkin verran sekä tulotasoa että kannattavuutta, joskin vaikutus kannattavuuteen arvioitiin yleensä tulovaikutusta suuremmaksi. Pienyritysinvestointeja tehneistä lähes 90 % arvioi investoinnin lisänneen tuloja ja toiminnan kannattavuutta merkittävästi, mikä on suurempi osuus kuin minkään muun investoinnin kohdalla. Noin 40 % arvioi muutoksen suureksi tai melko suureksi, vähäisiksi tai olemattomaksi vaikutusten ei arvioitu jääneen yhdessäkään tapauksessa.

Kotieläinrakennusinvestointiin tukea saaneista 286 viljelijästä lähes 40 % arvioi viihtyvänsä työssään investoinnin jälkeen erittäin paljon paremmin, mikä lisäksi yli puolet arvioi viihtyvyyden parantuneen paljon tai melko paljon. Lampola- ja lihakarjarakennusinvestointeja tehneistä poikkeuksetta jokainen arvioi viihtymisen lisääntyneen merkittävästi. Broilerikasvattamojen kohdalla investoinnin ei katsottu parantaneen työssä viihtymistä lainkaan 6 prosentissa investoinneista.

Noin kolmanneksessa kotieläinrakennusinvestoinneista eläinten hyvinvoinnin arvioitiin lisääntyneen erittäin paljon ja joka toisessa tapauksessa melko paljon tai paljon. Vähäistä paranevista arvioitiin tapahtuneen suunnilleen joka kymmenellä tilalla. Pari prosenttia vastanneista katsoi eläinten hyvinvoinnin pysyneen ennallaan tai heikentyneen.

Viljelijöiden arviot siitä, missä määrin investoinnit ovat parantaneet eläinten hyvinvointia, työssä viihtymistä ja tulotasoa.

5. MAATALOUS JA YMPÄRISTÖ

Maatalouden ympäristöohjelma on kannustanut maataloussektoria päästövähennyksiin, mutta maatalouden suhteellinen osuus päästöistä ei ole vähentynyt, koska tehtaista ja asutuskeskuksista aiheutuva pistemäinen ympäristökuormitus on vähentynyt maatalouden ympäristökuormaa nopeammin. Maataloutta kokonaisuutena pidetään edelleenkin suurimpana vesistöjen rehevöittäjänä maassamme. Erityisesti maatalouden fosforipäästöt ovat merkittäviä. Vuoden 1999 kasvukausi oli sääolosuhteiltaan normaali, ja siten myös maatalouden ympäristövaikutukset olivat normaalivuoden tasoa.

Vuoden 1999 aikana julkistettiin ehdotus uudeksi ympäristötukijärjestelmäksi. Uudistuksen myötä järjestelmä tuli monipuolisemmaksi siten, että se pystyy entistä paremmin ottamaan huomioon tilakohtaiset erot ympäristönhoidossa. Samalla sen rakenne kuitenkin monimutkaistui. Uuden ympäristötukijärjestelmän julkistamisen jälkeen järjestelmän käytännön toimintamahdollisuuksia heikennettiin laskemalla maatalouden ympäristötukeen budjetoitua rahamäärää merkittävästi.

Suomalainen luomutuotanto laajeni edelleen. Hyväksytty luomutuotantoala on nyt 103 000 ha (4,7 % käytössä olleesta peltoalasta siirtymäkauden aloineen kokonaispinta-ala on 140 000 (6,4 %) hehtaaria. Perinteisen viljelyn tuotannon merkintäjärjestelmä eteni vuonna 1999, kun ensimmäinen suomalainen (vilja-)tila sai ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristösertifikaatin. Jo ennen myönnetty ISO 9002 -standardit mukaan lukien vuoden puolivälissä Suomessa oli laatujärjestelmäsertifikaatteja 14 tilalla. Tässä vaiheessa laatusertificaatit toimivat tuotteen erilaistajina, mutta tulevaisuudessa niistä saattaa tulla välttämättömiä kaupan käynnin vähimmäisvaatimuksia.

Vuonna 1999 julkisuudessa eniten esillä ollut elintarviketurvallisuusongelma oli alkuvuodesta levinnyt listerioosi. Listerioosin aiheutti *Listeria monocytogenes* -bakteeri, jota ilmeni useamman meijerin tuotteista. Vuoden lopussa ilmeni myös useamman ihmisen tartuttanut salmonellaepidemia. Kyseessä oli Suomessa melko harvinainen *Salmonella agona* -tyyppi. EHEC-bakteeri ei ollut Suomessa näkyvästi esillä. Vuoden aikana sattui myös yksittäinen, erittäin harvinainen botuliinitartunta. Tutkimusten mukaan suomalaisissa vesistöissä ei kuitenkaan esiinny botuliinia aiheuttavaa bakteeria aikaisempia vuosikymmeniä enempää.

Vuoden 1999 aikana EU:ia koetteli belgialainen dioksiinirehuskandaali. Sen sijaan otsikot hullunlehmäntaudista vähenivät vuoden aikana, joskin sekä Ranska että Saksa olivat EU:n komission kanssa törmäyskurssilla, koska ne eivät olisi halunneet päästää iso-britannialaista naudanlihaa ja lihavalmisteita vielä markkinoilleen. Osittain näiden viime aikaisten elintarviketurvallisuuskandaaleitten vuoksi EU:ssa alettiin valmistella elintarviketurvallisuustyötä koordinoivan viranomaiselimen perustamista.

Geenitekniikan ja yleisemminkin biotekniikan asema elintarviketuotannossa oli eräs keskeisiä puheenaiheita vuonna 1999. Tuotantolähtöinen biotekniikkateollisuus on liputtanut voimakkaasti biotekniikan käyttöönoton puolesta. Sen sijaan yhteiskuntataloudelliset tahot ovat omaksuneet neutraalimman kannan painottaessaan tekniikoihin liittyviä arvaamattomia yhteiskunnallisia aspekteja ja luonnontieteellisten riskien realisoituessa tulevien ongelmien peruuttamattomuutta. Kauppapolitiikassa ympäristö- ja elintarviketurvallisuuskysymykset tulivat viime vuonna esille, kun EU nosti asiat WTO neuvottelupöytään.

5.1. Maatalouden ympäristötuki 2000-2006

Valtioneuvosto teki elokuussa 1999 päätöksen EU:n ns. maaseutuasetuksen (EY n:o 1257/1999) mukaiseksi Suomen esitykseksi horisontaalisesta maaseudun kehittämissuunnitelmasta ohjelmakaudelle 2000-2006. Ratkaisu on osa Agenda 2000-uudistusta. Suunnitelma sisälsi ehdotukset maatalouden uusiksi luonnonhaittakorvaus- ja ympäristötukijärjestelmiksi. Ympäristötukijärjestelmän osalta ehdotus pääsääntöisesti pohjautuu muistionsa (MMM työryhmämuistio 1999:13) kesäkuussa 1999 maa- ja metsätalousministeriölle jättäneen laajapohjaisen ympäristötukityöryhmän eli ns. MYTO-työryhmän työhön.

Horisontaaliseen maaseudun kehittämissuunnitelmaan sisältyvän maatalouden ympäristötukijärjestelmä 2000-2006:n (tästä eteenpäin: uusi ympäristötuki) tarkoituksena on korvata maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999 (tästä eteenpäin: vanha ympäristötuki). Vielä maaliskuussa 2000 EU:n komissio ei ole ilmoittanut hyväksyneensä Suomen esitystä uudeksi ympäristötueksi, joten järjestelmä ei välttämättä toteudu kaikilta osiltaan tässä kuvatussa muodossa.

On todennäköistä, että uuden ympäristötuen toimeenpano joudutaan aloittamaan ennen kuin EU:n komissio antaa päätöksensä. Tällöin menetellään samalla tavalla kuin vanhaa ympäristötukea käynnistettäessä, jolloin viljelijöiden sitoutuminen tukiehtoihin oli ehdollista: viljelijä saattoi peruuttaa osallistumisensa, mikäli lopulliset ehdot muuttuivat niistä, jotka sopimushetkellä olivat tiedossa.

Mikäli viljelijällä on voimassa vanhan ympäristötuen mukainen ympäristötukisopimus, joka päättyy vuoden 2000 lopussa tai myöhemmin, viljelijä voi niin halutessaan kevään 2000 tukien haun yhteydessä ilmoittaa siirtyvänsä uuteen ympäristötukeen ja antaa samassa yhteydessä uuden

sitoumuksen. Tällöin vanha ympäristötukisitoumus raukeaa ja uuden ympäristötuen ehdot ja tukitasot tulevat voimaan.

Uusi ympäristötuki on EU-osarahoitteen siten, että EU:n rahoitusosuus on tavoite 1 -alueella 75 % ja muualla maassa 50 %. Kokonaisuudessaan uuden ympäristötuen rahoitus on 2000-2006 ohjelmakaudelle 10,3 miljardia markkaa, josta EU-rahoituksen osuus on 5,8 miljardia markkaa eli 56 %. EU-rahoitus tulee siten vuositasolla olemaan markkamääräisesti samaa absoluuttista suuruusluokkaa kuin vanhasa ympäristötueessa. Sen sijaan kotimainen rahoitusosuus vähenee rahoitusosuusprosenttien muutosten takia. Tämän johdosta ympäristötuki alenee vuositasolla nykyisestä n. 1,7 miljardista n. 1,4 miljardiin markkaan.

Uuden ympäristötuen ympäristöllinen pääpaino on kuten vanhankin vesiensuojelussa. Lisäksi pyritään rajoittamaan päästöjä ilmaan, vähentämään torjunta-aineiden käyttöä sekä huolehtimaan maaseutumaisemasta ja luonnon biologisesta monimuotoisuudesta. Tavoitteena on varsin laaja viljelijöiden osallistuminen. Uusi ympäristötuki tähtää 75 %:n pinta-alakattavuuteen, mikä todennäköisesti saavutettaneenkin, kun otetaan huomioon vanhan ympäristötuen 90 %:n kattavuus. Uuteen ympäristötukeen on sisällytetty vastaavanlainen ikärajoitus kuin vanhaankin: vain alle 65-vuotiaat viljelijät ovat perus- ja lisätoimenpiteistä maksettavaan tukeen oikeutettuja. Sen sijaan tiettyjä erityistukisopimuksia voivat tehdä myös yli 65-vuotiaat viljelijät. Ympäristötukisopimuskausi on edelleen pääsääntöisesti viisivuotinen.

Uusi ympäristötuki ei toimenpiteiltään eroa mitenkään merkittävästi vanhasta. Rakenteellisesti olennaisin muutos on ympäristötuen perustuen korvaaminen perus- ja lisätoimenpiteistä maksettavalla tuella. Ympäristötuen erityistuki sen sijaan säilyy rakenteellisesti suunnilleen ennallaan. Lisätoimenpiteiden käyttöönotto merkitsee valinnaisuuden lisääntymistä.

Toinen olennainen muutos on tuen maksuperusteiden muuttuminen. Tuki on edelleen hehtaarikohtaista, mutta tuen määrään eivät enää vaikuta tukialue tai viljelykasvi sillä poikkeuksella, että kesannolle ympäristötukea ei pääsääntöisesti makseta. Tuki vaihtelee kuitenkin tuotantosuunnan mukaan, tosin tuotantosuuntia on ainoastaan kaksi. Tila voi olla joko kasvinviljely- tai kotieläintila, joskin tämän lisäksi puutarhakasvialalle maksetaan erikseen määriteltyä ympäristötukea. Kotieläintilaksi voi ilmoittautua tila, jolla on vähintään 0,4 eläinyksikköä tukikelpoista peltöhehtaaria kohti tai vähintään 10 eläinyksikköä koko sitoumuskauden ajan. Muut tilat katsotaan kasvinviljelytiloiksi. Viljelijän tulee ympäristötukisitoumuksen ensimmäistä kertaa tehdessään valita joko kasvinviljelytilan tai kotieläintilan toimenpiteet.

Kaikille tiloille yhteisiä pakollisia perustoimenpiteitä on viisi. Ne koskevat 1. viljelyn ympäristösuunnittelua ja -seurantaa, 2. peltokasvien peruslannoitusta, 3. kasvin-suojelua, 4. pientareita ja suojakaistoja ja 5. luonnon biologisen monimuotoisuuden ylläpitoa ja maisemanhoitoa. Tämän lisäksi kotieläintiloja koskee lannasta huolehtimiseen liittyvä pakollinen kuudes perustoimenpide, joka määrittelee mm. lannan patterivarastoinnin ehdot, lannan ravinteiden huomioon ottamisen lannoituksessa sekä lannan levityksen yksityiskohtaisemmat ohjeet. Tuki pakollisista perustoimenpiteistä on kasvinviljelytilalla 555 mk/ha ja kotieläintilalla 695 mk/ha. Kotieläintilojen korkeamman hehtaarituen perusteena on lannasta huolehtimiseen liittyvä pakollinen perustoimenpide. Puutarhakasvialalle maksettava tuki perustoimenpiteistä on puutarhakasvista riippuen joko 1 980 mk/ha (avomaan vihannekset, koriste-, mauste- ja lääkekasvit) tai 2 880 mk/ha (marja- ja hedelmäkasvit, taimitarhakasvit). Viljelijän tulee toteuttaa kaikki perustoimenpiteet viiden vuoden ajan sitoutumisestaan lähtien.

Pakollisten perustoimenpiteiden lisäksi

jokaisen maatalouden harjoittajan pitää valita yksi lisätoimenpide. Lisätoimenpiteistä osa on sellaisia, että niiden valitseminen on mahdollista vain kotieläintiloille. Lisätoimenpiteitä ovat tarkennettu lannoitus, viljelyn monipuolistaminen, talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus sekä maatalan monimuotoisuuskohteet. Kotieläintiloille mahdollisia lisätoimenpiteitä ovat edellisten lisäksi seuraavat: lantalan kattaminen, lannan johtaminen säiliöön alakautta, lannan varastointi turpeen kera, lannan kaasujen talteenotto, tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen ja maitohuoneen pesuvesien käsittely. Yhden lisätoimenpiteen valintasäännöstä on yksi poikkeus: viljelijä, jonka maatala sijaitsee A- tai B-tukialueella ja joka on valinnut lisätoimenpiteeksi viljelyn monipuolistamisen, voi tämän lisäksi valita toisen lisätoimenpiteen.

Puutarhakasvialalle mahdollisia lisätoimenpiteitä ovat tarkennettu ravinteiden seuranta, typpilannoituksen tarkentaminen liukoisen typen mittauksen avulla ja katteen käyttö monivuotisten puutarhakasvien rikkakasvitorjunnassa.

Kotieläin- ja kasvinviljelytiloilla lisätoimenpiteistä maksettava tuki vaihtelee välillä 80-140 mk/ha. Puutarhakasvialalle lisätoimenpiteistä maksettava tuki vaihtelee välillä 80-1 450 mk/ha. Viljelijän tulee toteuttaa ensimmäisenä ympäristötukisitoumusvuonna valitsemaansa lisätoimenpidettä viiden vuoden ajan. Ainoastaan siinä tapauksessa, että tila aloittaa tai lopettaa kotieläinten pidon tai puutarhakasvien viljelyn, lisätoimenpiteen voi muuttaa.

Erityistukisopimuksia voidaan tehdä seuraavista toimenpiteistä: suojavyöhykkeiden perustaminen ja hoito, kosteikon ja laskeutusaltaan perustaminen ja hoito, muut valumavesien käsittelymenetelmät, luonnonmukainen tuotanto, pohjavesialueiden peltoviljely, lannan käytön tehostaminen, perinnebiotoopit, muu luonnon monimuotoisuuden edistäminen, maiseman kehittäminen ja hoito, alkuperäisrotujen kasvatta-

minen, alkuperäiskasvien viljely ja happamuuden alueellinen vähentäminen. Erityistukimäärät vaihtelevat sopimuksesta riippuen välillä 390-3 600 mk/ha ja 500-1 000 mk/ey.

Erityistukisopimuksen saamisen edellytyksenä on, että viljelijä toteuttaa myös perustoimenpiteitä. Erityistukisopimukset tehdään pääsääntöisesti viideksi vuodeksi. Poikkeuksen muodostavat suojavyöhykkeen perustamisesta ja hoidosta sekä kosteikon ja laskeutusaltaan perustamisesta ja hoidosta tehtävät sopimukset, jotka voidaan tehdä myös kymmeneksi vuodeksi.

Sekä perus- ja lisätoimenpiteistä maksettava tuki että erityistoimenpiteistä maksettava tuki on vanhan ympäristötuen tapaan korvausta vaadittavien toimenpiteiden aiheuttamista kustannuksista ja tulonmenetyksistä. Lisäksi tukitoimenpiteisiin sisältyy perus- ja lisätoimenpiteiden osalta 17 % kannustin. Erityistukiin sisältyy 20 % kannustin. Poikkeuksena tästä on suojavyöhykkeiden perustamis- ja hoitosopimus, jossa sopimustyyppin vesiensuojellisuuden tärkeyden takia on käytetty 30 %:n kannustinta.

Perus- ja lisätoimenpiteistä sekä erityistukisopimuksista maksettava yhteenlaskettu hehtaarikohtainen tuki ei saa ylittää neuvoston asetuksen (EY n:o 1257/1999) liitteessä määrättyä enimmäistasoa, joka on yksivuotisilla viljelmillä 600 euroa/ha (3 567 mk/ha), erikoistuneilla monivuotisilla viljelmillä 900 euroa/ha (5 351 mk/ha) ja muussa maankäytössä 450 euroa/ha (2 675 mk/ha).

5.2. Maatalouden ympäristötuki 2000-2006:n arviointia

Uuden ympäristötuen vaikutuksista on arvioitu, että sekä eroosio että maatalouden aiheuttama vesien fosfori- ja typpikuormitus alenisivat keskipitkällä aikavälillä (5-10

vuotta) noin 30-40 %. Lisäksi orgaanisen aineen kuormitus sekä ulosteperäisten bakteerien joutuminen vesiin vähenisi merkittävästi. Torjunta-aineiden käyttöön liittyvät toimenpiteet vähentäisivät torjunta-aineiden huuhtoumariskiä arviolta noin 20%. Ammoniakkipäästöt ilmaan vähentyisivät noin 15-20% ja metaanipäästöt jonkin verran. Vanhan ja uuden ympäristötuen yhdessä arvioidaan pitkällä aikavälillä alentavan vesien fosfori- ja typpikuormitusta n. 50 % 1990-luvun alun tilanteeseen verrattuna. Koska seurantatietoa ei vielä ole riittävästi, on vaikea arvioida, toteutuvatko ennustetut ympäristövaikutukset. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että esim. maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiselle asetetut tavoitteet eivät ole toteutuneet toivotussa määrin.

Vertailtaessa vanhaa ja uutta ympäristötukea käy ilmeiseksi, että mahdollinen myönteinen ympäristövaikutuskehitys ei ainakaan voimistu uuden ympäristötuen myötä. Erityisen huolestuttava tilanne on luonnon biologisen monimuotoisuuden osalta. Uusi ympäristötuki mitä todennäköisimminkin kykenee ainoastaan pitämään yllä vanhan ympäristötuen aikana saavutetun ympäristönhoidon tason. Uuden ympäristötuen perustoimenpiteet ovat nimittäin pitkälti samat kuin vanhan ympäristötuen perustuen ehdot. Ainoa varsinainen ero kasvinviljelytilojen osalta on siinä, että talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus on siirretty lisätoimenpiteeksi. Vain kotieläintiloja koskeva perustoimenpide eli lannan varastoinnista ja levytyksestä huolehtiminen ei sekään poikkea sanottavasti vanhan ympäristötuen ja muun lainsäädännön määräyksistä. Kun otetaan huomioon, että vanhan ympäristötuen aikana lannan varastointi-tilat hoidettiin periaatteessa jo kuntoon, uusi ympäristötuki on tässä suhteessa kustannusrasitukseltaan jopa kevyempi. Ainoastaan uudistuotantorakennusten lantavarastojen rakentamisesta aiheutuu kustannuksia.

Myös erityistukien osalta muutokset ovat vähäisiä. Verrattuna vanhaan ympäristötuen erityistukeen ainoa varsinainen uusi sopimuskohde on alkuperäiskasvien viljely. Tosin myös pohjavesialueiden peltoviljely on uusi erityistukisopimustyyppi, mutta käytännössä se korvaa vanhan ympäristötuen erityistuen mukaisen maataloustuotannon laajaperäistämissopimuksen. Lisäksi valumavesien käsittelymenetelmien yhteydessä tuettavia menetelmiä lisätään siten, että säätösaloajituksen lisäksi tukikelpoisiksi tulevat säätökastelu ja kuivatusvesien kierrätys.

Jos valinnaisia lisätoimenpiteitä otettaisiin laajamittaisesti käyttöön, olisi mahdollista saavuttaa merkittäviä parannuksia maaseutu ympäristön tilassa. Tämä ei valitettavasti kuitenkaan tule toteutumaan, sillä ympäristötukityöryhmän alkuperäinen ajatus useamman kuin yhden lisätoimenpiteen valitsemismahdollisuudesta on jouduttu hylkäämään rahoituskehyksen tiukuuden takia. Ympäristötuen pieneneminen vuositasolla n. 1,7 miljardista n. 1,4 miljardiin markkaan estää useampien lisätoimenpiteiden samanaikaisen valinnan. Ainoa sallittu poikkeus eli mahdollisuus valita A- ja B-tukialueilla toinen lisätoimenpide viljelyn monipuolistamisen lisäksi ei sanottavasti kohenna uuden ympäristö-

tukijärjestelmän ympäristöllistä vaikuttavuutta. Käytännössä poikkeuksen tarkoituksena on turvata erikoiskasvien kuten rypsin viljely Etelä-Suomessa.

Uusi ympäristötuki pakollisista perus- ja lisätoimenpiteistä on minimissään 635 mk/ha (kasvinviljelytila, joka on valinnut lisätoimenpiteeksi joko tarkennetun lannoituksen tai maatalan monimuotoisuuskohteet) ja maksimissaan 975 mk/ha (A- tai B-tukialueella sijaitseva kotieläintila, joka on valinnut viljelyn monipuolistamisen lisäksi (140 mk/ha) jonkin toisen 140 markan hehtaaritukilisäyksen tuottavan lisätoimenpiteen kuten talviaikaisen kasvi- peitteisyyden ja kevennetyn muokkauksen tai lantalan kattamisen). Hehtaarikohtaisen tuen vaihteluväli on selvästi pienempi kuin vanhassa ympäristötuen, missä se oli 1 727 markasta (nurmi, A-tukialue) 253 markkaan (viljakasvit, C2-C4 -tukialueet) per hehtaari. Uuden ympäristötukijärjestelmän selkeimpiä voittajia ovatkin C-tukialueen viljatilat ja suurimpia häviäjiä A-tukialueen nurmivaltaiset kotieläintilat.

Uutta ympäristötukea on kuitenkin tarkasteltava yhdessä luonnonhaittakorvauksen eli LFA-tuen kanssa. Taulukossa on laskettu, kuinka suuriksi vanha ja uusi ympäristö- ja LFA-tuki muodostuvat erilaisilla tiloilla. A-tukialueella ympäristö-

Vanhan (1999) ja uuden (2000) ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen (LFA) kokonaismäärät erityyppisille maataloille laskettuna.

	Ympäristö- tuki, mk	1999		Ympäristö- tuki, mk	2000	
		LFA, mk	Yhteensä, mk		LFA, mk	Yhteensä, mk
Viljatila A-alueella 50 hehtaaria	51 505	0	51 505	27 616	44 475	72 091
Sianlihantuotantotila B-alueella 46 sikapaikkaa, 42 hehtaaria	24 244	39 139	63 383	29 148	49 415	78 563
Naudanlihantuotantotila C1-alueella 55 eläinpaikkaa, 33 hehtaaria	18 220	32 741	50 961	25 126	39 546	64 672
Maidontuotantotila C2-alueella 14 lehmää, 27 hehtaaria	17 507	27 400	44 907	19 925	33 323	53 248

tuessa tapahtuva jyrkkä pudotus kompensoituu täysin LFA-tuella. Näyttääkin siltä, että uudet ympäristö- ja LFA-tukitasot tuottavat käytännössä lähes kaikilla tiloilla vanhoja ympäristö- ja LFA-tukitasoja korkeamman tukisumman. Tämä auttaa omalta osaltaan Agenda 2000 –uudistuksen aiheuttamien, tuottajahintojen leikkauksista johtuvien tulonmenetysten hyvittämisessä.

Vaikuttaa ilmeiseltä, että uuden ympäristötuen rahoituskehyksen tiukkuus tulee aiheuttamaan tarkistuksia järjestelmän aiottuun sisältöön: joko perus- ja lisätoimenpiteiden tukitasoja joudutaan jonkin verran laskemaan, lisätoimenpiteet hylkäämään kokonaan tai erityistukien määrää pienentämään. Vaikka on mahdollista, että hehtaarikohtaisen ympäristötuen suhteellisen tuntuva aleneminen erityisesti A-tukialueella (nurmien osalta kotieläintilalla maksimissaan 952 mk/ha ja minimissään 752 mk/ha sekä viljojen osalta kasvinviljelytiloilla maksimissaan 418 mk/ha ja minimissään 218 mk/ha) laskee osallistumisaktiiviteettiä nykyisestä, ei ole perusteltuja syitä olettaa, että asetettua 75 %:n kattavuustavoitetta ei saavutettaisi.

Yksinkertainen laskelma osoittaa, että mikäli uusi ympäristötuki toteutuu horisontaalisen maaseudun kehittämissuunnitelman mukaisilla pienimmillä mahdollisilla hehtaarituuilla ja 75 %:n kattavuudella, niin keskiarvona laskien tuen tarve muodostuu vuositasolla n. 120 miljoonaa markkaa rahoituskehystä suuremmaksi. Herkkystarkastelu osoittaa ongelman vakavuuden. Jos korvataan pienimmät mahdolliset hehtaarituet todennäköisesti toteutuvilla ja oletetaan 85 % kattavuus, niin keskiarvona laskien tuen tarve muodostuu vuositasolla peräti 340 miljoonaa markkaa rahoituskehystä suuremmaksi.

Rahoitusvaje tosin pienenee jonkin verran, mikäli ohjelmakaudelta 1995-1999 siirtyy säästyneitä ympäristötukivaroja käytettäväksi ohjelmakaudella 2000-2006 tai mikäli uudet ympäristötukisopimukset eivät sido ennustetun suuruista tukimäärää

(750 milj. mk) ohjelmakauden 2000-2006 jälkeen päättyvien sitoumusten hoitamiseen. Rahoitusvajeen muodostumisen kannalta olennaista on erityisesti kesantoalan kehitys, sillä ympäristötukeahan ei makseta kesantotalle. Jos 10 %:n velvoitekesannointivaatimus yli 92 tonnin laskennallisen sadon tuottaville tiloille yhdistettynä vapaaehtoiseen kesannointiin tuottaa riittävän suuren kesantoalan, ympäristötuen rahoituksen onnistuminen esitetyn rahoituskehyksen puitteissa tulee todennäköisemmäksi.

Vaikka pahimmat rahoitukselliset ja muut uhkakuvat eivät toteutuisikaan, vaikuttaa joka tapauksessa siltä, että ympäristötuen vuosittaisen rahoituksen leikkaaminen nykyisestä n. 1,7 miljardista markasta n. 1,4 miljardiin markkaan uhkaa vesittää uudelle ympäristötuelle asetettujen ympäristölistien vaikutustavoitteiden toteutumisen.

5.3. Maatalouden ympäristöpolitiikan tulevaisuuden näkymät

Euroopan unionin komission Agenda 2000 –uudistus pitää sisällään monia ympäristön merkitystä korostavia toimia. Tarkoituksena on kehittää nk. maatalouden eurooppalainen malli, jonka keskeisiä tavoitteita on luoda ”sellaisiin terveisiin ja ympäristöystävällisiin tuotantomenetelmiin perustuva maatalous, joka pystyy tuottamaan yhteiskunnan vaatimukset täyttäviä laatu- tuotteita”. Maataloutta harjoitettaessa on toisin sanoen otettava huomioon maise-manhoito ja luonnonympäristön säilyttäminen, eli maatalouden on oltava ympäristöystävällistä ja ympäristönsuojelunäkökohtia kunnioittavaa.

Yksi keskeisimmistä maatalouden ympäristöpolitiikan välineistä ohjelmakaudella 2000-2006 on maaseudun kehittämisasetus, jonka piiriin maatalouden ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen lisäksi kuuluvat mm. kestävä metsänhoi-

don edistämistoimet ja merkittävien luonnonarvojen lisäämispyrkimykset.

Kehityssuunta maatalouden ympäristöpolitiikassa on se, että tietyt ympäristövaatimukset liitetään myös muihin tukiin kuten luonnonhaittakorvaukseen (LFA-tuki) ja CAP-tukeen. Ehtojen tarkoituksena on lähinnä varmistaa, että kullakin alueella harjoitetaan sille sopivia, hyväksi havaittuja viljelykäytäntöjä, jotka eivät ole ympäristön kannalta haitallisia. Lisäksi yleisenä periaatteena säilyy edelleen se, että mikäli jossakin EU-säädöksessä (vrt. nitraattidirektiivi ja typen enimmäiskäyttömäärät) edellytetään maataloudelta tiettyjä ympäristön huomioon ottamiseen liittyviä toimenpiteitä, niiden toteuttamisesta ei voi saada korvausta ympäristö- tai muun tuen kautta.

Suomen EU-puheenjohtajakaudella Helsingin huippukokouksessa joulukuussa 1999 hyväksyttiin EU:n maatalouden ja ympäristön väliseen suhteeseen liittyvää päätöksentekoa ohjaava strategiapaperi, nk. maatalouden ympäristöstrategia, joka määrittelee periaatteet ympäristönäkökohtien ja kestävän kehityksen sisällyttämiseksi yhteiseen maatalouspolitiikkaan.

Maatalouden ympäristöstrategia lähtee liikkeelle maatalouden eurooppalaisesta mallista ja painottaa sen keskeisiä elementtejä eli perheviljelmäpohjaisuutta, maatalouden monivaikutteisuutta ja maataloustuotannon kestävää kilpailukykyä.

Valitettavasti maatalouden ympäristöstrategiassa on kaksi keskeistä puutetta: se luottaa liikaa jo tehtyihin päätöksiin ja sivuuttaa konkreettiset toimenpide-ehdotukset lähes kokonaan. Ympäristöstrategiassa annetaan sellainen kuva, että uusia toimenpiteitä ei juurikaan enää tarvita: Agenda 2000 –uudistus jo sinällään riittää varmistamaan eurooppalaisen maaseutuympäristön säilymisen ja maataloustuotteiden korkean laadun.

Kestävän kehityksen seurannan tärkeyttä korostetaan, mutta seurannan konkreettista järjestämistä ei yksityiskohtaisemmin pohdita. Ympäristöindikaattorit tosin nostetaan seurannan keskeisimmiksi välineiksi, mutta indikaattorien painopistealueiden määrittely jää yleiselle tasolle eikä niiden käyttöönotolle esitetä aikataulua. Kaiken kaikkiaan maatalouden ympäristöstrategia linjaa maatalouden ympäristöpolitiikkaa niin yleisellä tasolla, että sen pohjalta on vaikeaa lähteä kehittämään todellisia politiikkatoimenpiteitä.

Ympäristöasioiden painottaminen ei tietenkään koske pelkästään maataloutta, sillä kestävän kehityksen periaatteita toteutetaan EU:ssa läpäisyperiaatteella. Kaikki elinkeinot ja yhteiskunnan osa-alueet joutuvat omalta osaltaan ottamaan huomioon ympäristönäkökohdat, mutta maatalouden ja ympäristön läheinen toiminnallinen yhteys korostaa maatalouden merkitystä ympäristön ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttäjänä, kehittäjänä ja säilyttäjänä.

Elintarviketurvallisuuden yhteiskuntataloudellinen merkitys

Jukka Peltola

Elintarviketurvallisuuden merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa on lisääntynyt viime vuosina. Syynä on yleinen elintason nousu ja sen myötä muovautunut arvomaailma. Kehitys heijastaa myös elintarvikkeiden kysynnässä ja tarjonnassa tapahtuneita muutoksia: elintarvikkeiden matka tuottajalta kuluttajalle on kasvanut ja elintarvikkeet ovat yhä pitemmälle jalostettuja.

Elintarviketurvallisuus on monimutkainen kokonaisuus, joka muodostuu kaikkien yhteiskunnan jäsenten toiminnan tuloksena, ja joka vaikuttaa niin henkilöihin kuin yrityksiinkin. Yhteiskuntataloudellisena käsitteenä elintarviketurvallisuutta voidaan ajatella resurssina, jota hyödyntävät kuluttajat kulutuksessaan ja tuottajat tuotannollisessa toiminnassaan.

Käytännöllisimmillään elintarviketurvallisuus on tuotteeseen liittyvä laatuominaisuus, esimerkiksi tietyn patogeenin esiintymistodennäköisyys tuotteessa. Tuotteen turvallisuus ei ole määriteltävissä kaksijakoisesti. Sitä joko on tai ei ole. Sen sijaan turvallisuudessa on kyse patogeenien ja muiden haitallisten aineiden esiintymistodennäköisyyksistä, ja todennäköisyyksiin perustuvista riskeistä. Lisäksi elintarvikkeiden oman haitallisuuden ohella niitä käsittelevien ihmisten tartuntaherkkyys vaikuttaa riskin realisoitumiseen.

Elintarviketurvallisuus on osa tuottajille ja kuluttajille välttämätöntä infrastruktuuria kuten tiestö tai sähköverkko. Sen hyödykerakenteeseen sisältyy nk. julkishyödykeominaisuuksia: i) ketään ei voida estää sitä käyttämästä tai siitä nauttimasta (estää yksikköhinnan perimisen), ii) yksi lisäkäyttäjä ei käytöllään vähennä tai ”kuluta” yhteiskunnallista elintarviketurvallisuuden varantoa. Julkishyödykeominaisuuksien vuoksi yhteiskunnan rooli elintarviketurvallisuuden ylläpidossa on oleellinen.

Elintarviketurvallisuus on elinkeinon yhteinen asia

Maatalouselinkeino on elintarvikkeiden tarjontaketjun ensimmäinen jäsen, tuottaa raaka-ainetta elintarviketeollisuudelle. Se luo perustan elintarviketurvallisuudelle ja siten sillä on elintärkeä osa elintarviketurvallisuuden tuottajana ja ylläpitäjänä. Maataloudelle on tärkeää, että sillä säilyy hyvä maine korkealaatuisten ja turvallisten elintarvikkeiden tuottajana, koska se mahdollistaa esimerkiksi kotimaisuuden korostamisen markkinoinnissa.

Alkutuotanto on kuitenkin vain elintarvikkeiden tarjontaketjun ensimmäinen linkki. Elintarviketurvallisuuden kannalta kuljetus, jalostus ja kauppa ovat myös tärkeitä portaita elintarviketurvallisuuden ylläpidossa. Tarjontaketjun toimintaa elintarviketurvallisuuden ylläpidossa vaikeuttaa edellä mainittu elintarviketurvallisuuden tason vaikea määriteltävyys ja siihen liittyvät epävarmuustekijät. Tällaiset elintarvikkeiden laatuksymykset vaikuttavat myös tarjontaketjun sisällä, raaka-aineiden, puolivalmisteiden ja lopputuotteiden vaihtaessa omistajaa. Yleensä tuotteen myyjällä on kattavampi käsitys tuotteen laadusta kuin ostajalla, ja siten myyjälle muodostuu informaatioetu, jota hän voi hyödyntää kauppa käydessään. Sen vuoksi elintarviketurvallisuuden hinnoittelu tuotteen laatuksijänä on vaikeaa, ja sen merkitys kaupanteossa on vaikeammin

määriteltävissä kuin muiden, selvästi havaittavien laatusaikojen merkitys. Näitä informaation epätasaisesta jakautumisesta aiheutuvia ongelmia on pyritty vähentämään mm. sopimustuotannolla ja vertikaalisella integraatiolla.

Kuluttajat edellyttävät ostamiltaan elintarvikkeilta hyvää laatua. Normaalin kysynnän takaamisen lisäksi yrityksen on huolehdittava, ettei se leimaudu vakavien elintarviketurvallisuusongelmien lähteeksi. Maineen menetys voi vaarantaa yrityksen tai jopa koko sektorin toiminnan. Yksittäisissä yrityksissä ei välttämättä aina arvioida omien toimien seuraamuksia koko tarjontaketjun tai elinkeinon näkökulmasta. Tämä seikka edelleen painottaa yhteiskunnan merkittävää roolia elintarviketurvallisuuden tuotannossa ja ylläpidossa. Tarjontaketjun ohella kuluttajan omalla toiminnalla on tärkeä merkitys elintarvikkeiden turvallisessa käytössä. Sinänsä hyvien tuotteiden virheellinen säilytys ja käyttö voivat aiheuttaa vakavia elintarvikeperäisiä ongelmia. Sen vuoksi kuluttajan on kiinnitettävä huomiota myös omiin elintarvikkeiden käsittelymenetelmiinsä.

Koska turvallisuus on elintarvikkeiden yksi perusominaisuuksista, elintarviketurvallisuuden käyttö markkinoinnissa on vaikeaa ja sen vuoksi elintarviketurvallisuuden käytössä tuotteen erilaistajana ja hintadifferentiaation välineenä on oltava äärimmäisen varovainen. Elintarviketurvallisuuden painottaminen markkinoinnissa voi johtaa kuluttajan epäilemään ”tavallisia” tuotteita, ja siten mainonta voi vähentää tuotteen kokonaiskysyntää markkinoilla.

Odotukset ja valmiudet vaihtelevat maittain

Suomessa elintarviketurvallisuus on perinteisesti ollut erittäin korkeatasoista. Välillisesti tästä on osoituksena mm. EU:n Suomelle myöntämä lupa pitää yllä poikkeuksellisen tiukkaa valvontaohjelmaa salmonellan torjumiseksi. Eläinlääkintä- ja elintarvikelaitoksessa, EELA:ssa, tehtyjen arvioiden mukaan salmonellakontrolliohjelma on toiminut hyvin ja se on kansantaloudellisesti kannattava, koska vähäinen salmonellan esiintyminen edesauttaa työvoiman tehokasta toimintaa ja vähentää terveydenhoitokuluja.

Kansainvälisen kaupan näkökulmasta katsottuna elintarviketurvallisuus on tärkeä, mutta vaikeasti arvioitava laatuominaisuus. Sen tärkeyden vuoksi jotkin kauppaa rajoittavat toimet ovat sallittuja. Elintarviketurvallisuuden vaikea havaittavuus vaikeuttaa elintarvikkeiden valvontatoimien järjestämistä ja niistä sopimista. Kansallisista syistä johtuen kansainvälistä kauppaa koskevien sääntöjen ja hyväksyttävien riskitasojen sopiminen on tapauksittain erittäin vaikeaa. Asiaan liittyvät ongelmat ovat ajankohtaisia elintarviketurvallisuuden tultua virallisesti tärkeäksi kysymykseksi kansainvälisessä kauppapolitiikassa. Elintarviketurvallisuuskysymysten ennustetaan olevan tärkeässä roolissa alullaan olevalla WTO-kierroksella.

6. MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TILA

6.1. Maataloustulo

MTTL seuraa maatalousyrittäjien sektoritason tulokehitystä maatalouden kokonaislaskelman avulla. Laskelma perustuu kalenterivuositaisiin rahavirtoihin. Maksuperusteisen laskentamenetelmän takia esimerkiksi katovuodesta johtuvat satovahinkokorvaukset lasketaan seuraavan vuoden tuotoksi, jos ne maksetaan vasta seuraavan vuoden aikana. Lopputuotteiden tai tuotantopanosten varastojen muutoksia laskelmassa ei huomioida. Maataloussektoriin lasketaan kuuluvaksi perinteisen kotieläin- ja peltoviljelytuotannon lisäksi puutarhatalous, joka koostuu avomaalla ja kasvihuoneissa harjoitettavasta tuotannosta.

Maatalouden kokonaislaskelma lasketaan kahdesti vuodessa. Lokakuussa lasketaan ennuste kuluvalle vuodelle. Siinä hyödynnetään kuukausittain valmistuvia tuotantotilastoja, panosten käyttöä koskevia tilastoja, hintatilastoja sekä asiantuntijoiden arvioita tuottojen ja kustannusten kehityksestä. Helmikuussa valmistuu edellistä vuotta koskeva tarkennettu tilasto, jossa edellisten tilastojen lisäksi esimerkiksi tilastot koko vuoden tukien maksuista ja viljojen markkinoille tulosta ovat käytettävissä. Tarkennetussa laskelmassa tarkistetaan lisäksi

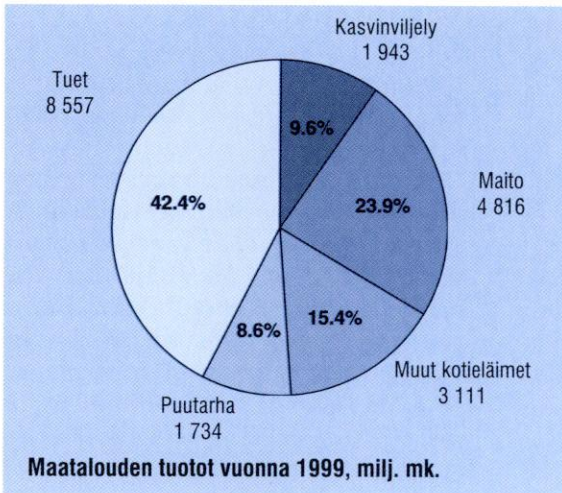
aiempien vuosien tilastoihin tulleita korjauksia ja täydennyksiä.

Vuotta 1999 koskevan laskelman mukaan viljelijöiden omalle työlle ja pääomalle saatavaa korvausta osoittava maataloustulo oli 5,6 mrd. mk. Lisäystä edelliseen vuoteen oli 0,1 mrd. mk eli 3 %. Maatalouden kokonaistuotto oli 20,8 mrd. mk, joka oli yhden prosentin suurempi kuin vuonna 1998. Markkinoilta saatu tuotto aleni kuitenkin 2 % ollen 11,6 mrd. mk. Tukien osuus kokonaistuotosta oli 8,6 mrd. mk eli 41 %.

Kasvinviljelytuotto väheni 110 milj. mk eli 6 %. Eniten tuoton alenemiseen vaikutti viljatuoton väheneminen 150 milj. markalla, jonka aiheutti pääasiassa myydyin määrän aleneminen 180 milj. kg. Perunatuottoa kasvatti hyvä sato yli 70 milj. mk, mutta sokerijuurikkaan tilitykset jäivät 40 milj. mk edellistä vuotta pienemmiksi. Kotieläintuotto aleni 150 milj. mk eli 2 % vuodesta 1998 vuoteen 1999. Naudanlihatuotto oli yli 80 milj. mk edellistä vuotta alhaisempi hintojen ja määrien 3 %:n alentumisen seurauksena. Sianlihatuotto sen sijaan aleni lähes 160 milj. mk hintojen laskettua 0,80 mk/kg eli 11 %. Maitotuottoon tuli 50 milj. markan lisäys tuotannon kasvun seurauksena. Siipikarjanlihan tuotanto jat-

Maataloustulo käyvin hinnoin vuosina 1992-1999, milj. mk ja indeksinä.

	Kokonais- tuotto	Kokonais- kustannus	Maatalous- tulo	Indeksi
1999 ^a	20 837	15 207	5 630	69
1998	20 715	15 262	5 453	66
1997	21 457	15 120	6 337	77
1996	21 698	15 198	6 500	79
1995	22 350	14 951	7 399	90
1994	25 389	17 026	8 363	102
1993	24 497	17 953	6 544	80
1992	26 163	18 011	8 153	100

koi voimakasta kasvuaan, ja vuoden 1999 tuotanto oli 8 % suurempi kuin vuoden 1998 tuotanto. Lisäksi hinta nousi, joten tuotto kasvoi 40 milj. mk eli 10 %. Kananmunien tuotanto väheni lähes 8 %, mutta hinnan nousun myötä tuotto säilyi ennallaan.

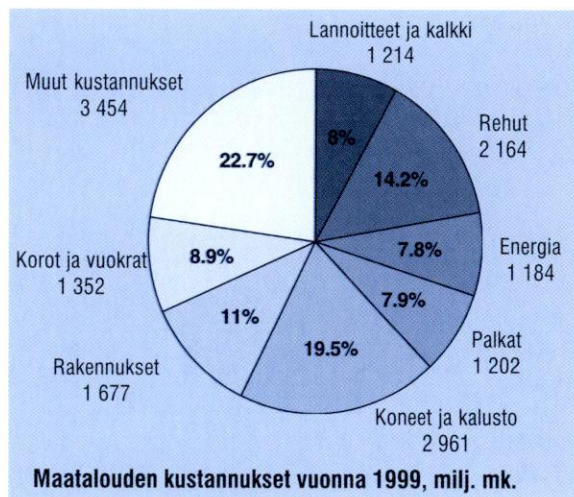
Puutarhatalouden markkinahintainen tuotto kasvoi 40 milj. mk eli 2 %. Eniten tuottoa kasvatti marjojen ja hedelmien tuoton kasvu sekä kasvihuoneviljelykäsien edellistä vuotta korkeampi tuotto.

Maatalouden tulonmuodostukseen vaikuttavat voimakkaasti tukien määrät. EU:n ja kansallisten tukijärjestelmien mukaisia tukia maksettiin 8,6 mrd. mk vuonna 1999, kun vuonna 1998 maksettujen tukien määrä oli 8,5 mrd. mk. Kansallisen tukijärjestelmän mukaisten tukien yhteismäärä aleni hieman, mutta EU:n yhteisten tukijärjestelmien mukaiset tuet kasvoivat lähinnä luonnonhaittakorvauksen kasvun myötä. Vuonna 2000 tukien merkitys viljelijöiden tulonmuodostuksessa korostuu entisestään, kun Agenda 2000 -uudistus tulee voimaan. Uudistuksen myötä viljojen, öljykasvien ja nautanlihan tuottajahinnat laskevat, ja hintojen laskua korvataan suorilla tuilla.

Maa- ja puutarhatalouden kustannukset olivat yhteensä 15,2 mrd. mk vuonna 1999, joten laskua edellisestä vuodesta oli vajaa prosentti. Kahden perättäisen heikkosatoisen vuoden seurauksena väkirehujen käyttö lisääntyi 7 %, mutta alentuneiden hintojen ansiosta rehukustannus kuitenkin aleni 50 milj. mk. Lannoitekustannus aleni 100 milj. mk eli 9 % lannoitteiden vähentyneen myynnin johdosta. Korkokustannus pieneni lainojen korkotason laskun takia noin 40 milj. mk, kun taas polttoainekustannus kasvoi lähes 70 milj. mk polttoaineiden hintojen nousun myötä.

Kiinteän pääoman kulumista mittaava poistokustannus säilyi edellisen vuoden tasolla. Kone- ja rakennusinvestoinnit lisääntyivät 1990-luvun alkuvuosien jälkeen tasaisesti, mutta vuonna 1999 investointien määrät kääntyivät laskuun. Maanparannusinvestoinnit (lähinnä salaojitusinvestoinnit) sen sijaan kasvoivat myös vuonna 1999. Investointien määrään on EU-jäsenyyden aikana vaikuttanut entistä voimakkaammin niille myönnetty tuet.

Edeltäviin vuosiin verrattuna maataloustulo säilyi alhaisella tasolla myös vuonna 1999. Vuosien 1998 ja 1999 vaikeat sääolosuhteet heijastuvat maataloustuloon si-

ten, että vuoden 1999 tulosparannuksen jälkeenkin maataloustulo oli yli 10 % alhaisemmalla tasolla kuin ennen kato-
vuosia. EU-jäsenyyttä edeltävään aikaan
verrattuna tason alennus on selvä; vuosien
1992-1994 keskimääräinen maataloustulo
oli 7,7 mrd. mk, joka oli 28 % korkeampi
kuin vuosien 1998 ja 1999 keskiarvo. Vuo-
den 1999 maatalouden kokonaislaskelmassa
ovat näkyvissä EU-jäsenyyden tuomat uu-
det ilmiöt suomalaiseseen maatalouteen eli
voimakas hintojen vaihtelu ja maatalouden
kokonaistuoton suuri riippuvuus tuista.
Lisäksi on jälleen nähty, kuinka riippuvai-
nen maatalous on luonnonolojen suosiolli-
suudesta.

Tilatason maataloustulon kehittymisen
arviointi maatalouden kokonaislaskelman
avulla on tehtävä varovaisesti. Koko sekto-
rin maataloustuloa verrataan usein tilojen
määrän muutokseen, ja lasketaan tilaa koh-
ti jäävä maataloustulo. Vertailussa on kui-
tenkin riski siitä, että toiminnan lopettavat
maatilat eivät edusta keskimääräistä maati-
laa vaan toimintaansa lopettelevaa passiivista
tai jopa tappiollista yritystä. Tällöin
esimerkiksi tappiollisen maatilan lopetta-
minen nostaa toimintaansa jatkavien maati-
lojen maatalouden kokonaislaskelman
perusteella laskettua keskimääräistä maati-
loustuloa vaikka niiden oma maataloustulo
ei muuttuisi todellisuudessa ollenkaan.

Tilakohtaisissa arvioinneissa tulee toisaal-
ta muistaa, että maatilojen lukumäärän
vähetessä ja tuotannon kokonaismäärän
säilyessä entisellä tasollaan jäljelle jäävien
tilojen keskikoko kasvaa. Keskikoon kas-
vun myötä yritysten työmäärä lisääntyy ja

yritysten toimintaan vaaditaan lisää pää-
omaa. Tämän vuoksi myös tilakohtaisen
maataloustulon tulee kasvaa, jotta yrittäji-
en työlleen (mk/tunti) ja sijoittamalleen
pääomalle saama korvaus (esim. oman pää-
oman tuotto-%) säilyisi samana. Maa-
taloustulon lisäyksen vaatimusta alentaa ai-
noastaan tuottavuuden kasvu tilakoon kas-
vaessa. Tuottavuus voi kasvaa esimerkiksi
uutta teknologiaa hyödyntävien koneiden
käyttöönoton tai tehokkaammin käytetyn
työajan ansiosta.

6.2. Maatalouden tuottavuus- kehitys

Vuonna 1997 maataloudessa saatiin sa-
malla panosmäärällä aikaan 1,33 kertaa
enemmän tuotantoa kuin vuonna 1987.
Toisaalta tässä tapauksessa voidaan sanoa,
että sama tuotantomäärä on tuotettu 0,75
-kertaisella panosmäärällä vuonna 1997
vuoteen 1987 verrattuna. Panosten käytön
laskusta merkittävä osa muodostui työpa-
noksen pienenemisestä. Työmäärä laski
vuosina 1987-1997 yli 35 %. Vuoden 1997
jälkeen tuottavuuskehitys näyttäisi pysäh-
tyneen, koska huonot sadot alensivat maa-
talouden kokonaistuotantoa vuosina 1998
ja 1999. Panosten käyttömäärä näyttää kui-
tenkin vakiintuneen vuoden 1997 tasolle.

1980-luvun viimeisinä vuosina tuotta-
vuus parani nopeasti. Tämä johtuu suurel-
ta osin katovuoden 1987 alhaisesta tuotta-
vuuden tasosta. 1990-luvun alkupuolella
tuottavuuskehitys oli vaatimatonta, jopa
hieman negatiivista. Kyseisenä ajanjaksona

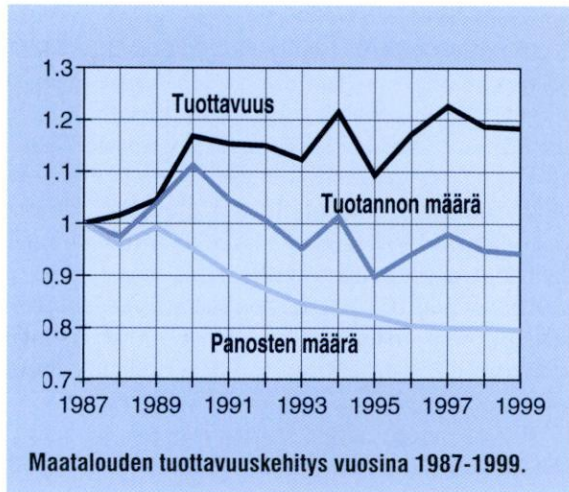
Keskimääräinen tuottavuuskehitys, % vuodessa.

	1987-1997	1990-1995	1990-1997	1994-1997	1995-1997
Kokonaislaskelma	2,92	-0,17	1,21	1,32	4,75
Viljatilat	2,18	0,24	-1,08	-1,69	-4,31
Sikatilat	1,47	-0,77	0,19	0,51	2,61
Naudanlihatilat	2,90	1,46	2,02	3,41	3,44
Maitotilat	1,28	-1,22	0,34	2,10	4,34

tuottavuusero Suomen ja Euroopan johtavien maatalousmaiden maataloudessa kasvoi erittäin voimakkaasti. Eräänä syynä Suomen heikkoon tuottavuuskehitykseen olivat tuotannonrajoitustoimet, jotka rajoittivat kotieläinryhmien kasvua ja tuottavuutta parantavia teknologia- ja valintoja. Myös epävarmuus tulevasta maatalouspolitiikasta ja tuotajahinnoista siirsi tuolloin investointipäätöksiä, ja tuottavuuskehitys pysähtyi.

EU-jäsenyys näyttää kiihdyttäneen tuottavuuskehityksen pitemmän aikavälin keskimääräiselle tasolle. Tämä johtuu lähes täysin tuotannon kasvusta. Rakennekehityksen ja tuotannonrajoitustoimenpiteiden purkautumisen seurauksena tuotannon määrä on kasvanut, vaikka tilojen määrä on pienentynyt jyrkästi. Tuotantopanosten kokonaiskäytön aleneminen on alkanut hidastua, vaikka tuotantopanosten keskinäiset käyttömäärät ovat muuttuneet. Aktiivitulojen lukumäärän pienenemisen seurauksena maatalouden työpanos on vähentynyt ja työtä on korvattu muilla tuotantopanoksilla.

Eri tuotantosuuntaa edustavista aktiivituloista tuottavuuskehitys näyttää olleen nopeinta naudanlihan tuotannossa. Maito- ja sikatiloilla tuottavuuskehitys on jäänyt, aivan viime vuosia lukuun ottamatta, alle

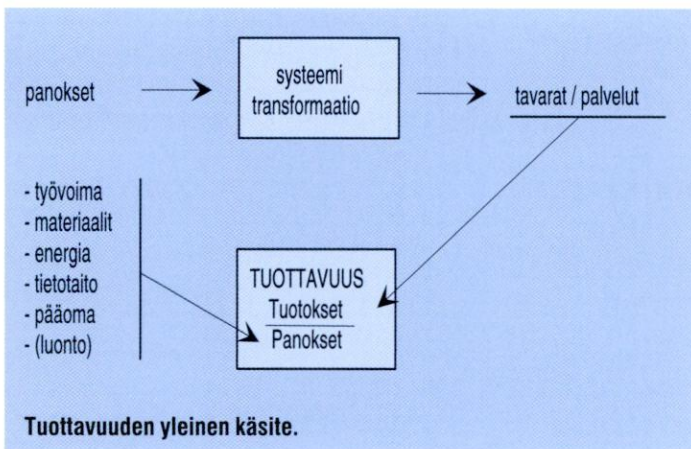

Maatalouden tuottavuuskehitys vuosina 1987-1999.

1,5 prosenttiin vuodessa. Suureksi osaksi huonojen satovuosien vuoksi viljelijöiden tuottavuuskehitys on ollut jopa negatiivista.

Tuottavuus on fyysinen käsite, jolla tarkoitetaan taloudellisen toimeliaisuuden kykyä muuttaa tuotantopanoksia tuotteiksi, kuten elintarvikkeiksi. Tuottavuus on tuotannon ja siihen käytettyjen panosten suhde (ks. kuvio). Tuotannossa käytettäviä panoksia ovat esimerkiksi työ, pääoma, energia, materiaalit ja tietotaito. Kun tuottavuutta tarkasteltaessa otetaan huomioon tuotannon kokonaismäärä ja kaikki sen aikaansaamiseksi käytetyt panokset, saadaan kokonaistuottavuus.

Tuottavuus ei sellaisenaan mittaa yrityksen tai toimialan taloudellista tulosta, vaikka se vaikuttaakin hintamuutosten rinnalla oleellisesti yrityksen ja toimialan taloudelliseen tulokseen. Toisin sanoen, yrityksen tuottavuus voi olla hyvä, vaikka sen taloudellinen tulos jäisi epäedullisten hintasuhteiden vuoksi heikoksi. Toisaalta hyvään kannattavuuteen

voidaan päästä huonollakin tuottavuudella, jos panosten ja tuotteiden hintasuhteet ovat edulliset.

Yrityksen ja toimialan tuottavuuskehityksen estimointiin on olemassa lukuisia erilaisia menetelmiä. Tässä katsauksessa esiteltävät luvut on estimoitu käyttämällä Divisia-tekniikkaa ja sen Tönqvist-Theil-approksimaatiota. Nämä indeksit eivät aseta voimakkaita rajoitteita tuotantoteknologiaan, jonka tuottavuuskehitystä estimoidaan.

Sivun 77 taulukossa esitetään erikseen koko Suomen maataloustoimialan tuottavuuskehitys vuosina 1987-1999 sekä aktiivitulojen tuottavuuskehitys keskeisimmässä tuotantosuunnissa vuosina 1987-1997. Nopean rakennekehityksen vuoksi koko toimialan tuottavuuskehitys voi olla huomattavasti korkeampaa kuin aktiivitulojen tuottavuuskehitys keskimäärin. Tämän eron aiheuttaa se, että rakennekehityksen myötä toimialalta poistuvien korkeiden tuotantokustannusten tilojen tuotanto siirtyy tuotantoon jatkaville korkeamman tuottavuuden tason omaaville tiloille, ja siten koko toimialan tuottavuus

nousee. Koko maatalouden tuottavuuskehitys koostuu kahdesta komponentista: (1) toimialalta poistuvista tuotannon tekijöistä, esim. vähenevästä työvoimasta, sekä (2) tuotantoa jatkavien aktiivitulojen tuottavuuskehityksestä.

Suomen maatalouden tuottavuuskehitys on ollut selvästi hitaampaa kuin Pohjois-Euroopan johtavissa maatalousmaissa. Kolmen ensimmäisen EU-vuoden aikana indeksi osoitti vain 1,3 prosentin vuosittaista tuottavuuskasvua. Tosin aivan viimeisimmät vuodet antavat jo varovaisia viitteitä siitä, että tuottavuuskehitys olisi hieman kiihtymässä pitkän aikavälin kehitykseen verrattuna.

Tuottavuuden kasvua on ensimmäisten EU-vuosien aikana todennäköisesti alentanut uusien investointien aiheuttamat kasvu- eli sopeutumiskustannukset ja kiihdyttänyt maatalouden nopea rakennekehitys. Tästä huolimatta voidaan sanoa ettei Suomen maatalous ole vielä kukaan kuromassa kiinni sitä luonnonhaitan lisäksi syntyneitä tuottavuuseroa, joka Suomen maatalouden ja Pohjois-Euroopan johtavien maatalousmaiden välille on syntynyt.

Maataloustuen merkitys eri tuotantosuunnissa 1995-2003

Ossi Ala-Mantila

Maatalouden tukijärjestelmä on perustunut vuodesta 1995 lähtien Euroopan unionin yhteiseen maatalouspolitiikkaan ja sen periaatteisiin. Liittymissopimuksen mukaan Suomella on mahdollisuus tukea maa- ja puutarhataloutta myös kansallisista varoista, koska Suomen pohjoisesta sijainnista johtuen EU:n yleisen tukijärjestelmän mukaiset tuet eivät yksinään riitä turvaamaan maatalouden toimintaedellytyksiä. Tavoitteena on tukijärjestelmien avulla turvata viljelijöiden tulotaso. Lisäksi tukijärjestelmien tulee antaa viljelijöille aikaa sopeutua EU:n markkinaympäristöön. Keskeinen mittari arvioitaessa tuotantotoiminnan sopeutumista on tuotannon kannattavuus. Sopeutumisen voidaan katsoa tapahtuneen kun sekä yritykset että toimintaympäristö ovat sellaiset, että edellytykset kannattavalle tuotannolle ovat olemassa. Vasta kannattavuusedellytysten täyttyessä tehokkaimmat yritykset voivat laajentaa tuotantoaan esimerkiksi yrityskokoansa kasvattamalla. Maatalousyrittäjien tulojen perustuminen pitkälti suoraan tukeen on kuitenkin katsottu melko ongelmalliseksi mm. kannustinvaikutustensa takia.

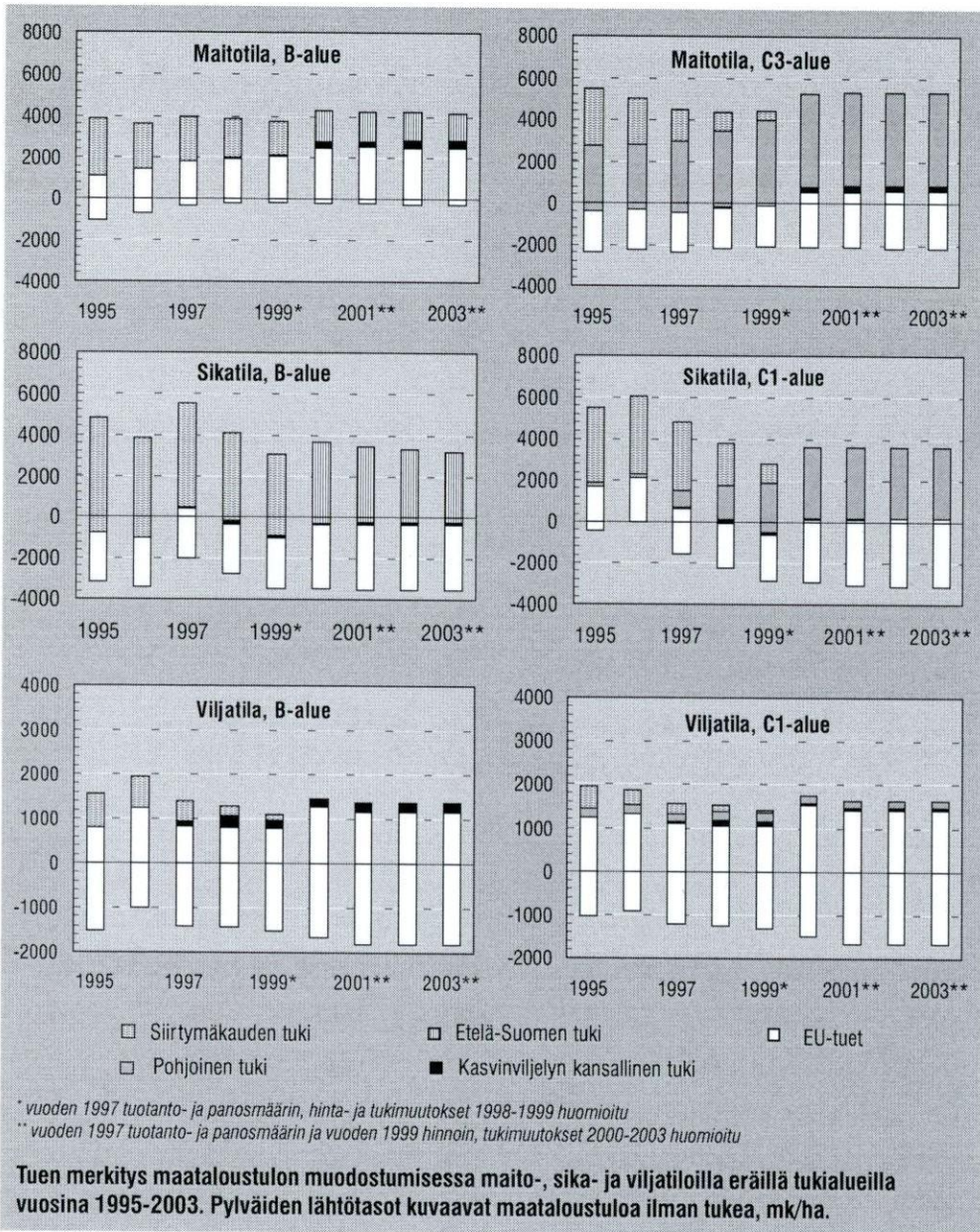
Eri tuotantosuuntien välillä on huomattavia eroja siinä, miten maataloustuki on vaikuttanut ja vaikuttaa lähivuosina tulonmuodostukseen ja kannattavuuteen. Seuraavassa tuen merkitystä on tarkasteltu maito-, sika- ja viljailoilla tukialueittain. Tarkastelussa mukana olevat tilat ovat EU:n maatalouden kirjanpidon tietoverkkojärjestelmässä (FADN) mukana olevia kirjanpitotiloja. Kirjanpitotilojen tulokset on painotettu edustamaan kaikkia kyseisten tuotantosuuntien tiloja. Maataloustuen merkityksen arvioimiseksi tuotannosta aiheutuneiden muiden kustannusten kuin viljelijäperheen oman työn ja pääoman kattamiseen on käytetty ensisijaisesti markkinatuottoja. Tämän jälkeen on katsottu, kuinka suuri osuus tuesta vielä kuluu kustannuksiin. Loppuosa tuesta jää maataloustuloksi.

Tuotantosuunnittaiset ja tukialueittaiset tulokset vuosilta 1995-1997 ovat toteutuneita tuloksia. Vuodesta 1998 eteenpäin tulokset ovat arvioita. Kehitysarvioissa lähdetään liikkeelle vuoden 1997 tuloksista. Vuosien 1998 ja 1999 maataloustuloa laskettaessa on vuoden 1997 tuottoja ja kustannuksia muutettu tuotteiden ja tuotantopanosten hinnoissa tapahtuneiden muutosten mukaisesti. Lisäksi on otettu huomioon tukitasoissa tapahtuneet muutokset. Vuosien 2000-2003 maataloustulossa on otettu huomioon vain tukimuutokset. Luonnonhaittakorvaus (LFA) ja ympäristötuki ovat laskelmissa Suomen esityksen mukaisina. Laskelmissa Agenda 2000 -uudistuksen oletetut vaikutukset on otettu huomioon vain tuotteiden hinnoissa. Esimerkiksi viljan hinnan alentumisen vaikutuksia rehukustannuksiin ei ole arvioitu.

Maidontuotanto

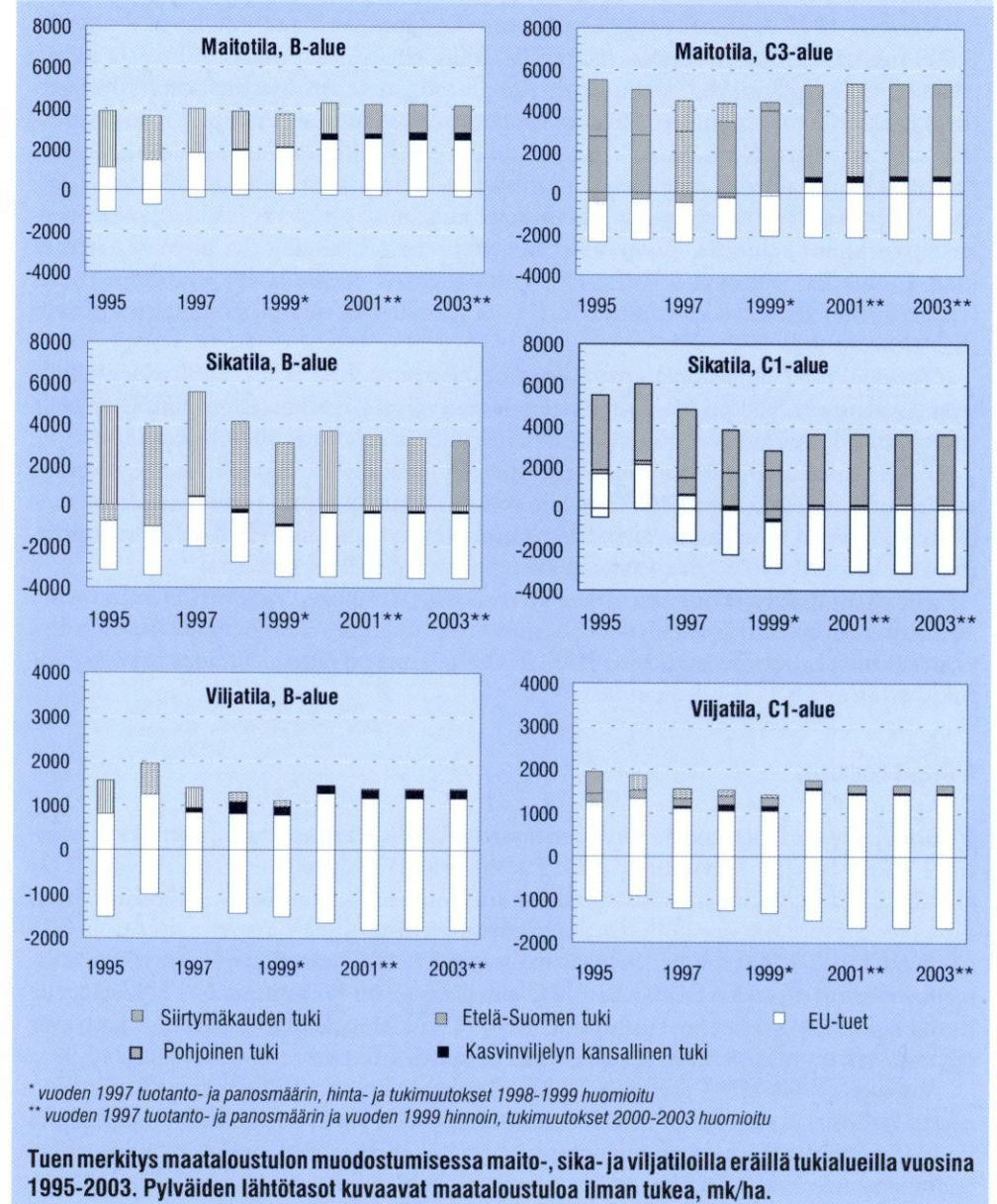
Maidontuotantoon erikoistuneille tiloille maksettiin tukea tukialueesta riippuen keskimäärin 4 700-7 900 mk/ha vuonna 1995. Tuesta 22-30 % kului tuotannosta aiheutuneiden kustannusten kattamiseen. Kustannuksiin ei tällöin ole luettu viljelijäperheen omaa työtä eikä tuotantoon sijoitetun oman pääoman korkovaatimusta. Näiden kattamiseen jäi tuesta siten noin 70-78 % eli 3 600-5 500 mk/ha. Vuonna 1996 tuesta

KORJAUS julkaisun kuvioon s. 81. Tässä kuvioiden rasteroinnit oikein.

jäi edellisvuotta suurempi osuus maataloustuloksi kaikilla muilla tukialueilla paitsi C3-alueella, jossa osuus pysyi lähes muuttumattomana. Vuonna 1997 AB-alueella tuesta kului vajaat 10 % ja C1-alueella runsaat 15 % kustannuksiin. Sen sijaan muilla C-tukialueilla markkinatuotot kattoivat edellistä vuotta huonommin kustannuksia ja tuesta kuluihin kustannuksiin 23-33 % alueesta riippuen.

Vuosien 1998-1999 arvioissa tuesta jää kaikilla alueilla aikaisempia vuosia suhteellisesti suurempi osuus viljelijäperheen oman työn ja oman pääoman katteeksi. Jos vielä tuottavuutta on onnistuttu parantamaan eli pienemmällä panosmäärällä on saatu aikaan enemmän tuotantoa, tuloksi jäävä osuus edelleen kasvaa.

Uuden ohjelmakauden ensimmäisinä vuosina, 2000-2003, tuesta kustannusten osuudeksi jäävä suhteellinen osuus kasvaa tuen kokonaismäärän aletessa. C-alueella tuen merkitys kustannusten kattamisessa on edelleen suhteellisesti suurempi kuin Etelä-Suomessa.

Sikatalous

Vuosina 1995-1996 sikatila-aineisto painottuu AB-alueella lihantuotantoon ja C-alueella porsastuotantoon erikoistuneisiin tiloihin. Ero tuotantorakenteessa näkyy sekä tuen määrässä että merkityksessä maataloustulon muodostumisessa.

Vuonna 1995 A-alueella tukea maksettiin keskimäärin 7 600 mk/ha ja B-alueella 8 000 mk/ha. C1- ja C2-alueen sikatiloilla, joilla eläinyksikkömäärä suhteessa peltoalaan oli noin neljänneksen alempi kuin AB-alueella, tukea maksettiin noin 6 000 mk/ha. AB-alueella tuesta noin 40 % kului tuotannosta aiheutuneiden muiden kustannusten kuin viljelijäperheen oman työn ja tuotantoon sijoitetun oman pääoman koron kattamiseen. C-alueilla kyseisten kustannusten kattamiseen kului 8 % tuesta. AB-alueella porsaista ja ostorehuista aiheutuneet kustannukset olivat huomattavasti korkeammat kuin C-alueella. Tuotannon kannattavuus oli AB-alueella hieman parempi kuin C-alueella. Vuonna 1996 tuesta kului hieman edellisvuotta suurempi osuus kustannuksiin Etelä-Suomen alueella. C1- ja C2-alueella tuki jäi kokonaisuudessaan maataloustuloksi.

Vuoden 1997 aineistossa erot tuotantorakenteessa AB- ja C1C2-alueiden välillä ovat tasoittuneet. Tällöin AB-alueella tuesta kului vajaat 27 % kustannuksiin. C-alueella tuesta kului kustannuksiin suhteellisesti lähes yhtä suuri osuus eli noin neljännes.

Toisin kuin maitotiloilla sikatiloilla vuosien 1998-1999 tuki- ja hintakehitys on aiheuttanut sen, että tuesta edellisvuosia suhteellisesti suurempi osuus menee kustannusten katteeksi. Tuotanto- ja panosmäärien kehitys vuosina 1998-1999 ratkaisee, miten tuki lopulta tulee jakautumaan kustannusten katteeksi ja tuloksi.

Mikäli tuotteiden ja tuotantopanosten määrissä ja hinnoissa tapahtuvien muutosten vaikutuksia tulokehitykseen ei oteta huomioon, sikataloudessa noin puolet tuesta kuluu kustannusten kattamiseen vuosina 2000-2003. Tilanne on samankaltainen sekä A- ja B-tukialueilla että C1- ja C2-alueilla.

Viljantuotanto

Viljanviljelyyn erikoistuneille tiloille maksettiin tukea tukialueesta riippuen keskimäärin 2 900-3 100 mk/ha vuonna 1995. Tuesta kului AB-alueella noin puolet ja C1C2-alueella 35 % tuotannosta aiheutuneiden kustannusten kattamiseen. Viljelijäperheen oman työn ja tuotantoon sijoitetun oman pääoman kattamiseen jäi tuesta siten noin 50 - 65 % eli 1 300-1 900 mk/ha. Seuraavana vuonna tuesta maataloustuloksi jäänyt suhteellinen osuus oli sekä AB-alueella että C-alueilla noin 66 %. Vuonna 1997 AB-alueella tuesta kului noin puolet kustannuksiin. Myös C-tukialueilla markkinatuotot kattoivat edellistä vuotta huonommin kustannuksia ja tuesta kului kustannuksiin lähes 45 %.

Vuosien 1998-1999 arvioissa, joissa tulokehitykseen vaikuttavina tekijöinä on otettu huomioon vain hinta- ja tukimuutokset, tuesta jää kaikilla alueilla aikaisempia vuosia suhteellisesti hieman pienempi osuus viljelijäperheen oman työn ja oman pääoman katteeksi. Kuitenkin on syytä muistaa, että molemmat vuodet, 1998 ja 1999,

Kannattavuuskehitys eri tuotantosuunnissa B- ja C-tukialueilla suhdelukuina (1995=100).

Tuotantosuunta ja alue	1995	1996	1997	1998*	1999*	2000**	2001**	2002**	2003**
Maitotilat									
B	100	101	109	106	102	115	114	114	113
C1	100	103	98	95	94	110	111	112	112
C2	100	103	95	94	94	111	112	113	113
C3	100	98	87	85	85	100	100	101	101
Sikatilat									
B	100	88	113	90	70	80	77	75	73
C1	100	107	101	82	63	77	77	78	78
Viljatilat									
B	100	120	87	82	71	89	84	84	84
C1	100	98	75	74	69	83	78	78	78

* vuoden 1997 tuotanto- ja panosmäärin, hinta- ja tukimuutokset 1998-1999 huomioitu

** vuoden 1997 tuotanto- ja panosmäärin ja vuoden 1999 hinnoin, tukimuutokset 2000-2003 huomioitu

olivat heikkoja satovuosia, joka näkyy tilojen markkinatuottojen alenemisena. Tämä puolestaan merkitsee, että tuesta tulee kulumaan suhteellisesti suurempi osuus kustannusten kattamiseen kuin pelkän hinta- ja tukikehityksen perusteella näyttäisi tapahtuvan.

Kokonaistuen kasvusta johtuen tuesta kustannusten kattamiseen menevä suhteellinen osuus pienenee viljantiloilla vuodesta 1999 vuoteen 2000 oletuksella, että määrät ja hinnat pysyvät ennallaan. Tämän jälkeen tuesta kustannuksiin kuluva suhteellinen osuus hieman kasvaa, koska Agenda 2000 –uudistuksen myötä markkinatuottoja korvataan suoralla tuella.

Tuet ja kannattavuus

Maataloustulon määrittämisessä ei oteta huomioon tuotantoon sitoutuneen oman pääoman ja viljelijäperheen oman työn määrää, joten se ei välttämättä kuvaa yrityksen kannattavuutta. Kannattavuuskehityksen tarkasteluun soveltuu kannattavuuskerroin, joka ottaa huomioon pääoman ja työn määrät ja niissä tapahtuneet muutokset.

Kaikissa tarkastelluissa tuotantosuunnissa tukialueesta riippumatta yrityksille ei olisi jäänyt lainkaan maataloustuloa ilman tukea vuosina 1995-1997. Näin ollen tukijärjestelmä on pitkälti ratkaissut sen, millaiseksi kannattavuus eri tuotantosuuntien tiloilla on muodostunut. Vuosina 1995-1997 kannattavuus on ollut heikoin maitotiloilla kannattavuuskertoimen arvon vaihdeltaessa välillä 0,52-0,74 eli tilat saavuttivat 52-74 % omalle työlle asetetusta palkkavaatimuksesta (39-41 mk/h vuodesta riippuen) ja oman pääoman tuottovaatimuksesta (5 %). Vastaavasti viljatililla saavutettu korvaus on vaihdellut keskimäärin 68 %:sta 98 %:iin tavoitteesta. Paras kannattavuus on ollut sikatiloilla, joilla kannattavuuskerroin on vaihdellut välillä 0,85-1,20.

Maito- ja viljatililla pelkkä hinta- ja tukikehitys vuosina 1998-1999 näyttäisi heikentävän kannattavuutta vain vähän. Sen sijaan sikatiloilla hintojen ja tukien muutoksilla on huomattavasti suurempi kannattavuutta heikentävä vaikutus. Vuodelle 2000 tehdyt tukiratkaisut nousevine tukitasoineen vaikuttavat luonnollisesti positiivisesti kannattavuuskehitykseen.

Lähteet

- Agenda 2000. The legislative proposals 1998. European Commission.
- C.A.P. Monitor 1996. A continuously up-dated information service on the CAP of the EU. Agra Europe.
- Elintarviketeollisuusliitto. Toimintakertomus vuosilta 1997 ja 1998.
- ETT. Elintarviketieto oy – Food Facts LTD:n tilastot.
- Eurostatin tilastot.
- Ilmatieteenlaitos. Ilmatieteenlaitoksen tilastot.
- Kasvistieto oy:n tilastot.
- Kauppapuutarhaliitto ry:n tilastot.
- Kemira Agron tilastot.
- KTM 2000. Elintarviketeollisuus 2000 –työryhmän mietintö. Työryhmä- ja toimikunta-raportteja 2/2000. Kauppa- ja teollisuusministeriö. 61 s.
- KTTK. Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen tilastot.
- Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto.
- Maaseutumatkailun teemaryhmän tilastot.
- Metla. Metsäntutkimuslaitos. Metsätilastollinen vuosikirja.
- MMM. Maa- ja metsätalousministeriö. Rakenne- ja luonnonvarayksikön tilastot, Tuki-rekisteri.
- MMM 1999a. Ehdotus maatalouden ympäristöohjelmaksi 2000-2006. Työryhmämuistio MMM 1999:13. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki. 65 s. + liitteet
- MMM 1999b. Horisontaalinen maaseudun kehittämissuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriö 15.09.1999. Helsinki. 161 s. + liitteet.
- MTTL. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tietokannat.
- Myyrä, S. & Pietola, K. 1999. Tuottavuuskehitys Suomen maataloudessa vuosina 1987-97. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 234. Helsinki. 47 s.
- Pohjonen, A. 2000. Peruselintarvikkeiden hintarakenteet. Kuluttajatutkimuskeskus työselosteita ja esitelmää 56.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tilastot.
- Suomen säädöskokoelma.
- Suomen turkiseläinten kasvattajain liiton tilastot.
- TIKE. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilarekisteri, Maatila-tilastollinen vuosikirja, Tietokappi, Viljavaaka.
- Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito, Kuluttajahintatilasto, Maatilatalouden tulo- ja verotilasto, Suomen tilastollinen vuosikirja, Yritys- ja toimipaikkarekisteri.
- Tullihallitus. Ulkomaankauppatilasto.
- Valtion talousarvioesitys 2000. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2000.
- Valtiovarainministeriö. Taloudellinen katsaus, helmikuu 2000.

Maataloustuotteiden tuottajahintaindeksi ja maatalouden tuotantopanosten hintaindeksi alaindeksineen (1990=100).¹⁾

	Tuottaja-hinta-indeksi	Tuotantopanosten hintaindeksi Yhteensä	Tarvikkeet ja palvelut	Investoinnit	Rakennukset
1999	58,7	88,1	83,7	97,5	96,9
1998	59,9	88,6	85,4	95,6	95,7
1997	60,5	90,0	87,8	94,6	94,2
1996	61,3	88,0	85,5	93,4	90,4
1995	71,5	86,6	83,6	93,0	91,0
1994	96,0	107,6	107,1	108,8	101,0
1993	96,4	108,2	109,4	105,4	98,6
1992	96,5	105,5	107,8	99,8	98,8
1991	96,6	103,8	105,5	99,5	101,6
1990	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Indeksit perustuvat EU:n indeksiluokituksiin.

Lähde: Tilastokeskus.

Eräitä lukuja maatalouden rakenteesta.

	Tilojen ¹⁾ määrä 1 000 kpl	Tilojen ¹⁾ keskikoko, ha	Maidon- lähettäjien lkm 1 000 kpl	Maatalouden työlliset ²⁾ 1 000 henkeä	% työllisistä
1999	..	..	24	121	5,3
1998	153	16,3	26	120	5,4
1997	160	15,8	28	130	6,0
1996	155	15,8	30	133	6,3
1995	170	14,9	32	141	6,7
1994	190	13,7	34	153	7,4
1993	192	13,5	35	154	7,4
1992	198	13,1	36	166	7,5
1991	200	12,9	40	177	7,5
1990	199	12,8	45	183	7,3
1989	..	..	48	192	7,7
1988	189	12,8	53	197	8,1
1987	192	12,6	58	206	8,5
1986	195	12,4	63	218	9,0
1985	201	12,1	66	228	9,4

¹⁾ yli 1 ha peltoa.

²⁾ vuosien 1997-1998 aikana tehdyn muutosten mukaiset korjatut luvut.

Lähteet: TIKE, Työministeriö.

Eläinten lukumäärä kesäkuun laskennan mukaan sekä lehmien keskituotos.

	Lehmiä 1 000 kpl	Keskituotos l/lehmä	Sikoja 1 000 kpl	Kanoja 1 000 kpl
1999 ¹⁾	374	6 443	1 493	3 390
1998 ²⁾	383	6 225	1 401	3 802
1997 ²⁾	391	6 183	1 467	4 152
1996 ²⁾	392	5 993	1 395	4 184
1995 ²⁾	399	5 982	1 400	4 179
1994	417	5 869	1 298	4 090
1993	426	5 648	1 273	4 025
1992	428	5 613	1 298	3 969
1991	446	5 619	1 344	4 138
1990	490	5 547	1 394	4 845
1989	507	5 246	1 291	4 923
1988	551	4 990	1 305	5 238
1987	589	4 905	1 342	5 342
1986	607	4 935	1 323	5 532
1985	628	4 812	1 295	5 922

¹⁾ 1.12.

²⁾ 1.5.

Pääravinteiden myynti peltolannoitteissa lannoitusvuosittain, kg/ha ja hehtaarisato, ry/ha.

	Typpi kg/ha	Fosfori kg/ha	Kalium kg/ha	Ry-sato (ml. oljet) ry/ha
1998-99	85,3	10,8	31,9	3 146 ¹⁾
1997-98	85,0	11,6	32,6	2 980 ¹⁾
1996-97	86,0	11,8	32,5	3 816 ¹⁾
1995-96	92,3	16,1	34,3	3 736 ¹⁾
1994-95	101,6	20,0	38,5	3 655 ¹⁾
1993-94	94,1	19,0	40,0	3 810 ¹⁾
1992-93	94,3	19,4	39,8	3 316 ¹⁾
1991-92	92,8	19,9	39,7	3 269 ¹⁾
1990-91	109,4	26,3	53,4	3 771 ¹⁾
1989-90	111,5	30,7	57,6	3 936
1988-89	100,3	29,7	56,1	3 554
1987-88	98,2	32,0	59,3	2 821
1986-87	94,4	31,0	56,5	2 100
1985-86	90,0	30,2	55,5	3 230
1984-85	88,9	30,8	56,5	3 235

¹⁾ Uusi ry-laskentatapa, keskimäärin 2 % edellistä korkeampi.

Lähde: Kemira, TIKE.

Maatalouden (pl. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. mk.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
KASVINVILJELYTUOTTO							
- Ruis	89,8	98,1	10,7	51,5	39,1	26,8	21,2
- Vehnä	577,6	820,6	148,0	373,2	324,6	308,2	236,5
- Ohra	1409,8	1779,9	457,2	610,5	710,1	549,6	458,5
- Kaura	887,3	935,8	169,4	276,8	327,2	229,4	249,2
- Ruokaperuna	331,2	496,0	392,7	260,0	294,6	363,9	420,4
- Teollisuusperuna	171,8	170,4	113,1	123,4	108,4	109,0	124,9
- Siemenperuna	6,9	5,7	5,8	6,7	6,1	6,2	7,4
- Sokerijuurikas	433,1	509,5	423,1	371,1	390,6	358,3	315,2
- Öljykasvit	416,5	336,7	71,0	126,3	122,6	85,1	88,0
- Herne	23,9	17,0	9,8	15,1	17,3	10,9	6,6
- Nurmikasvien siemenet	13,1	22,3	11,5	13,1	13,1	9,9	15,2
Yhteensä	4361,0	5192,1	1812,2	2227,7	2353,7	2057,4	1943,0
KOTIELÄINTUOTTO							
- Maito	6833,1	6947,3	4674,1	4656,9	4834,3	4764,2	4816,1
- Naudanliha	2505,2	2635,6	1394,6	1288,2	1247,2	1254,5	1170,1
- Pikkuvasikanliha	0,3	0,3	0,2	0,4	0,7	0,3	0,0
- Sianliha	2744,4	2747,0	1330,7	1373,4	1502,2	1390,2	1231,4
- Lampaanliha	28,5	31,9	16,0	12,1	11,2	11,6	9,6
- Hevosenliha	17,9	13,9	3,3	3,6	3,0	3,4	2,4
- Siipikarjanliha	423,1	476,1	259,1	316,0	343,8	409,6	449,3
- Kananmunat	619,9	622,4	211,4	295,9	241,5	245,4	246,0
- Villa	0,5	0,2	0,5	0,6	0,4	0,4	0,5
- Eläinten vienti	2,2	1,6	2,3	1,9	1,9	1,9	1,9
Yhteensä	13175,0	13476,4	7892,1	7949,1	8186,3	8081,6	7927,2
Markkinahintainen tuotto yhteensä	17536,0	18668,4	9704,3	10176,8	10540,0	10138,9	9870,2
VARASTOKORVAUKSET	0,0	0,0	2281,8	0,0	0,0	0,0	0,0
SATOVAHINKOKORVAUKSET	133,0	7,9	11,9	34,0	7,0	20,0	301,4
VUOKRATULOT							
- Tuotantovälineistä	345,4	255,2	204,5	210,3	202,2	199,2	206,8
- Rakennuksista ja maasta	169,8	163,9	160,8	161,8	164,3	161,8	168,0
Yhteensä	515,2	419,1	365,4	372,1	366,5	361,0	374,8
TUET							
- CAP-peltokasvituki	0,0	0,0	1153,7	1361,9	1364,7	1347,0	1369,0
- CAP-kotieläintuki	0,0	0,0	98,3	280,3	235,6	234,7	226,7
- Luonnonhaittakorvaus	0,0	0,0	1614,8	1604,0	1604,6	1640,6	1759,8
- Ympäristötuki	0,0	0,0	1365,3	1526,3	1580,0	1583,3	1546,8
- Pohjoinen eläinyksikkötuki	0,0	0,0	80,1	87,6	193,7	313,0	398,1
- Siirtymäkauden eläintuki	0,0	0,0	282,5	256,8	227,6	177,1	130,3
- Siirtymäkauden teuraseläintuki	0,0	0,0	0,0	936,5	772,2	585,4	493,4
- Muut kansalliset eläintuet	0,0	0,0	259,9	219,5	183,9	168,6	149,0
- Siirtymäkauden hehtaarituki	0,0	0,0	0,0	299,6	213,2	145,7	96,6
- Muut kansalliset hehtaarituet	0,0	0,0	0,9	473,6	408,4	559,9	748,6
- Tuotantotuet							
- maito	763,6	758,3	1825,6	1579,1	1501,1	1321,9	1288,7
- naudanliha	609,3	640,7	616,1	4,6	0,0	0,0	0,0
- sianliha	6,7	6,1	410,4	3,1	0,0	0,0	0,0
- lampaanliha	14,2	17,0	20,0	0,1	0,0	0,0	0,0
- siipikarjanliha	0,0	0,0	88,4	0,7	0,0	0,0	0,0
- kananmunat	187,5	177,1	162,1	7,5	0,0	0,0	0,0
- villa	3,1	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- ruis	0,0	0,0	0,0	9,4	17,2	8,6	1,7
- vehnä	0,0	0,0	0,0	77,7	106,2	50,8	2,0

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
- mallasohra	0,0	0,0	0,0	43,8	38,7	20,8	11,8
- sokerijuurikas	6,7	5,1	7,1	52,3	40,8	35,4	41,1
- tärkkelyperuna	8,6	8,1	0,0	7,5	7,7	4,7	2,8
- herne	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0
- Ennen vuotta 1995 myönnetyt tuet	2679,0	2479,2	18,2	0,0	0,0	0,0	0,0
EU-järjestelmän mukaiset tuet yhteensä	0,0	0,0	4232,1	4772,6	4784,8	4805,6	4902,3
Kansalliset tuet yhteensä	4278,7	4095,9	3771,2	4060,6	3710,6	3391,9	3364,1
Tuet yhteensä	4278,7	4095,9	8003,4	8833,2	8495,4	8197,5	8266,4

KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	22462,9	23191,3	20366,8	19416,1	19408,9	18717,4	18812,9

KUSTANNUKSET

- Väkilannoitteet	1633,1	1483,0	1108,1	1115,9	993,6	1020,0	923,6
- Maatalouskalkki	264,0	275,7	215,4	251,6	260,0	233,6	243,9
- Väkirehut							
- seokset	2584,0	2722,3	1927,7	1988,8	2092,0	2142,5	2089,2
- muut	39,3	52,5	55,4	55,4	57,1	76,7	74,6
- Rehunsäilöntäaineet	115,2	161,9	117,3	119,8	121,2	140,3	124,9
- Kasvinsuojeluvälineet	270,0	264,2	225,7	212,3	240,4	291,3	289,0
- Ostosiemenet	303,5	336,7	258,7	172,7	225,3	210,3	240,6
- Poltto- ja voiteluaineet	699,3	560,8	500,4	551,0	548,0	473,9	532,1
- Sähkö	462,9	454,0	377,0	418,0	408,0	408,8	387,4
- Maatalouden poltto- ja tarvepuu	60,9	61,1	60,3	58,8	59,5	60,0	59,7
- Eläinten välityskustannus	52,7	53,4	46,6	51,5	53,4	52,1	51,3
- Yleismenot	1610,6	1673,9	1491,3	1459,2	1419,4	1401,9	1396,3
- Palkkakustannus							
- palkat	350,6	352,0	347,8	434,4	432,6	459,0	482,0
- sosiaalikulut	247,4	239,2	228,7	276,5	279,4	324,8	333,0
- Koneet ja kalustokustannus							
- poistot	2539,2	2345,5	2176,8	2068,5	2013,0	2017,1	2005,9
- kunnossapito	863,0	703,9	714,4	749,5	762,0	780,6	790,1
- Työvälineet ja laitteet	167,3	167,7	137,8	201,0	221,0	223,5	224,2
- Rakennuskustannus							
- poistot	1217,4	1231,7	1216,5	1208,8	1277,7	1309,9	1325,3
- kunnossapito	235,9	201,4	197,0	207,0	214,0	216,7	220,6
- Salaojat, sillat, yms.							
- poistot	401,2	368,3	403,1	388,3	385,5	381,0	371,3
- kunnossapito	140,4	108,2	97,0	100,0	99,0	101,1	102,4
- Velkojen korot	1537,3	1103,4	930,5	862,0	726,0	704,0	637,0
- Eläinten tuonti	3,1	4,2	2,0	2,3	2,4	2,4	2,4
- Vuokramenot							
- tuotantovälineistä	283,7	179,1	168,0	207,0	195,3	192,4	199,8
- rakennuksista ja maasta	336,2	340,3	399,2	413,1	388,7	382,6	400,0
- Maatalousyrittäjiltä peritty kustannus							
- tapaturmavakuutusmaksusta	40,0	61,3	55,7	63,0	63,0	57,6	51,9
- sijaisavusta	36,7	46,2	40,0	56,2	58,4	60,8	63,0
- viikkovapaasta	12,6	11,2	14,8	14,0	14,4	17,9	21,3

KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	16507,5	15563,2	13513,1	13706,6	13610,3	13742,9	13642,8

MAATALOUSTULO	5955,4	7628,1	6853,7	5709,5	5798,6	4974,5	5170,1

Puutarhatalouden kokonaislaskelmat käyvin hinnoin, milj. mk.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
AVOMAATUOTANTO							
- Vihannekset	370,0	455,0	320,0	350,0	363,0	379,0	385,9
- Marjat ja hedelmät	191,0	238,0	217,0	246,0	178,0	157,0	169,3
- Muut	113,0	112,0	116,0	111,0	107,0	107,0	108,1
Yhteensä	674,0	805,0	653,0	707,0	648,0	643,0	663,3
KASVIHUONETUOTANTO							
- Koristekasvit	730,0	743,0	570,0	550,0	538,0	541,0	546,1
- Vihannekset	630,0	650,0	470,0	546,0	511,0	511,0	524,8
Yhteensä	1360,0	1393,0	1040,0	1096,0	1049,0	1052,0	1070,9
Markkinahintainen tuotto yhteensä	2034,0	2198,0	1693,0	1803,0	1697,0	1695,0	1734,2
TUET							
- Kasvihuonetuki	0,0	0,0	244,2	358,6	238,4	202,9	206,0
- Avomaan puutarhatuotteiden tuki	0,0	0,0	0,0	55,5	47,8	34,6	22,3
- Muut tuet	0,0	0,0	45,9	64,8	64,7	64,6	61,9
Yhteensä	0,0	0,0	290,1	478,9	350,9	302,1	290,2
KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	2034,0	2198,0	1983,1	2281,9	2047,9	1997,1	2024,4
KUSTANNUKSET							
- Lannoitteet ja kalkki	42,0	44,0	40,0	40,0	39,3	37,0	46,5
- Kasvinsuojelu	37,0	37,0	28,0	27,0	25,2	25,0	27,8
- Siemenet, sipulit, taimet	80,0	80,2	80,2	80,2	80,2	80,0	83,4
- Muut aineet ja tarvikkeet	180,0	180,0	180,0	184,6	189,3	189,0	202,3
- Palkkakustannus	296,0	309,0	324,0	346,0	359,7	381,0	386,6
- Poltto- ja voiteluaineet	102,0	93,0	68,0	78,0	85,2	75,0	84,0
- Sähkö	87,0	91,0	81,0	94,0	103,2	109,0	120,5
- Velkojen korot	108,0	106,0	104,0	101,0	88,0	85,0	78,3
- Koneiden ja kaluston poistot	93,0	100,4	107,8	113,0	116,0	115,0	118,6
- Rakennusten poistot	117,4	115,7	116,9	117,4	111,0	110,0	112,4
- Salaojien yms. poistot	8,7	9,5	8,7	8,9	9,0	9,0	8,8
- Muut kustannukset	294,6	296,9	299,3	301,7	304,0	304,0	295,4
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	1445,7	1462,7	1437,9	1491,8	1510,1	1519,0	1564,6
PUUTARHATULO	588,3	735,3	545,2	790,1	537,8	478,1	459,8

Maatalouden (ml. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. mk.

MAATALOUSTUOTTO	22462,9	23191,3	20366,8	19416,1	19408,9	18717,4	18812,9
PUUTARHATUOTTO	2034,0	2198,0	1983,1	2281,9	2047,9	1997,1	2024,4
TUOTTO YHTEENSÄ	24496,9	25389,3	22349,9	21698,0	21456,8	20714,5	20837,3
MAATALOUSHAKUSTANNUKSET	16507,5	15563,2	13513,1	13706,6	13610,3	13742,9	13642,8
PUUTARHAKUSTANNUKSET	1445,7	1462,7	1437,9	1491,8	1510,1	1519,0	1564,6
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	17953,2	17025,9	14951,0	15198,4	15120,4	15261,9	15207,4
MAATALOUSTULO	6543,7	8363,4	7398,9	6499,6	6336,4	5452,6	5629,9

Maatalouden tuet*).**EU:N KOKONAAN TAI OSITTAIN RAHOITTAMAT TUET VUONNA 2000**

mk/hehtaari tai mk/yksikkö

Tukialue	A	B	C1	C2	C2 pohj.	C3	C4
CAP-PELTOKASVITUKI							
Viljat	1 570	1 293	1 293	1 062	1 062	1 062	1 062
Öljykasvit	1 857	1 857	1 857	1 857	1 857	1 857	1 857
Valkuaiskasvit	1 466	1 207	1 207	991	991	991	991
Kesanto	1 186	977	977	802	802	802	802
Kuivatustuki viljoille ja öljykasveille ¹⁾	384	316	316	259	259	259	259
Viitesadot, vilja, tn/ha	3,4	2,8	2,8	2,3	2,3	2,3	2,3
Viitesadot, öljykasvit, tn/ha	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
CAP-ELÄINTUKI							
Sonnipalkkio	951	951	951	951	951	951	951
laajaperäisyyspalkkio							
- 1,6-2,0 eläinyksikköä/rehu ha	196	196	196	196	196	196	196
- alle 1,6 eläinyksikköä/rehu ha	392	392	392	392	392	392	392
Emolehmpalkkio	969	969	969	969	969	969	969
laajaperäisyyspalkkio							
- 1,6-2,0 eläinyksikköä/rehuha	196	196	196	196	196	196	196
- alle 1 eläinyksikköä/rehuha	392	392	392	392	392	392	392
LFA-TUKI³⁾							
mk/tukiyksikkö	890	1 190	1 190	1 250	1 250	1 250	1 250
YMPÄRISTÖTUKI³⁾							
		Kasvinviljelytila		Kotieläintila			
Vilja, öljykasvit, valkuaiskasvit		555		695			
Nurmi ja muut peltoviljelykasvit		555		695			
Puutarhakasvit (avomaan vihannekset ym.)		1 980		1 980			
Puutarhakasvit (marja- ja hedelmäkasvit)		2 880		2 880			
Kesanto		0		0			

*) Mukana ovat keskeisten tuotteiden tuet, eikä taulukko näin ollen kata kaikkia tukia.

1) Kuivatustuki laskettu mukaan CAP-tukeen.

2) Velvoiteajan alittavilla tiloilla kesannointimahdollisuus vuonna 2000.

3) Perustuvat Suomen komissiolle tekemään ehdotukseen.

		1996	1997	1998	1999
	Yksikkö	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks
KANSALLISET TUET					
A. TUET SIIRTYMÄKAUDEN VUOSINA 1996-1999					
Kotieläintalouden tuotantotuet					
A- ja B-alue pl. ulkosaaristo					
Maito	mk/kg	0,52	0,45	0,42	0,39
Sonnit, väh. 15 kk	mk/teur.eläin	1 787	1 609	1 447	1 304
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja risteytykset	mk/teur.eläin	2 184	1 966	1 768	1 593
Hiehot 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 024	922	830	746
Lehmät	mk/teur.eläin	138	124	112	101
Lampaat	mk/teur.eläin	226	203	183	164
Siat	mk/teur.eläin	210	192	169	158,50
Broilerit	mk/100 teur.eläintä	240	213	169	133
Kanat	mk/eläin	32	26	23	23
C-alue pl. ulkosaaristo					
Maito	mk/kg	0,52	0,33	0,21	0,10
Sonnit, väh. 15 kk	mk/teur.eläin	1 787	1 279	793	510
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja risteytykset	mk/teur.eläin	2 184	1 564	970	623
Hiehot 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 024	648	388	178
Lehmät	mk/teur.eläin	138	46	0	-
Lampaat	mk/teur.eläin	226	162	107	51
Siat	mk/teur.eläin	210	163	104	56
Broilerit	mk/100 teur.eläintä	240	179	125	56
Kanat	mk/eläin	32	21	14	8
Ulkosaaristo A- ja B-alueet					
Maito	mk/kg	0,62	0,55	0,52	0,47
Sonnit, 15 kk ja yli	mk/teur.eläin	2 864	2 578	2 319	2 087
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja rist.	mk/teur.eläin	3 501	3 151	2 834	2 550
Hiehot, 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 730	1 558	1 402	1 262
Lehmät	mk/teur.eläin	138	124	0	0
Lampaat	mk/teur.eläin	349	314	282	254
Siat	mk/teur.eläin	246	215	180	170
Kanat	mk/eläin	40	31	27	26
Ulkosaaristo C-alueet					
Maito	mk/kg	0,62	0,44	0,27	0,11
Sonnit, 15 kk ja yli	mk/teur.eläin	2 864	2 357	1 063	510
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja rist.	mk/teur.eläin	3 501	2 880	1 300	623
Hiehot, 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 730	1 354	700	178
Lehmät	mk/teur.eläin	138	46	0	0
Lampaat	mk/teur.eläin	349	278	169	90
Siat	mk/teur.eläin	246	200	124	56
Kanat	mk/eläin	40	26	18	8
Kasvinviljelyn tuotantotuet					
Tärkkelysperuna	mk/kg	0,027	0,018	0,013	0,005
Mallasohra	mk/kg	0,16	0,11	0,09	0,05
Vehnä	mk/kg	0,23	0,18	0,13	0,07
Ruis	mk/kg	0,25	0,19	0,13	0,07
Sokerijuurikas	mk/kg	0,046	0,032	0,024	0,012
Siirtymäkauden pinta-alueet					
Ruokaherne	mk/ha	600	415	310	156
Hehtaarituki peltokasvien tukeen oikeutetuille kasveille pl. ruokaherne ja kesanto	mk/ha	190	125	80	0

		1996	1997	1998	1999
	Yksikkö	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks
Avomaan puutarhatuotteiden tuki (enintään)					
Omenantuotannon tuki	mk/ha	2 750	1 970	1 480	790
Vihannekset pl. sipuli, A	mk/ha	4 800	3 450	2 410	1 200
Vihannekset pl. sipuli, B	mk/ha	4 100	3 000	2 155	1 100
Vihannekset pl. sipuli, C	mk/ha	4 100	2 600	1 835	800
Marjat, A	mk/ha	2 750	1 950	1 480	790
Marjat, B ja C	mk/ha	1 900	1 350	1 000	500
Hehtaarituki nuorille vilj. A- ja B-alueilla	mk/ha	200	150	100	50
Puutarhatuotteiden varastointituki, AB-alue (enintään)					
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	mk/m ³	114	108	100	93
Muut varastot	mk/m ³	76	72	67	62
Kasvihuonetuki A ja B (enintään)					
yli 7 kk	mk/m ²	100	72	65	61
2-7 kk	mk/m ²	50	36	33	31
Kasvihuonetuki C (enintään)					
yli 7 kk	mk/m ²	100	72	43	20
2-7 kk	mk/m ²	50	36	22	10
Siirtymäkauden eläin-/eläinyksikkökohtaiset tuet					
A- ja B-alue					
Kotieläintuki emolehmissä	mk/eläin	570	540	486	437
Kotieläintuki emakoista	mk/eläin	1 540	1 380	1 214	1 140
Kotieläintuki broilerieroista	mk/eläin	58	52	45,8	41,80
Kotieläintuki kalkkuna- ja muista siipik. emoista (enint.)	mk/eläin	85	75	60,2	47,30
Kotieläintuki lypsyvuohesta ml. maidon tuki	mk/eläin	1 500	1 386	1 275	1 142
Lisätuet saaristoalue ja eräät B-alueen kunnat					
Naudat ja uuhet, alueiden A ja B saaristo	mk/ey	1 615	1 530	1 377	1 239
Lypsylehmät, alue ¹⁾	mk/ey	380	360	324	292
Hartola, Mäntyharju	mk/ey	285	270	243	219
Lihanaudat, alue ¹⁾	mk/ey	315	297	267	241
alue ²⁾	mk/ey	95	90	81	73
Uuhet, Hartola, Mäntyharju, alue ¹⁾ ja alue ²⁾	mk/ey	650	585	527	474
Kotieläintuki myydyistä kananpojista	mk/eläin	2,46	1,50	1,0	-
Kotieläintuki hevosista	mk/ey	2 900	2 250	1 800	1 650
C-alueet					
Kotieläintuki emolehmissä	mk/eläin	570	450	350	200
Kotieläintuki emakoista	mk/eläin	1 540	1 132	625	207
Kotieläintuki broilereroista	mk/eläin	58	42	30,6	15,30
Kotieläintuki kalkkuna- ja muista siipik. emoista	mk/eläin	85	65	45	20,90
Kotieläintuki lypsyvuohesta ml. maidon tuki	mk/eläin	1 500	1 157	821	485
Kotieläintuki myydyistä kananpojista	mk/eläin	2,46	1,10	1,00	-
Kotieläintuki hevosista	mk/ey	2 900	2 250	1 800	1 000

¹⁾ alue = Ikaalinen, Jämijärvi, Kankaanpää, Pomarkku.

²⁾ alue = Kiikoinen, Kullaa, Lavia, Mouhijärvi, Noormarkku, Pori, Suodenniemi, Juupajoki, Längelmäki, Kuhmalahti, Jämsä, Kuhmoinen, Hartola, Mäntyharju.

		1996	1997	1998	1999	2000
	Yksikkö	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks
B. ETELÄ-SUOMEN KANSALLINEN TUKI, POHJOINEN TUKI JA KASVINVILJELYN KANSALLINEN TUKI						
Eläinyksikkökohtainen tuki						
Kotieläintuki emolehmistä						
A ja B ¹⁾	mk/ey	0	0	0	0	420
C1	mk/ey	100	495	680	850	770
C2	mk/ey	150	540	730	900	770
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	600	945	1 180	1 350	1 215
C3	mk/ey	1 050	1 395	1 630	1 800	1 665
C4	mk/ey	2 150	2 495	2 720	2 900	2 765
Kotieläintuki sonneista yli 6 kk						
A ja B	mk/ey	0	0	0	0	2 210
C1	mk/ey	650	1 100	1 550	2 000	2 450
C2	mk/ey	700	1 150	1 600	2 050	2 500
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	1 150	1 600	2 050	2 500	2 950
C3	mk/ey	1 600	2 050	2 500	2 950	3 400
C4	mk/ey	2 700	3 150	3 600	4 050	4 500
Kotieläintuki uuhista ja vuohista						
A ja B	mk/ey	0	0	0	0	2 260
C1	mk/ey	650	1 100	1 550	2 000	2 450
C2	mk/ey	700	1 150	1 600	2 050	2 500
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	1 150	1 600	2 050	2 500	2 950
C3P1-P2	mk/ey	3 100	3 350	4 000	4 450	4 900
C3P3-P4	mk/ey	3 700	4 150	4 600	5 050	5 500
C4P4	mk/ey	4 800	5 250	5 700	6 150	6 600
C4P5	mk/ey	6 400	6 850	7 300	7 750	8 200
Kotieläintuki siat						
A ja B	mk/ey	0	0	0	0	1 930
C1	mk/ey	0	355	841	1 346	2 000
C2	mk/ey	0	370	862	1 366	2 000
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	590	920	1 382	1 886	2 480
C3	mk/ey	590	920	1 382	1 886	2 480
C4	mk/ey	900	1 240	1 812	2 316	2 900
Kotieläintuki kanat						
A ja B	mk/ey		0	0	0	1 705
C1	mk/ey		385	693	1 154	1 705
C2	mk/ey		397	720	1 180	1 720
C2pohj. ja saaristo	mk/ey		952	1 240	1 700	2 230
C3	mk/ey		1 272	1 650	2 110	2 630
C4	mk/ey		2 695	2 850	3 310	3 800
Kotieläintuki muu siipikarja						
A ja B	mk/ey		0	0	0	950
C1	mk/ey	0	385	585	1 017	950
C2	mk/ey	0	397	610	1 043	965
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	590	952	1 150	1 585	1 245
C3	mk/ey	900	1 272	1 550	1 985	1 465
C4	mk/ey	2 400	2 672	2 750	3 185	2 110
Pohjoiset teurastukset						
Teurastetut sonnit						
P1-P2	mk/teur.eläin	780	780	780	780	780
P3-P4	mk/teur.eläin	1 080	1 080	1 080	1 080	1 080
P5	mk/teur.eläin	1 980	1 980	1 980	1 980	1 980

¹⁾ Vuodesta 2000 alkaen tuki maksetaan Etelä-Suomen kansallisena tukena.

		1996	1997	1998	1999	2000
	Yksikkö	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks	mk/yks
Teurastetut hiehot						
A ja B	mk/teur.eläin		0	0	0	710
C1	mk/teur.eläin	460	730	1 080	1 206	1 150
C2	mk/teur.eläin	470	740	1 100	1 226	1 150
C2pohj. ja saaristo	mk/teur.eläin	780	1 050	1 400	1 526	1 440
C3	mk/teur.eläin	1 060	1 310	1 650	1 776	1 690
C4	mk/teur.eläin	1 640	1 840	2 160	2 286	2 200
Maidon tuotantotuki						
A ja B ¹⁾	mk/kg					0,37
C1	mk/kg	0,16	0,26	0,32	0,41	0,51
C2	mk/kg	0,17	0,28	0,35	0,44	0,54
C2pohj.	mk/kg	0,28	0,37	0,44	0,52	0,62
C3P1	mk/kg	0,46	0,54	0,61	0,69	0,79
C3P2	mk/kg	0,56	0,64	0,71	0,79	0,89
C3P3-P4	mk/kg	0,71	0,79	0,86	0,94	1,04
C4P4	mk/kg	0,98	1,06	1,13	1,21	1,31
C4P5	mk/kg	1,50	1,58	1,65	1,74	1,84
Kasvinviljelyn tuki						
A-tukialue¹⁾						
Vehnä	mk/ha	0	260	900	594	500
Ruis	mk/ha	0	260	900	1 050	800
Mallasohra ²⁾	mk/ha	0	110	200	250	350
Rehuvilja	mk/ha	0	110	200	250	0
Nurmi	mk/ha	0	330	460	550	800
Öljykasvit	mk/ha	0	110	200	250	250
Sokerijuurikas	mk/ha	0	270	475	750	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	0	495	550	400	850
Avomaanvihannekset	mk/ha	0	900	1 340	2 200	2 650
Omenat	mk/ha	0	205	360	550	1 220
B-tukialue¹⁾						
Vehnä	mk/ha	0	200	340	514	500
Ruis	mk/ha	0	200	800	850	800
Mallasohra ²⁾	mk/ha	0	70	120	75	350
Rehuvilja	mk/ha	0	110	200	75	0
Nurmi	mk/ha	0	330	460	550	700
Öljykasvit	mk/ha	0	110	200	75	140
Sokerijuurikas	mk/ha	0	270	475	750	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	0	135	240	300	850
Avomaanvihannekset	mk/ha	0	450	790	1 500	2 350
Omenat	mk/ha	0	205	360	550	920
C1-tukialue¹⁾						
Vehnä	mk/ha	0	200	400	550	500
Ruis	mk/ha	0	200	800	1 000	800
Mallasohra ²⁾	mk/ha	0	70	210	275	350
Rehuvilja	mk/ha	0	70	210	185	0
Nurmi	mk/ha	0	330	460	550	600
Öljykasvit	mk/ha	0	70	210	225	290
Sokerijuurikas	mk/ha	500	785	990	1 150	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	400	495	550	600	1 000

¹⁾ A- ja B-alue kasvinviljelyn kansallinen tuki, C-alue pohjoinen tuki

²⁾ mallasohralle maksetaan lisätukea, joka määräytyy lopullisen viljelyalan perusteella

	Yksikkö	1996 mk/yks	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks	2000 mk/yks
C2 ja C2p-tukialueet¹⁾						
Vehnä	mk/ha	0	200	400	550	500
Ruis	mk/ha	0	200	800	1 000	800
Mallasohra ²⁾	mk/ha	0	70	210	275	350
Rehuvilja	mk/ha	0	70	290	300	0
Nurmi	mk/ha	0	330	460	550	600
Öljykasvit	mk/ha	0	70	210	225	290
Sokerijuurikas	mk/ha	500	785	990	1 150	1 200
Tärkkelysperuna	mk/ha	400	495	550	600	1 000
C3-tukialue						
Rehuvilja	mk/ha	0	0	0	250	0
Nurmi	mk/ha	0	330	460	550	600
C4-tukialue						
Nurmi	mk/ha	0	330	460	550	600
Yleinen hehtaarituki viljelyalalta C2...C4						
C2, C2p ja saaristo	mk/ha	200	200	160	160	200
C3	mk/ha	400	360	320	285	300
C4	mk/ha	800	720	630	595	600
Nuorten viljelijöiden hehtaarituki C1-C4	mk/ha	200	180	160	160	160
Kasvihuonetuki C (max.)						
yli 7 kk	mk/m ²	0	0	22	41	68
2-7 kk	mk/m ²	0	0	11	21	34
Puutarhatuotteiden pohjoinen varastointituki (max.)						
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	mk/m ³	120	108	100	93	90
Muut varastot	mk/m ³	80	72	67	62	60

Eläinyksiköiden muuntokertoimet siirtymäkauden tuissa

	ey		ey
Lypsylehmät	1	Hevoset yli 6 kk	
Emolehmät	1	siitostamma, -poni	1
Muut naudat yli 2 v	1	suomenhevonen	0,85
Muut naudat 6 kk-2v	0,6	1-3 v muut hevoset, ponit	0,6
Uuhet, vuohet	0,15		
Eläinyksiköiden muuntokertoimet pohjoisissa tuissa			
Emolehmät	1	Kanat	0,013
Sonnit, yli 2 v	1	Broilerit	0,0053
Sonnit, yli 6 kk-2 v	0,6	Broileriemot, siipikarjaemot	0,025
Uuhet, vuohet	0,15	190/223 teurastettua kalkkunaa ³⁾	1
Emakat, karjut	0,7	Hevoset yli 6 kk	
Lihasiat 3 kk tai yli	0,23	siitostamma, -poni	1
13 teurastettua lihasikaa ⁴⁾	1	suomenhevonen	0,85
		1-3 v muut hevoset, ponit	0,6

¹⁾ A- ja B-alue kasvinviljelyn kansallinen tuki, C-alue pohjoinen tuki

²⁾ mallasohralle maksetaan lisätukea, joka määräytyy lopullisen viljelyalan perusteella

ey = eläinyksikkö

³⁾ 1999/2000, ⁴⁾ vuodesta 1999 alkaen

- P1 = Oulun lääni: Haukipudas, Kiiminki, Oulu, Utajärvi, Ylikiiminki, Oulunsalon kunnasta ne osat, jotka ovat Ylikiimingin kunnan sisäpuolella.
- P2 = Lapin lääni: Kemi, Keminaa, Simo, Tervola, Tornio. Oulun lääni: Hailuoto, Hyrynsalmi, Ii, Kuhmo, Kuivaniemi, Yli-Ii
- P3 = Lapin lääni: Kemijärvi, Pello, Ranua, Rovaniemen mlk, Rovaniemi, Ylitornio. Oulun lääni: Pudasjärvi, Puolanka, Suomussalmi, Taivalkoski
- P4 = C3: Lapin lääni: Posio. Oulun lääni: Kuusamo. C4: Lapin lääni: Kolari, Pelkosenniemi, Salla, Savukoski; Kittilä ja Sodankylä lukuunottamatta P5:een kuuluvia osia.
- P5 = Lapin lääni: Muonio, Enontekiö, Inari, Utsjoki; Sodankylästä ja Kittilästä MMM:n hyväksymät osat. Saaristo: Alueiden C1 ja C2 kunnista MMM:n hyväksymät saaristo-osat.

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
Agricultural Economics Research Institute

*Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tehtävänä on suorittaa maaseutu-
elinkeinoja ja elintarviketaloutta koskevaa taloustieteellistä tutkimusta maaseu-
dun yrittäjien, hallinnon ja muiden sidosryhmien tarpeisiin maa- ja metsätalous-
ministeriön ohjauksessa.*

(MTTL:n toiminta-ajatus)

Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimusalueet:

- *Maatalouspolitiikan tutkimusalue
- *Maatilayritysten tutkimusalue
- *Ympäristötalouden tutkimusalue
- *Maatilayritysten laskentatoimi

Tutkimustuloksia julkaistaan kolmessa julkaisusarjassa:

- *MTTL:n julkaisuja
- *MTTL:n tutkimuksia
- *MTTL:n selvityksiä

Käyntiosoite	Luutnantintie 13, Helsinki
Postiosoite	PL 3, 00411 Helsinki
Puhelin	(09) 504 471
Faksi	(09) 563 1164
E-mail	mttl@mttl.fi
Internet	http://www.mttl.fi

MTTL
MAATALOUDEN
TALOUDELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

AGRICULTURAL
ECONOMICS
RESEARCH
INSTITUTE

Finland

LANTBRUKS-
EKONOMISKA
FORSKNINGS-
ANSTALTEN

Hinta 100 mk

ISBN 951-687-069-4
ISSN 0788-5393

